

**ЕВРОПСКА
КОМИСИЈА**

Брисел, 8.10.2014 год.
СВД (2014) 303 конечна верзија

**РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА
ИЗВЕШТАЈ ЗА НАПРЕДОКОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2014**

во прилог на

**СООПШТЕНИЕТО НА КОМИСИЈАТА ДО ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ, ДО СОВЕТОТ, ДО ЕВРОПСКИОТ ЕКОНОМСКО-
СОЦИЈАЛЕН КОМИТЕТ И ДО КОМИТЕТОТ НА РЕГИОНИТЕ**

Стратегија за проширување и главни предизвици 2014 - 2015

{КОМ(2014) 700 конечна верзија}

Секретаријатот за европски прашања интервенираше во текстот, заменувајќи ја референцата „Поранешна Југословенска Република Македонија“ со уставното име „Република Македонија“.

Содржина

1.	Вовед	4
1.1.	Предговор	4
1.1.	Контекст	4
1.2.	Односи меѓу ЕУ и Република Македонија	4
2.	ПОЛИТИЧКИ КРИТЕРИУМИ	5
2.1.	Демократија и владеење на правото	5
2.2.	Човекови права и заштита на малцинствата	12
2.3.	Регионални прашања и меѓународни обврски	13
3.	Економски критериуми	15
3.1	Постоење на функционална пазарна економија	15
3.2.	Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата	20
4.	СПОСОБНОСТ ДА СЕ ПРЕЗЕМАТ ОБВРСКИТЕ ОД ЧЛЕНСТВОТО	22
4.1.	Поглавје 1: Слободно движење на стоки	22
4.2.	Поглавје 2: Слободно движење на работници	23
4.3.	Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги	23
4.4.	Поглавје 4: Слободно движење на капитал	24
4.5.	Поглавје 5: Јавни набавки	24
4.6.	Поглавје 6: Право на трговски друштва	25
4.7.	Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост	25
4.8.	Поглавје 8: Политика на конкуренција	26
4.9.	Поглавје 9: Финансиски услуги	27
4.10.	Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми	28
4.11.	Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој	28
4.12.	Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика	29
4.13.	Поглавје 13: Рибарство	30
4.14.	Поглавје 14: Транспортна политика	31
4.15.	Поглавје 15: Енергија	31
4.16.	Поглавје 16: Оданочување	33
4.17.	Поглавје 17: Економска и монетарна политика	33
4.18.	Поглавје 18: Статистика	34
4.19.	Поглавје 19: Социјална политика и вработување	35
4.20.	Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика	36
4.21.	Поглавје 21: Трансевропски мрежи	37
4.22.	Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти	38
4.23.	Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права	38
4.24.	Поглавје 24: правда, слобода и безбедност	46
4.25.	Поглавје 25: Наука и истражување	50
4.26.	Поглавје 26: Образование и култура	50
4.27.	Поглавје 27: Животна средина и климатски промени	51

4.28.	Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита.....	52
4.29.	Поглавје 29: Царинска унија.....	54
4.30.	Поглавје 30: Надворешни односи.....	55
4.31.	Поглавје 31: Надворешна, безбедносна и одбранбена политика.....	55
4.32.	Поглавје 32: Финансиска контрола.....	56
4.33.	Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби.....	56
	Статистички анекс.....	57

1. Вовед

1.1. Предговор

Комисијата редовно ги известува Советот и Парламентот за напредокот кон европската интеграција постигнат од страна на земјите од регионот на Западен Балкан, проценувајќи ги нивните напори за усогласување со критериумите од Копенхаген и условеноста од Процесот на стабилизација и асоцијација.

Овој извештај за напредокот во голема мера ја следи истата структура како и во претходните години:

- кратко ги опишува односите меѓу Република Македонија и Европската унија;
- ја анализира ситуацијата во Република Македонија во однос на политичките критериуми за членство;
- ја анализира ситуацијата во Република Македонија врз основа на економските критериуми за членство;
- го разгледува капацитетот на Република Македонија за преземање на обврските од членството, т.е. од *acquis*-то како што е изнесено во договорите, секундарното законодавство и политиките на Европската унија.

Овој извештај го опфаќа периодот од октомври 2013 година до септември 2014 година. Напредокот се мери врз основа на донесените одлуки, донесеното законодавство и спроведените мерки. По правило, не се земени предвид законодавството или мерките што се во подготовка или чекаат одобрение од Собранието. Овој пристап обезбедува еднаков третман во сите извештаи и овозможува објективна процена.

Извештајот се заснова на информации собрани и анализирани од страна на Комисијата. Исто така, употребени се многу извори, вклучително и придонесите од Владата на Република Македонија, земјите-членки на ЕУ, извештаите на Европскиот парламент¹ и информациите од разни меѓународни и невладини организации.

Комисијата изготвува детални заклучоци во однос на Република Македонија во својот одделен документ за проширувањето², врз основа на техничката анализа содржана во овој извештај.

1.1. Контекст

Во декември 2005 година, Европскиот совет ѝ додели на Република Македонија статус на земја-кандидатка. Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу Република Македонија и ЕУ влезе во сила во април 2004 година.

1.2. Односи меѓу ЕУ и Република Македонија

Република Македонија учествува во **процесот на стабилизација и асоцијација**.

Земјата ги спроведува своите обврски според **Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА)** со ЕУ, вклучувајќи ги и оние кои се однесуваат на првата фаза од спроведувањето на Наслов V („Движење на работници, основање, обезбедување услуги, капитал“). Советот сè уште нема заземено став во однос на предлогот на Комисијата од 2009 година, за преминување во втората фаза на асоцијација, во согласност со член 5 од ССА. Протоколот за адаптација на ССА за да се земе предвид пристапувањето на Хрватска во ЕУ, беше потпишан во јули 2014 година; во очекување на неговата ратификација, протоколот се применува привремено со важност од 1 јули 2013 година.

Редовниот политички и економски дијалог меѓу ЕУ и земјата продолжи преку структурите утврдени во ССА. Средбите на Комитетот за стабилизација и асоцијација и Советот за стабилизација и асоцијација се одржаа последователно во јуни и јули 2014 година. Експертите се состанаа на седум поткомитети и во посебна група за реформа во јавната администрација. Република Македонија учествува во зајакнатиот мултилатерален економски дијалог со Комисијата и земјите-членки на ЕУ за подготовка за учество во мултилатерален надзор и координирање на економската политика според Економската и монетарна унија на ЕУ. За време на извештајниот период не се одржаа состаноци на **Пристапниот дијалог на високо ниво**.

¹ До 1 јули 2014 година, известувачот за Република Македонија беше г. Ричард Ховит. Сегашниот известувач е г. Иво Вајгл.

² Стратегија за проширување и главни предизвици 2014 - 15 КОМ(2014) 700

Визната либерализација за граѓаните на Република Македонија кои патуваат во Шенген зоната е во сила од декември 2009 година. Како дел од механизмот за следење на визната либерализација, Комисијата редовно го оценува напредокот на земјата во спроведувањето на реформите воведени според патоказот за визна либерализација. Механизмот за следење исто така вклучува механизам за предупредување за да се избегнат злоупотреби, координиран од Фронтекс. Комисијата редовно ги поднесува своите извештаи од следењето на поствизната либерализација до Европскиот парламент и Советот. Следниот извештај ќе биде презентиран до крајот на 2014 година. Во јануари 2014 година, влезе во сила механизмот за суспензија на безвизниот режим. Врз основа на ова, земјите-членки на ЕУ може да побараат од Комисијата, во вонредни ситуации и како последна можна мерка, да ја испитаат можноста за привремено укинување на визната либерализација за државјаните на третите земји. Во 2008 година, влезе во сила **Спогодбата за реадмисија** меѓу Европската унија и Република Македонија.

Во периодот од 2007 до 2013 година, ЕУ обезбеди **финансиска помош** за Република Македонија во рамките на Инструментот за претпристапна помош (ИПА). На земјата ѝ беа доделени вкупно 610 милиони евра, надополнети со повеќе-кориснички програми на ИПА. Националната програма на ИПА 2012-13, во вредност од 56 милиони евра, ќе помогне во модернизирање на земјата во неколку области кои се од клучно значење за процесот на пристапување, вклучувајќи ги: правниот систем, економијата, земјоделскиот сектор и животната средина.

Од овој вкупен износ, националните органи се директно одговорни за управување со 470 милиони евра според децентрализираниот систем на управување. Сепак, се доцни со набавките според тој систем, што резултира со губење на повеќе од 21 милиони евра до крајот на 2013 година. Продолжува загриженоста дека ограничениот национален капацитет за програмата и трошењето на средствата од ИПА според децентрализираниот систем за управување (ДИС) може да предизвикаат дополнителни загуби во иднина. Затоа, органите треба да покажат поголема посветеност за зголемување на капацитетот на администрацијата, со цел да се забрза управувањето и да се зголеми влијанието на финансиската помош.

Во рамките на ИПА II, земјата ќе продолжи да ја користи претпристапната помош во периодот 2014-20 година, со вкупно индикативно финансирање од 664 милиони евра. Комисијата изготви индикативен стратешки документ за тој временски период, во консултација со националните органи и другите засегнати страни, кој беше донесен во август 2014 година. Помошта од ИПА II ќе биде насочена кон поддршка на напорите за реформа во областа владеење на правото и управување, како и на конкурентноста и растот. Билатералната помош од ИПА II ќе продолжи да биде надополнета со повеќе-корисничката помош од ИПА II. Националната програма за 2014 година се однесува на секторите: демократија и управување, владеење на правото и фундаментални права, конкурентност и иновативност, транспорт и животна средина и земјоделство.

Република Македонија активно учествува во следните **програми на ЕУ**: „Седмата рамковна програма за истражување“, „Напредок“, „Програмата за претприемништво и иновации“, „Култура“, „Европа за граѓаните“, „Царина“ и „Фискалис“. Исто така, земјата неодамна склучи или е во процес на склучување на нови договори за голем број на програми, вклучувајќи ги: „Хоризонт 2020“, „Еразмус +“, „Конкурентност на претпријатијата и мали и средни претпријатија“, „Креативна Европа“ и „Вработување и социјални иновации“.

2. ПОЛИТИЧКИ КРИТЕРИУМИ

Во овој дел се разгледува напредокот на Република Македонија во исполнувањето на политичките критериуми од Копенхаген, кои налагаат стабилност на институциите што гарантираат демократија, владеење на правото, почитување на човековите права и почитување и заштита на малцинствата. Исто така, ја опфаќа регионалната соработка, добрососедските односи со земјите од процесот на проширување и земјите-членки, како и почитувањето на меѓународните обврски, како што е соработката со Меѓународниот кривичен суд за поранешна Југославија (МКСЈ).

2.1. Демократија и владеење на правото

Од осамостојувањето во 1991 година, демократијата е консолидирана. Меѓуетничките односи, кои остануваат кривки, сепак продолжуваат да претставуваат предизвик за земјата. Охридскиот рамковен договор, кој стави крај на конфликтот од 2001 година, обезбедува рамка за зачувување на мултиетничкиот карактер на општеството. Сепак, продолжува да постои недостаток на доверба меѓу заедниците и потребни се дополнителни иницијативи за проактивно промовирање на инклузивно мултиетничко општество. Во последниве години, политичката култура на зголемени поделби резултираше со две политички кризи и прекин на политичкиот дијалог. Партиите на власт исто така доведоа до непостоене на јасна линија помеѓу државата и партијата, со што еродираше довербата во јавните институции. Постои сериозна загриженост за контрола на владата врз јавните институции и медиумите.

Прашањата – кои, исто така, беа истакнати во минатогодишниот извештај - за слободата на изразувањето и медиумите, независноста на судството и квалитетот на правдата треба да се решат.

Устав

Во јули 2014 година, Владата предложи до Собранието пакет од седум уставни измени во широк опсег на области. Овие измени го вклучија проширување на системот на уставна жалба и заштитата на независноста на Централната банка и Државниот завод за ревизија. Сепак, пакетот на измени беше подготвен за многу кратко време и без потребното законодавство за спроведување. Се оценува неговата усогласеност со законодавството на ЕУ и европските стандарди. Покрај тоа, сите измени на Уставот треба да се засновани на широк консензус.

Во ноември 2013 година, мнозинството на судии од Уставниот суд избраа нов претседател од нивните редови, по пензионирањето на актуелниот претседател. Уставниот суд, исто така, се пресели во целосно опремени, модерни простории. Сепак, неговата работа останува попречена од несоодветните човечки ресурси, особено недостатокот на стручни соработници. Бројот на уставни претставки кои се примени и по кои е постапено годишно остана на исто ниво со претходните години, но се уште не се преземени какви било чекори за подобрување на правната сигурност во однос на законодавството кое се поништува заради неуставноста и ова често создава празнини во правната рамка. Извршната и законодавната власт треба да обезбедат посистематски постапки за преземање на последователни активности за решавање на ова прашање. Постои, исто така, загриженост дека промените во составот на Уставниот суд во последниве години влијаат на неговата независност и дека истиот започна да ги одолговлекува и компромитира одлуките. Во јануари 2014 година, Уставниот суд ја одби иницијативата да се преиспита уставноста на контроверзниот буџет за 2013 година, и тоа по значително задоцнување и заради технички причини. Во април 2014 година Уставниот суд ја одби иницијативата да се преиспита уставноста на контроверзниот Закон за лустрација и покрај тоа што веќе имаше побарано и добиено мислење од Венецијанската комисија.

Избори

Претседателските избори се одржаа во април заедно со предвремени парламентарни избори.

На претседателските избори, Претседателот Иванов, од владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ³ беше повторно избран за втор петгодишен мандат. Тој победи во вториот круг со освоени 55% од гласовите наспроти освоени 41% од кандидатот на главната опозициска партија СДСМ⁴. Две етнички албански партии, една владејачка (ДУИ⁵) и една во опозиција (НДП⁶) го оспорија неговиот легитимитет. ДУИ имаше предложено да се оди со „консензуален“ претседателски кандидат, прифатлив за сите заедници и кога ова не беше прифатено изврши, она што ОБСЕ смета, прекумерен притисок врз своите гласачи да не гласаат. Овие партии и СДСМ не присуствуваа на претседателската инаугурација.

Парламентарните избори беа одржани заедно со вториот круг претседателски избори на 27 април, 14 месеци пред завршувањето на мандатот на владата. Коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ освои 61 пратеник (од вкупно 123), ДУИ 19 пратеници, коалицијата предводена од СДСМ 34 пратеници, ДПА 7 пратеници, малите партии ГРОМ и НДП по еден пратеник двете. По затворање на гласачките места, главната опозициска партија СДСМ објави дека нема да ги признае резултатите од претседателските и парламентарните избори, обвинувајќи за серија нерегуларности, вклучително купување на гласови, заплашување, фантомски гласачи, како и пристрасност од

³ Внатрешна македонска револуционерна организација - Демократска партија за македонско национално единство

⁴ Социјалдемократски сојуз на Македонија

⁵ Демократска унија за интеграција

⁶ Демократска партија на Албанците

страна на националниот радиодифузер.

Резултатите го зголемија бројот на пратеници на ВМРО-ДПМНЕ и на ДУИ, кои повторно формираа коалиција. Овој зајакнат мандат дојде во контекст на наодите на Канцеларијата за демократски институции и човекови права на Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ/ОДИХР) дека изборите беа ефикасно спроведени, дека кандидатите беа во можност да водат кампања без опструкции и дека слободата на собирање и здружување беше почитувана. Тие нотираа, сепак, дека владејачките партии не обезбедија еднакви услови за натпревар заради непостоењето на соодветна раздвоеност помеѓу партијата и државата и дека обвинувањата за заплашување на гласачите опстојеа за време на кампањата. Мониторингот на медиумите од страна на ОБСЕ/ОДИХР покажа дека најголемиот дел од мониторираните медиуми, вклучително и јавниот радиодифузер, беа пристрасни во корист на владејачката партија и дека медиумите често не успеваа да го разграничат покривањето на функционерите во нивното својство како министри и како кандидати. Државната изборна комисија ги исполни скоро сите свои обврски и одржуваше редовни седници, но продолжи да биде поделена по партиски линии за спорните прашања. Постоеше загриженост, исто така, во врска со водењето и точноста на Избирачкиот список. Во текот на летото 2014 година, двете работни групи задолжени за спроведување на препораките на ОБСЕ/ОДИХР ги продолжија своите активности.

Собрание

Новото Собрание беше формирано и ја презеде функцијата на 10 мај 2014 година, иако без пратениците на опозицискиот блок на СДСМ. Владејачката коалиција задржа стабилно мнозинство. Од вкупно 34 пратеници на опозицискиот блок на СДСМ, 3 пратеници ги прифатија нивните мандати. Преостанатите мандати сè уште не се процедурално одбиени. На крајот на август, после расправија помеѓу пратеници на ДУИ и ДПА, ДПА времено се повлече од Собранието. Отсуството на најголемиот дел на опозициски пратеници предизвикува загриженост во врска со инклузивната природа на работата на Собранието.

Собранието остана активно пред изборите, со усвојување на законодавство и со водење дебати, вклучително и за евроатланската интеграција. Опозициските партии учествуваа во работата на Собранието до изборите. Имаше широк меѓупартиски консензус за измените на околу 60 закони, вклучително и на Изборниот законик и на Кривичниот законик, но не и за измените на законите кои се однесуваат на медиумите. Собранието одржа дебати за три предлози поднесени од страна на опозицијата.

Работната група за спроведување на препораките дадени од страна на Анкетната комисија за настаните од 24 декември 2012 година, кога голем број на пратеници и новинари беа насилно отстранети од пленарната сала, беше активна до октомври 2013 година, кога членовите на СДСМ го суспендираа нивното учество во знак на протест поради апсењето на претседавачот на општинскиот совет на општина Центар - Скопје. Како резултат на тоа, работната група не успеа да ја заврши својата работа во однос на препораките на Комисијата, а особено во однос на промените во Деловникот на Собранието.

Комисијата за европски прашања ги разгледа сите 19 закони донесени во рамките на Националната програма за усвојување на правото на ЕУ, и спроведе евалуација на користењето на ИПА фондовите, со учество на извршната власт, академските институции и организациите на граѓанското општество. Пред изборите, **Националниот совет за евроинтеграции** се состана само два пати, Комитетот за односи меѓу заедниците еднаш, а Постојаната анкетна комисија за човековите права не се состана. Од 399 закони донесени во текот на периодот за кој се известува, за 175 од нив беше применета скратена постапка.

Парламентарниот институт обезбеди обука и поддршка за новоизбраните пратеници (45 од 123).

Севкупно, функционирањето на Собранието продолжи да биде отежнато од недостатокот на конструктивен политички дијалог и тековните длабоки поделби помеѓу политичките партии. Отсуството на најголемиот дел опозициски пратеници од Собранието ја попречи неговата работа за донесување на нови реформи и неговата способност да ги обезбеди потребните контроли и рамнотежи во однос на активностите на Владата. Одговорноста е и на владата и на опозицијата да осигурат дека политичката дебата првенствено се одвива во Собранието и да придонесат кон создавање услови за негово соодветно функционирање. Препораките изготвени од страна на Анкетната комисија треба да се спроведат.

Влада

Новата Влада формирана во јуни 2014 година е повторно мултиетничка коалиција со ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ како главни партнери. Програмата за работа на Владата за 2014-2018 година останува главно иста како на претходните две влади: зголемување на економскиот раст, интеграција во ЕУ и НАТО, борба против корупцијата и економскиот криминал, одржување на добри меѓуетнички односи врз основа на Охридскиот рамковен договор и инвестиции во образованието и науката. Владата, исто така, се обврза за спроведување на реформските приоритети поврзани со ЕУ. Свкупно, македонската влада треба да функционира подобро како единка со цел да презема проактивни заеднички мерки за зголемување на довербата помеѓу заедниците.

Во однос на активностите поврзани за интеграција во ЕУ и ЕУ помошта, канцеларијата на Заменикот на претседателот на Владата задолжен за европски прашања има клучна улога.

Употребата на административните регистри се смета како алтернативна методологија за пописот на населението, кој не беше спроведен во 2011 година поради несогласувањата за методологијата за пребројување на граѓаните во странство. Употребата на алтернативна методологија ќе бара широк меѓупартиски консензус.

Децентрализацијата на власта е централен дел на Охридскиот рамковен договор, но една општина сè уште не ја завршила втората фаза од фискалната децентрализација. Некои општини, како што е Центар, беа предмет на непропорционален број на инспекции од страна на државните инспекторати. Не се преземени последователни активности од страна на властите за нападите и вандализмот врз зградите на општина Центар.

Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди транспарентна распределба на капитални грантови на општините и да се осигури дека тие ја имаат потребната финансиска одржливост за извршување на одговорностите кои им се пренесени. Соодветните закони за регионален развој сè уште не се целосно спроведени. Буџетот за регионален развој останува недоволен.

Свкупно, коалициската влада треба да работи на поинтегриран, покоординиран и потранспарентен начин, со цел да се преземат проактивни мерки за национални прашања, прашања помеѓу заедниците и прашања поврзани со ЕУ. Треба да се преземат активности за да се одговори на загриженоста на ОБСЕ/ОДИХР за непостоенето на јасна разлика помеѓу државата и владејачките партии. Потребни се соодветни ресурси за да се заврши процесот на децентрализација на власта и за поддршка на локалниот развој.

Јавна администрација

Земјата се ангажираше за широка реформа на јавната администрација. Специјалната група за реформа на јавната администрација, најстара во регионот, продолжи со својата работа. Македонската јавна администрација изгради стручен кадар кој треба да биде задржан. Сепак, политизацијата на централно и на локално ниво останува сериозна загриженост. Довербата во независноста на државните институции е ниска заради широко распространетата перцепција дека јавната администрација е политизирана и има недостаток на транспарентност. Како што беше известно од страна на ОБСЕ/ОДИХР, постојат веродостојни наводи дека бил вршен притисокот врз вработените во јавниот сектор за време на изборите во април.

Стратегијата за реформа на јавната администрација, во сила од 2010 година, обезбедува сеопфатна стратешка рамка за реформи во јавната администрација. Таа има за цел да ја подобри законската и административната рамка, со цел да се зголеми капацитетот, ефикасноста и транспарентноста на јавната администрација и да се подобри услугата што се обезбедува за широката јавност. Министерството за информатичко општество и администрација формално е задолжено за координирање на овој процес на реформи, додека главните политички одлуки остануваат во Канцеларијата на Премиерот.

Постапките за развој на политики и координација низ секторите се добро дефинирани, но не секогаш ефикасно спроведени. Често недостасува темелна анализа и проценка на политиките. Постапките за следење и известување за владиното остварување, исто така, само делумно се спроведуваат. Подобрено е користењето на Единствениот национален електронски регистар на прописи - ЕНЕР.

Во однос на јавниот сервис и управувањето со човечки ресурси, продолжи да се зголемува вработувањето во јавниот сектор, особено во јавните претпријатија. Секојдневната пракса на создавање на нови работни места на социјална или политичка основа вештачки го зголемува јавниот сервис, поткопувајќи го начелото на заслуги и општата цел за ефикасна јавна администрација. Пред изборите во 2014 година, власта објави планови за пополнување на бројни слободни работни места на сите нивоа, вклучувајќи ги раководните, во општинските и државните институции и претпријатија.

Воочени се одредени подобрувања во застапеноста на малцинствата, но помалите малцинства продолжуваат да бидат недоволно застапени. Напорите за исполнување на целите за правична застапеност, исто така, мора да ги земат предвид реалните кадровски потреби на институциите.

Нова законска рамка за државната служба и вработување во јавниот сектор беше донесена во февруари 2014 година и планирано е да биде целосно спроведена во 2015 година. Ова е чекор кон обезбедување на унифицирана, транспарентна и отчетна јавна администрација, преку воведување на заеднички начела кои треба да се почитуваат од страна на сите државни службеници и преку создавање на заедничка регулаторна рамка. Законодавната рамка го рационализира вработувањето за мнозинските и за немнозинските заедници, ставајќи повеќе акцент на заслугите. Со новата законска рамка ќе биде потребно податоците за вработените во јавниот сектор да бидат јавно достапни, што треба да придонесе кон подобрување на транспарентноста.

Целосната проценка на новите закони ќе биде возможна само откако сите правила за спроведување, вклучувајќи ги и клучните прописи за дефинирање и исполнување на целите за правична застапеност, ќе бидат воспоставени и ќе се применуваат. Голем број исклучоци овозможуваат вработените во некои институции да се делумно или целосно регулирани со посебни закони или општиот закон за работни односи и колективните договори. Продолжува загриженоста во врска со транспарентноста на постапките за отпуштање на персонал и мобилност, како и за методологијата за фазата на тестирање во процесот на селекција.

Како дел од подобрување на испораката на услугите, Владата продолжи да промовира и развива е-влада и едношалтерски систем како корисни алатки за обезбедување на услуги за широката јавност. Рамката за интероперабилност треба да се заврши. Начелото на административно одобрување со молчење продолжи да се спроведува недоследно, со сложени жалбени постапки и такси што предизвикува несигурност и одложувања. Државната комисија за одлучување во управна постапка и постапка од работен однос е сè уште недоволно опремена и кадровски недоволно екипирана и покрај тоа што обемот на нејзината работа и нејзините одговорности се зголемени. Новата нацрт законска рамка за општа управна постапка треба да донесе големи промени во преземениот пристап, во самата постапка, правните лекови кои се користат во случаи кога се потврдени жалбите и спроведување на одлуките.

Во поглед на отчетноста, спроведувањето на Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер останува несоодветно. Законот за употреба на јавните податоци, донесен во февруари 2014 година, се очекува да ја зголеми транспарентноста и да ги охрабри јавните институции да ги објавуваат податоците. Бројот на жалбите добиени од страна на националната Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информациите од јавен карактер, пред сè против органите на државната управа, локалната власт и судството, е намален за повеќе од половина во 2013 година. Како што беше случајот во претходните години, три четвртини од жалбите се поврзани со неуспехот да се одговори навремено на барањата. За законот да се спроведе ефикасно, Комисијата треба да има капацитет и надлежност да наметнува казни за прекршоци.

Воспоставени се суштинските елементи на правната рамка за јавното финансиско управување, но напредокот во спроведувањето е ограничен и недоволен. Сè уште не постои Програма за реформа во јавното финансиско управување заради посистематско справување со потребните реформи во различните делови на системот за јавно финансиско управување. Во тек е подготовка на преглед на јавните финансии и може да се користи како почетна точка за изработка на таква програма. Треба да се зајакне стратешкото планирање и буџетирање и да се воспостави среднорочна буџетска рамка. За справување со некои од предизвиците, воведено е задолжително евидентирање на повеќегодишни обврски во трезорскиот систем. Потребно е да се подобри годишното планирање и извршување на буџетот, со цел да се избегнат кратења на инвестициско трошење за зголемување на растот, недоволно извршување на капиталните расходи и акумулација на заостанати долгови.

Законот за финансиска дисциплина, кој се занимава со задоцнети плаќања, беше изменет за да го прошири својот опсег на јавниот сектор. Сепак, сè уште постојат неисплатените заостанати долгови од задоцнето плаќање на поврат на ДДВ и обврските за договорите за јавни набавки. Постои недостаток на транспарентност околу целиот обем на јавниот долг. Правната рамка за доделување на договори за јавни набавки е релативно напредната, но ја користи најниската цена како главен критериум за избор, наспроти најдобра вредност за парите, што може да има негативно влијание врз квалитетот на јавното трошење. Постапката за доделување на договори треба да се направи потранспарентна. Спроведувањето на јавната внатрешна финансиска контрола сè уште е во рана фаза. Државниот завод за ревизија ги врши сите видови ревизии, а ревизијата на успешност постепено се развива. Неговите ресурси не се доволни за целосно покривање на својот мандат.

Севкупно, јавната администрација останува фрагментирана и е предмет на политичко влијание и покрај напредокот во законодавството. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди применување на начелата на транспарентност и отчетност, заслуги и правична застапеност. Воспоставени се основната структура и процеси на систем на јавно финансиско управување, но фискалната транспарентност треба да се подобри. Исто така, постојат слабости во спроведувањето на системите за јавно финансиско управување и потребен е посеопфатен пристап кон реформа.

Народен правобранител

Канцеларијата на Народниот правобранител е основана во 1997 година и има изградено значајна пракса на следење и известување. Таа е овластена со Уставот и Законот за Народниот правобранител да ги штити правата на граѓаните. Во 2013 година, Канцеларијата прими 3.780 претставки (намалување за 27,5% во споредба со 2012 година). Прекршувања биле потврдени во 1.174 случаи, од кои најголем дел се однесуваат на судството, правата на потрошувачите и имотните права. Зголемен број на прекршувања, меѓу другите беа потврдени во областа на антидискриминацијата и затворите. Како и во претходните години, нивото на прифаќање и следење на препораките на Народниот правобранител од страна на државните органи остана високо, на околу 80%. Поголеми напори сè уште се потребни од Министерството за здравство и Министерството за финансии, како и од органите на локалната самоуправа, за постапување по оние препораките по кои не е постапено. Канцеларијата продолжи активно да ја извршува својата улога како Национален превентивен механизам согласно Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура. Законот за Народниот правобранител треба да биде изменет со цел да се обезбеди целосна усогласеност со Париските принципи кои се однесуваат на институционалните тела за човекови права, особено за проширување на мандатот на Канцеларијата во однос на промоција на човековите права и да се обезбеди нејзината финансиска независност. Законски предлог беше доставен до Владата; сепак по истиот не е постапено.

Граѓанско општество

Зајакнато граѓанско општество е клучна компонента на секој демократски систем и треба да биде признаено и да се третира како такво од страна на Владата. Направени се формални подобрувања во однос на законодавството и механизмите за консултација, но граѓанските организации продолжуваат да изразуваат загриженост во врска со тешката клима во која функционираат и ограничената владина посветеност на дијалог.

Секретаријатот за европски прашања презеде чекори за подобрување на консултацијата и координацијата со граѓанските организации. Втората Стратегија и Акциски план на Владата за соработка со граѓанското општество беа несоодветно спроведени, поради недостаток на политичка посветеност, административен капацитет и ресурси. Сè уште не се започнати подготовките за воспоставување на Советодавно тело за соработка со граѓанското општество, една од главните обврски во Стратегијата на Владата и Акцискиот план за отворена влада. Кодексот на добри практики за учество на граѓанските организации во процесите на креирање на политики се применува недоследно, што резултираше со тоа процесот на консултации во голема мера да продолжи да биде формалност.

Сè уште не е целосно регулирано доделувањето на државни средства на граѓанските организации, оставајќи го секторот во голема мера зависен од донации. Соодветните закони во врска со финансирањето и даночните стимулации за граѓанскиот сектор остануваат сложени и недоследни. Новиот Закон за перење пари и финансирање на тероризам веќе не наметнува обврска за граѓанските организации да подготвуваат годишни програми, ниту предвидува парични казни непропорционални со нивните годишни буџети. Граѓанското општество

во руралните области останува недоволно развиено.

Граѓанските организации почнаа да се координираат повеќе една со друга на конкретни теми, како што е ИПА II, и предложија повеќе структурирани механизми за консултации со Владата, врз основа на секторски пристап.

Правосуден систем

Законодавната рамка која го регулира судството на земјата, како и неговата физичка и техничка инфраструктура, значително се разви како резултат на сеопфатните реформи спроведени во текот на изминатата деценија. Многу од општите прашања со кои се соочуваат сите земји кандидатки се решени, вклучувајќи го и отстранувањето на заостатокот на предмети во судовите, основањето на Академијата за судии и јавни обвинители, формалната независност на телото на судската власт (Судскиот совет), воведувањето на систем на административна правда и подобрувањето на законодавството за граѓанска и кривична постапка. Како резултат на тоа, земјата сега е во напредна фаза која бара покомплексни подобрувања и подобрувања кои претставуваат предизвик. Ова се однесува на потребата да се обезбеди не само структурна туку и функционална независност на судиите, подобрување на квалитетот на правдата и стандарди во служба на граѓаните, зголемување на економичноста и вредноста на судскиот систем, подобро стратешко планирање, зголемување на употребата на не-судски лекови и алтернативно решавање на спорови и подобрен пристап до правдата за повеќе ранливи членови на општеството.

Еден од главните предизвици е зголемената загриженост изразена во однос на селективноста на и влијанието врз спроведувањето на законот и судството. Основното начело на владеењето на правото, дека правдата не само што мора да се постигне, туку исто така, мора да се види дека е постигната, не е целосно разбрано или почитувано од страна на властите во однос на активностите за спроведување на законот насочени кон конкретни лица или сектори. И понатаму се покренуваат прашања, внатре и надвор од земјата, за можното политичко влијание врз одредени судски постапки. Иако судската структура е формално независна од надворешни влијанија на парламентарната и извршната власт, поединечните судии, исто така, мора да постапуваат независно од било каква форма на притисок, инаку довербата на јавноста ќе биде изгубена и владеењето на правото доведено во прашање. Исто така, потребни се системски подобрувања на квалитетот на правдата, особено појасно аргументирање и транспарентност на судските пресуди (за да се зголеми довербата на јавноста и да се справи со загриженоста за независноста); поголема и подоследна употреба на праксата на повисоките судски инстанции и судската пракса на ЕСЧП (за подобрување на предвидливоста и правната сигурност за поединци и бизниси кои ги користат судовите) и пораспространето спроведување на постојните етички кодекси. Потребна е зајакната заштита за да се осигури дека судските назначувања и унапредувања се засновани на заслуги.

За детална анализа за развојот на настаните во правосудниот систем, *видете Поглавје 23 – правосудство и фундаментални права.*

Борба против корупција

Воспоставена е правната и институционалната рамка и земјата постојано гради евиденција на истраги, обвиненија и пресуди. Собрание се податоци за неколку стотици случаи на корупција започнати од 2009 година и повеќе од 30 случаи на корупција на високо ниво започнати од 2004 година, од кои сите сега се предмет на постојано следење од истрага до конечната пресуда. Сепак, потребно е во пракса да се видат повеќе конкретни резултати, како во поглед на намалување, така и на одвračање од корупција. Човечките и финансиските ресурси на различни тела за извршување и надзорни агенции остануваат слаби и нивните овластувања, статусот, независноста и препознатливоста треба да се зајакнат за да се вклучат во делотворни операции. Меѓуагенциската соработка и комуникација сè уште треба да се подобруваат, а размената на податоци и споделување е ограничено. Проблемите вклучуваат недостаток на ИТ поврзување помеѓу судовите и службата на јавното обвинителство и непостоенето на централен регистар за јавните службеници, што ја попречува надзорната работа на Државната комисија за спречување на корупција. Научените лекции од изминатите антикорупциски политики и мерки треба да се практикуваат многу поефикасно. Во моментот има незначително стратешко планирање во оваа област, а идните политики треба подобро да се насочат кон реалните проблематични области, вклучувајќи ги и јавните набавки, корупцијата во политиката и корупцијата на високо ниво. Итно се потребни мерки за подигнување на свеста и поголема политичка посветеност. Сè уште има тврдења за селективна примена и политичко влијание во оваа област и потребен е попроактивен став за да се елиминираат овие сериозни прашања. Довербата на јавноста во антикорупциската тела останува слаба. Како што е случајот и на други места во регионот, корупцијата останува

распространета во многу области и продолжува да биде сериозен проблем.

За детална анализа на состојбите во областа на антикорупциската политика, *видете го Поглавјето 23 - Правосудство и фундаментални права.*

Борба против организираните криминал

Воспоставена е правната и институционалната рамка и постои активна регионална и меѓународна соработка, вклучително и преку Европска и Европол. Земјата доби пристап до платформата СИЕНА (SIENA) на Европол во 2013 година, со што значително се зајакна размената на информации со телата за спроведување на законот на Европската Унија. Како што беше случај во претходните години, беа спроведени голем број успешни полициски операции против организираните групи, особено прекинување на меѓународни патишта за трговија со дрога и криумчарење емигранти. Изготвена е евиденција на сите случаи на организиран криминал и корупција започнати од страна на Министерството за внатрешни работи (Одделение за сузбивање на организиран и сериозен криминал) од 2008 година, но потребни се дополнителни напори за следење на сите случаи од истрагата до финална казна, вклучително и преку подобрени повратни информации и размена на информации помеѓу органите за спроведување на законот, обвинителството и судовите. Капацитетот за борба против организираните криминал останува отежнат од фактот дека ниту Националниот координативен центар за борба против организираните криминал, ниту Националната разузнавачка база на податоци сè уште не профункционирале, а постојат и одложувања во воспоставувањето на Истражните центри предвидени во новиот Закон за кривична постапка.

Деталната анализа на состојбите во борбата против организираните криминал, *видете го Поглавјето 24 - Правда, слобода и безбедност.*

2.2. Човекови права и заштита на малцинствата

Воспоставена е севкупната рамка за заштита на фундаменталните права, но потребно е поголемо фокусирање кон нејзино ефективно спроведување.

Состојбата со слободата на изразување и натаму е многу проблематична. Ова е случај, и покрај воведувањето на сеопфатно ново законодавство за медиуми на крајот на 2013 година, по одржаните широки јавни консултации и совети од меѓународни организации.

Постои индиректна државна контрола врз медиумската продукција преку владини реклами и фаворизирани медиуми од Владата (и кон кои е наклонета). Јавниот радиодифузен сервис нецелосно ја одигрува својата улога во обезбедување избалансирана и информативна медиумска содржина, а неговата политичка пристрасност беше забележана од страна на ОБСЕ/ОДИХР во текот на овогодинашните и минатогодишните избори. Ова резултира со недостаток од вистинско независно известување и недостаток од точни и објективни информации кои ќе ѝ бидат достапни на јавноста од страна на актуелните медиуми. Лошите новинарски стандарди и етика придонесуваат кон состојбата. Позитивен настан е воспоставувањето на саморегулаторно тело, формирано во декември 2013 година од страна на самите медиумски актери. Истото треба да биде поддржано со цел да стане оперативно што е можно поскоро. Во септември 2014 година, Владата подготви податоци за владиното рекламирање, вклучувајќи делумни, јавно достапни бројки; сепак сè уште е нејасно кои медиуми се примарните корисници на ваквите кампањи и според кои критериуми се исплатени јавните средства. Продолжуваат да се покренуваат тужби за клевета од страна на новинари против други новинари (истакнувајќи го ниското ниво на солидарност во рамките на фелата), од страна на политичари против новинари (создавајќи застрашувачки ефект врз слободата на изразување) и од страна на политичари против други политичари (наместо отворена јавна расправа). Пресудите на судот кои ги потврдуваат тврдењата за клевета се релативно ниски и се релативно конзервативни во нивниот надомест на штета; сепак постојат исклучоци, вклучително и случаи на јавни личности. Ова испраќа штетни пораки, како во однос на слободата на изразување така и за непристрасноста на судовите. Треба да се развијат не-судски средства за решавање на ваквите случаи и истите да бидат интензивно промовирани од страна на Владата и од страна на новинарите, а јавните личности треба да даваат пример.

Што се однесува до правата на лезбијките, хомосексуалците, бисексуалците, транссексуалците и интерсексуалците (ЛГБТИ), насилните инциденти против Центарот за поддршка на ЛГБТИ не се повториле. Сепак,

сторителите на овие инциденти допрва треба да бидат кривично гонети. Потребни се значителни напори за да се подигне свеста и да се почитуваат различностите во општеството и да се неутрализира нетолеранцијата која се шири преку медиумите и социјалните мрежи. Податоците за пријавување, истрага и гонење на говор на омраза и дела од омраза не се собираат систематски, а треба да се зајакнеи обуката за органите за спроведување на законот, обвинителите и судиите. Законот за спречување и заштита од дискриминација сè уште треба да се усогласи со правото на ЕУ, затоа што не забранува дискриминација врз основа на сексуална ориентација. Напредокот во делот на заштитата на заедниците продолжува да биде попречуван од недоволно финансиски и човечки ресурси и неадекватна соработка помеѓу надлежните органи. Потребен е проактивен пристап за да се гарантираат етничките, културните и јазичните идентитети на сите заедници.

Ромската заедница продолжува да живее во длабока сиромаштија и да страда од лошите социо-економски услови. Предрасудите и дискриминацијата против Ромите продолжуваат, особено во областа на вработувањето. Во тек се проекти во неколку приоритетни области, но тие се главно управувани од донаторски средства, додека државните буџетски средства остануваат непроменети. Нова Стратегија за Ромите неодамна беше усвоена од страна на Владата.

Главните приоритети на Охридскиот рамковен договор продолжуваат да обезбедуваат основа за односите меѓу заедниците. Постои простор за подобрување во областа на недискриминацијата, правичната застапеност, како и употребата на јазиците и образованието. Законот за употреба на јазиците и Законот за употреба на знамињата на заедниците сè уште не се спроведуваат соодветно. Локалните комисии за односи меѓу заедниците страдаат од недостаток на средства. Прегледот за спроведувањето на Охридскиот рамковен договор се уште е нецелосен и препораките кои резултираат од истиот се уште не се објавени. Буџетот на Секретаријатот за спроведување на рамковниот договор е зголемен, главно заради платите на околу 1700 државни службеници кои допрва треба да бидат распределени во органите на државната управа. Секретаријатот и Генералниот секретаријат продолжија со вработување на државни службеници од немнозинските заедници, но без да прецизираат дефинирани работни места или опис на работни места, често на сметка на начелото на заслуги. Во 2013 година, вкупното учество на државните службеници од немнозинските заедници се зголеми малку и достигна 19%. Мерките за адресирање на недоволната застапеност на помалите заедници, како Ромите, Турците и другите, остануваат несоодветни. За ефикасно спроведување на Стратегијата за интегрирано образование неопходни се зголемена политичка поддршка и средства од државата.

Големи протести од страна на албанската етничка заедница започнаа во јули по судската пресуда за т.н. случај "Монструм" во врска со убиства извршени во 2012 година. Убиството на тинејџер во скопската општина Ѓорче Петров во мај, иако не беше етнички мотивирано, предизвика протести и зголемување на меѓуетничките тензии, повторно покажувајќи го недостигот на доверба меѓу заедниците. Коалициските партнери направија заеднички напори за смирување на протестите, но некои политички лидери од двете заедници продолжија да го користат јазикот на етноцентричност и поделби, особено за време на изборните кампањи. Потребен е поголем напор, согласно Охридскиот рамковен договор, за проактивно унапредување на позитивните односи меѓу заедниците.

За детална анализа на случувањата во областа на човековите права и заштита на малцинствата, *видете го Поглавје 23 - Правосудство и фундаментални права*. За состојбите во областа на правата на синдикатите, антидискриминација и еднакви можности, *видете го Поглавје 19 - Социјална политика и вработување*.

2.3. Регионални прашања и меѓународни обврски

Република Македонија продолжи целосно да соработува со **Меѓународниот кривичен суд за поранешна Југославија**. Во Хаг нема заостанати случаи или жалби во тек.

Република Македонија сè уште ја одржува билатералната спогодба за имунитет со САД од 2003 година, со која се дозволува изземање на американските граѓани од јурисдикцијата на Меѓународниот кривичен суд. Притоа, ова не е во согласност со Заедничкиот став на ЕУ за интегритетот на Римскиот статут, или со поврзаните водечки принципи на ЕУ за билатералните спогодби за имунитет. Земјата треба да се усогласи со ставот на ЕУ.

Од 1 јануари 2014 година, имало вкупно 2074 бегалци во Република Македонија, од кои 955 биле Роми бегалци од

Косово [7] и 229 **внатрешно раселени лица**. Во 2013 година, 82 лица биле доброволно репатрирани на Косово и Србија. Министерството за труд и социјална политика продолжува да обезбедува финансиска поддршка на семејствата трошоци за наемнина и комунални услуги, во согласност со Стратегијата за интеграција и со Законот за азил и привремена заштита. Формирана е комисија која ќе ги претставува Ромите бегалци. Обезбедени се некои социјални станбени единици. Ромите бегалци и натаму живеат во сиромаштија, во супстандардни услови за живеење, со високо ниво на невработеност. Пристапот до образование, домување, здравство и вработување продолжува да претставува загриженост. Судските постапки во однос на внатрешно раселените лица, поврзани со барањата за отштета што произлегуваат од конфликтот во 2001 година, се сè уште во тек и поголемиот дел од оние кои се засегнати остануваат сместени во прифатни семејства.

Регионалната соработка и добрососедските односи претставуваат суштествен дел од процесот на придвижување на земјата кон ЕУ. Земјата продолжи да учествува активно во регионалните иницијативи, вклучувајќи го и Процесот за соработка во Југоисточна Европа, Регионалниот совет за соработка, Договорот за енергетска заедница, Договорот за Европската заедничка воздухопловна област и Централноевропскиот договор за слободна трговија, чиј претседавач во 2014 година е Република Македонија. Земјата продолжува да придонесува во мисијата на ЕУФОР АЛТЕА во Босна и Херцеговина. На 29 септември 2014 година, Република Македонија, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија потпишаа договор за намалување на цените на роаминг услугите за јавни мобилни комуникациски мрежи.

Република Македонија продолжи да игра генерално конструктивна улога во однос на **билатералните односи со другите земји од процесот на проширување и соседните земји-членки на ЕУ**. Сè уште не е склучен билатерален договор за регионална соработка со Србија, согласно член 12 од ССА.

Продолжија добрите билатерални односи со *Албанија*. Краткотрајните тензии по демонстрациите и изјавите во јули поради пресудата во случајот "Монструм" не ги прекинаа честите билатерални посети на високо ниво, кои продолжија во текот на годината. Во март, двете земји потпишаа меморандум за соработка во областа на туризмот.

Односите со *Босна и Херцеговина* продолжија да се развиваат добро. Ратификувани се измени и дополнувања на голем број договори. По поплавите во мај беа испратени спасувачки екипи и беа собрани средства за поддршка на хуманитарните напори.

Дополнително беше зајакната соработката со *Црна Гора*. Земјите потпишаа договор за размена на дипломатски и конзуларни услуги и протокол за соработка во областа на воената обука. Република Македонија, исто така, потпиша договори за правна помош во граѓански и кривични предмети, за меѓусебно спроведување на судските одлуки, како и за соработка во областа на информатичките и комуникациските технологии со Црна Гора, како и со Србија.

Односите со *Србија* останаа добри. Се отвори Заеднички центар за полициска соработка на граничниот премин Табановце и се потпиша протокол за соработка помеѓу министерствата за внатрешни работи. Двете земји, исто така, потпишаа договори за размена и заемна заштита на класифицирани информации, за меѓусебно признавање на дипломи и за заедничко споделување на простории за дипломатски и конзуларни претставништва. Тие, исто така, потпишаа протокол за соработка во областа на туризмот. Спорот во врска со православните цркви во двете земји остана нерешен, но ова не е пречка за поблиска политичка соработка. По поплавите во мај, беа испратени спасувачки екипи и беа собрани средства за поддршка на хуманитарните напори.

Соработката со *Косово* продолжи да се подобрува. Влегоа во сила договори за меѓусебно признавање на пензии и за зајакнување на културната соработка. Се ратификуваже спогодбата за отворање на нов заеднички граничен премин Белановце-Станчик.

Беа одржувани блиски односи со Турција. Земјите ратификуваа спогодби за соработка во областа на вработувањето, социјалното осигурување и вработување, како и за активностите поврзани со воспоставување на културни центри. Странски директни инвестиции од Турција постојано се зголемуваа во изминатите неколку години,

7 Оваа ознака на ниенен начин не влијае на позициите за статусот и е во согласност со Резолуцијата на Советот за безбедност на Обединетите нации 1244/99 и Мислењето на Меѓународниот суд на правдата за декларацијата за независноста на Косово.

достигнувајќи 4% од вкупните СДИ во земјата во 2013 година.

Односите со *Бугарија* остануваат под влијание на разликите кои првенствено се однесуваат на толкувањето на историјата. Беа остварени голем број посети на високо ниво. Во декември, беа одржани консултации за прашања поврзани со ЕУ на официјално и експертско ниво. Продолжија преговорите за билатерална спогодба за добрососедски односи. Имаше, исто така, и размена на писма меѓу претседателите Иванов и Плевнелиев на оваа тема. Сепак, остануваат отворени прашања. Земјите продолжија да соработуваат за одбранбените прашања и продолжија преку-граничните, секторските и трговските односи, со добра соработка, вклучително и за инфраструктурните приоритети. Контактите меѓу луѓето продолжија нормално.

Продолжија добрите односи со *Хрватска*, унапредени со посети на високо ниво. Влезе во сила Договор за евроатлантско партнерство. Беа потпишани измените на Договорот за економска соработка и трговија, како и заедничка декларација за усвојување на регионална стратегија за истражувања и развој на иновации за периодот 2014-2020.

Односите со *Грција* и натаму се засегнати од прашањето за името. Формални разговори за прашањето за името, под покровителство на ОН и предводени од личниот претставник на Генералниот секретар на ОН Метју Нимиц, вклучија посети на Атина и Скопје и три рунди разговори во Њујорк, но не донесоа решение на спорот. Беа остварени посети на високо ниво, вклучително и посетата на Министерот за надворешни работи Вензелос, во својство на претседавач на Советот на министри на ЕУ. Соодветните министерства за одбрана потпишаа протокол за соработка. Економските и трговските односи продолжија нормално.

Севкупно, Република Македонија учествува активно во регионалната соработка и понатамошното развивање на билатералните односи со соседите. Прашањето за името продолжува да влијае на односите со Грција. Одржувањето добрососедски односи, вклучувајќи взаемно прифатливо решение за прашањето за името преку преговори, под покровителство на ОН, останува од суштинско значење. Остануваат отворени прашања во преговорите за билатерален договор со Бугарија. Важен е конструктивниот пристап кон предизвиците со соседите, а треба да се избегнуваат активности и изјави кои негативно влијаат на добрососедските односи.

3. Економски критериуми

При разгледување на случувањата во областа на економијата во Република Македонија, Комисијата се раководеше од заклучоците на Европскиот совет во Копенхаген од јуни 1993 година, во кои се наведува дека членството во Унијата наложува постоење на функционална пазарна економија и капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата.

Следењето на економските критериуми треба да се гледа во контекст на зголемената улога на економското владеење во процесот на проширување, како што истото беше поздравено од страна на Советот за општи работи од 17 декември 2013 година. За таа цел, Советот на ЕКОФИН во мај усвои таргетиран водич за политики за земјата, заснован на неговата Претпристапна економска програма.

3.1 Постоење на функционална пазарна економија

Придвижено од силен надворешен сектор и странски директни инвестиции, економското закрепнување напредна и до одреден степен се намалија надворешните нерамнотежи. Сепак, структурната ригидност и понатаму го попречува правилното функционирање на пазарот на труд, а фискалната дисциплина и транспарентноста страдаат од тоа што се управувани од краткорочни, *ад хок* проблеми. Додека државата и понатаму е скромно вклучена во економијата, во смисла на нејзиниот удел во производствениот капитал и нејзината интервенција во утврдувањето на цените, развојот на конкурентен приватен сектор е попречен од потешкотии при спроведувањето на договори, чести законски измени без соодветна консултација на заинтересираните страни и нерамномерно спроведување на регулаторните барања. Спроведувањето на реформите за подобрување на деловната средина и понатаму се одвива споро. Развојот на домашната економија зависи од градењето на подобри врски помеѓу компаниите за

странски инвестиции и локалните претпријатија што пак наложува Владата и локалните претпријатија да работат на подобрување на поврзувањето на вештините на работниците со потребите на работните места и инвестирање во активности за повисока продуктивност. Исто така, од помош би биле подобрувања во областите на влез и излез од пазарот.

Економска политика

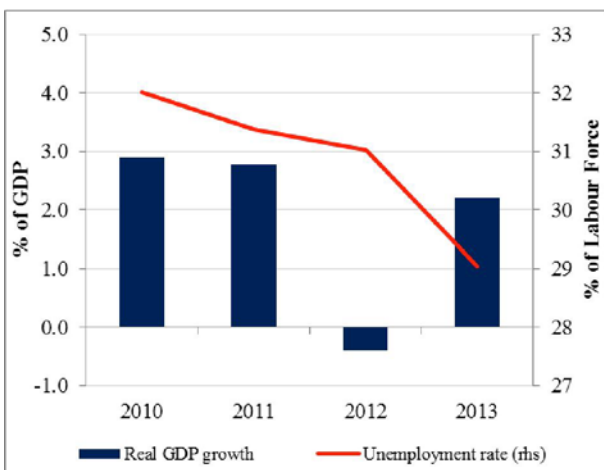
Владата и понатаму останува посветена на политиките за раст и подобрување на вработувањето, фокусирајќи се на странските инвестиции и развојот на домашниот приватен сектор. Состојбата со пазарот на труд малку се подобри, но невработеноста упорно останува на високо ниво, особено меѓу младите лица. Фискалната дисциплина и транспарентност дополнително се влошија што влијаеше врз капиталните трошење. Во јануари 2014 година, властите ја поднесоа осмата Претпристапна економска програма (ПЕП), посочувајќи ги клучните економски, фискални и структурни реформи за периодот 2014-2016 година. Нејзината макроекономска и фискална рамка е до одреден степен оптимистичка со постепено зголемување на растот со просек близу до 4 %, воден од домашната побарувачка и постепено намалување на процентот на општиот владин дефицит до 2,6 % во 2016 година. Земјата треба да ги засили нејзините напори, во согласност со заклучоците од Министерскиот дијалог помеѓу министрите за економија и за финансии на ЕУ и земјите кандидатки од мај 2014 година, со цел да се зајакне среднорочното планирање на буџетот и негово спроведување и да се подобри вработливоста на работниците. Во согласност со истите заклучоци, потребни се дополнителни напори за да се подобри деловната средина, особено постапките за излез од пазарот и пристапот до финансии.

Севкупно, се одржа политичкиот консензус за основите на пазарната економија, но економската политика и управувањето со јавните расходи и понатаму се водени од ад хок проблеми, а не од долгорочните потреби на економијата.

Макроекономска стабилност

Економското здравување кое започна внимателно во втората половина на 2012 година доби поцврста основа. Водено од надворешниот сектор, производството забележа реален раст од 2,9 % во 2013 година.

Слика 1 Реален БДП раст на и невработеноста

Растот се зголеми за 3,9 % во првата половина од 2014 година, споредено со истиот период минатата година. Инвестициската активност значително се забави во 2013 година, привремено подобрувајќи се во првиот квартал од 2014 година, пред повторно да се забави. Приватната потрошувачка позитивно придонесе кон растот на БДП во 2013 година и остана флексибилна во 2014 година. Индустриското производство значително порасна од четвртиот квартал на 2013 година па наваму, главно како резултат на силното закрепнување на производството. БДП по глава на жител и понатаму останува на околу 35 % од просекот на ЕУ.

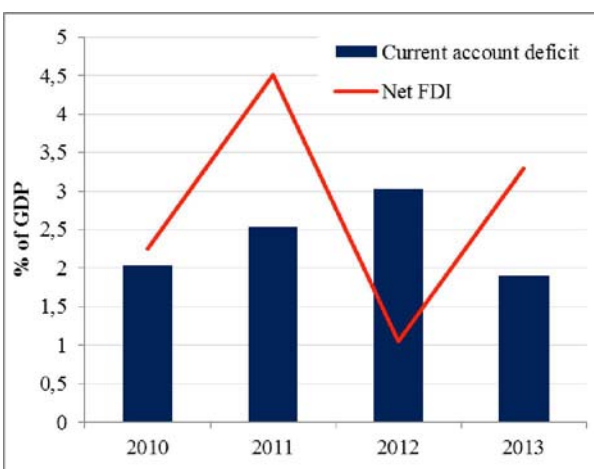
Дефицитот на тековната сметка се намали во 2013 година на 1,8 % од БДП како резултат на подобрување на билансот на трговијата со стоки и покрај падот во тековните трансфери. Во истиот период се засилија приливите на странски директни инвестиции (СДИ) - во 2013 година тие изнесуваа 3,5 % од БДП и останаа на исто ниво во првата половина од 2014 година. За истиот период опадна дефицитот на тековната сметка за 1,7 % на годишно ниво, како резултат на обновениот раст на трансферите и покрај зголемувањето на дефицитот во надворешната трговија. Зголемувањето на владиното задолжување во странство и порастот на странски кредити за јавните претпријатија беа главните двигатели зад постепено зголемување на бруто надворешниот долг. На крајот на првиот квартал од 2014 година, истиот изнесуваше 66 % од проектираниот БДП и дополнително се зголеми од тогаш, како резултат на издавањето на владината еврообврзница од 500 милиони евра во јули. Гледајќи нанапред, како што се очекува дотокоот на трансфери да остане непостојан, странските инвестиции и владиното задолжување во странство ќе треба да го сносат ударот од

финансирањето на дефицитот на тековната сметка, што најверојатно малку ќе се зголеми на краток рок, со оглед на значителните потреби за увоз кои произлегуваат од јавните инфраструктурни проекти и воспоставувањето на новите странски субјекти.

Слика 2: Надворешна позиција

По ова се очекува да следи зголемување на извозната активност почнувајќи од 2015 година, кога новите капацитети почнуваат со работа.

Севкупно, растот на производството треба да биде пошироко заснован, а надворешните нерамнотежи најверојатно повторно ќе се прошират привремено во поглед на увозот поврзан со инвестициите

подобрија, но

вториот

Условите на пазарот на труд малку се и понатаму останаа предизвик. Стапката на невработеност постепено опадна до 28,2 % во квартал од 2014 година, од просекот од 29 % во 2013 година. Сепак, невработеноста кај младите луѓе и понатаму изнесува над 50 % и четири од пет регистрирани невработени лица се невработени една година или повеќе. Во 2013 година стапката на вработеност остана на релативно ниско ниво од 50,3 % а стапката на учество на работната сила изнесуваше 70,4 %. Додека вработувањето во вториот квартал од 2014 година беше за 1,3 % повисоко отколку една година порано, голем дел од новите работни места, како и претходната година, беа во нископродуктивните сектори во сивата економија и - поттикнати со јавни субвенции - во земјоделството, како и во јавниот сектор, потпомогнато со значително зголемување на активните мерки за пазарот на труд. Во поново време, влијанието од вработувањето од страна на новите странски субјекти стана видливо во зголемувањето на работните места во производството. Иако не се обезбедени ниту објавени целосни информации за вработувањето во јавниот сектор, се смета дека неговиот удел во вкупните вработувања остана на околу 20 %. Пазарот на труд останува обележан со структурната ригидност, како што се ниско учеството на работната сила, недостаток на мобилност на работниците помеѓу секторите, несоодветно поврзување на вештините на работниците со потребите на работните места и бавни реформи на системот за обука и образование, ослабена иновациона активност од страна на фирмите и ниска продуктивност на трудот. **Севкупно, реформите за справување со структурната ригидност на пазарот на труд постигнаа само ограничен напредок. Вработливоста на работниците треба да се подобри преку структурни мерки, како и преку подобро таргетирање на активните мерки за пазарот на труд.**

Монетарната политика и понатаму успешно го брани фиксниот валутен курс. Инфлациската средина остана бенигна, создавајќи простор за монетарната политика да стимулира бавен кредитен раст. Зголемувањето на индексот на потрошувачки цени (ИПЦ) изнесуваше во просек 2,8 % во 2013 година, помал за околу 0,5 процентни поени од 2012 година и дополнително падна во пролетта 2014 година, главно како резултат на опаѓачките цени на храната и домувањето и услугите. По тримесечна долга инфлација, потрошувачките цени повторно пораснаа во јули, бидејќи регулираните цени на електричната енергија за домаќинствата поскапеа, а цените на храната престанаа да се намалуваат. По неколкуте намалувања на клучните стапки во монетарната политика во јануари и јули 2013 година и прилагодувањето на задолжителната резерва за поттикнување на банкарското кредитирање во локална валута, Централната банка го намали на нула надоместокот за задолжителните резервни депозити во ноември 2013 година, но кредитните и депозитните стапки полека опаѓаа.

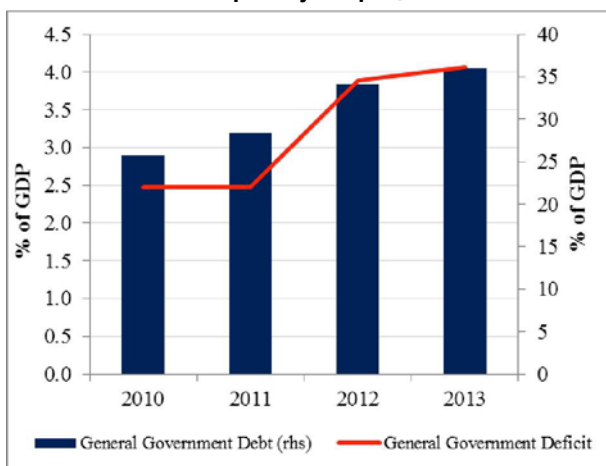
Фискалната дисциплина и квалитетот на јавната потрошувачка дополнително се влошија во 2013 и 2014 година. Во двете години, Владата повторно беше принудена да донесе ребаланс на буџетот како резултат на притисоците кои доаѓаа од недостатокот на приходи и исплата на акумулираните долгови кон приватните компании во првата половина од годината. Таргетот за дефицит на централната Влада беше зголемен од 3,6 % на 3,9 % од БДП и е одговорен за значителното зголемување во пензиските исплати и за долговите, додека реалниот дефицит, на 4,1 %,

го надмина дури и ревидираниот таргет. Со ребалансот на буџетот, планираниот буџетски дефицит за 2014 година порасна од 3,5 % од БДП на 3,9 %. Трошоците беа најмногу сконцентрирани на предизборниот период и до крајот на јули, беше постигнат околу 85 % од првичниот таргет за дефицитот. Исто така, капиталните расходи заземаа релативно мал дел од вкупните трошоци - на нив отпаѓаат 12 % од вкупните расходи во ребалансот на буџетот за 2013 година и се склони кон нецелосна реализација, со само четири петини од буџетираниите суми кои се реализирани.

Среднорочната стратегија на Владата за 2014-2016 година предвидува постепено опаѓачки општ владин дефицит, кој се очекува да изнесува 2,6 % во 2016 година. Сепак, наведената цел на Владата за тековна консолидација заснована на расход не е поддржана со политички мерки. Пензиите и земјоделските субвенции пораснаа во пролетта 2014 година, а предвидени се и зголемувања на платите во јавната администрација. Недостатоците во управувањето со јавните финансии доведоа до пазарно опаѓање во фискалната транспарентност и фискалната дисциплина во последните години. За да се решат овие недостатоци, корисниците на владиниот буџет треба, од јануари 2014 година, да ги забележуваат повеќегодишните обврски и да ги почитуваат повеќегодишните горни граници за расход. Во јули Владата предложи воведување на горни граници утврдени со Уставот за централниот владин дефицит и за јавниот долг, но не обезбеди соодветни детали за спроведување кои ќе осигураат добра примена на овие одредби заснована на закони. Измената на Законот за финансиска дисциплина, за справување со задоцнети плаќања, го прошири опсегот на законот врз јавниот сектор, што би можело да ги олесни проблемите со долговите од владините плаќања кон приватниот сектор. Сепак, законот содржи голем број на изземања и одложено влегување во сила за владините субјекти, со што ја попречува неговата ефективност. **Севкупно, фискалната дисциплина треба да се подобри и има значителен опсег за подобрување на фискалната транспарентност. Плановите на Владата за фискална консолидација треба да се поддржат од конкретни мерки.**

Соодносот на општиот владин долг, кој е сè уште релативно умерен, постојано расте од 2008 година, главно на сметка на зголемувањето на првичните буџетски дефицити. Централниот владин долг изнесуваше 40,8 % од БДП на крајот од јули 2014 година - пред лансирањето на еврообврзницата – во споредба со 34,1 % на крајот од 2012 година и 20,6 % на крајот од 2008 година. Долгот акумулиран од страна на јавните претпријатија и сродните потенцијални владини обврски како резултат на должнички гаранции – кој се проценува на околу 8 % од БДП – особено загрижува бидејќи Владата префрли голем дел од нејзиното трошење за изградба на патишта кон ново јавно претпријатие вон буџетот.

Слика 3 Фискални развојни процеси

Затоа, вкупниот јавен долг изнесува близу 50 % од БДП и најверојатно ќе се зголеми дополнително на краток до среден рок, со оглед на значителните финансиски потреби во врска со планираните инвестициски проекти. **Севкупно, постојаното зголемување на нивоата на владиниот и јавниот долг предизвикува загриженост за неговата долгорочна одржливост. Владата треба да преземе чекори за стабизирање на нивоата на долгот.**

Меѓусебно дејство на пазарните сили

Економската важност на јавниот сектор и понатаму е непроменета во голем степен, со удел на јавниот сектор од 85 % во вкупните ресурси на економијата. Додека вкупниот број на претпријатија со владино учество се намали за 2, бројот на претпријатија кои се во целосна државна сопственост остана непроменет, 15, како и нивото на капитал во петте компании - главно јавни услуги - со најголем удел на државно учество. Исто така, Јавното претпријатие за државни патишта започна со работа во јануари.

Контролираните и регулираните цени изнесуваат околу 13 % од потрошувачката кошничка (ИПЦ). Регулираните цени - околу 12 % од кошничката - обично ги покриваат трошоците за производство. Контролираните цени, за вода и отпад, изнесуваат околу 1 % од кошничката и обично не покриваат трошоци.

Севкупно, уделот на државата во ресурсите на економијата и во утврдувањето на цените и понатаму е скромно.

Влез на пазарот и излез од него

Проектот на Владата „регулаторна гилотина“ постигна одреден напредок во олеснувањето на влезот на пазарот, фокусирајќи се на намалување на административниот товар и на мерките за малите и средните претпријатија. Сепак, деловните субјекти и понатаму се соочуваат со потешкотии при добивање на лиценци и дозволи - постапката за „едношалтерски систем“ напредува бавно и треба да се прошири на деловни активности, надвор од градежни дозволи. Особено проблем претставуваат пречките при започнување на приватна дејност, бидејќи истите имаат тенденција да го попречат воспоставувањето (увозна замена) на ланци на достава помеѓу технолошки понапредните странски субјекти и домашната приватна економија. Подобрувањата во постапките за излез од пазарот и понатаму се уште повеќе ограничени. Бројот на стечајни постапки и бришења од трговскиот регистар се намали во 2013 година - помеѓу септември 2013 и мај 2014 година истиот беше понизок за над 40 % во споредба со претходната година. И покрај претходните реформи за забрзување на постапките, само 20 % од стечајните постапки се склучени во 2013 година, значително помалку отколку во 2012 година (35 %). Со цел дополнително зајакнување на постапките за излез од пазарот, беше изменето законодавството за да се воведат пократки рокови за стечајните постапки и да се овозможи вон-судско решавање на спорови во случаи на несолвентност.

Во врска со слободните економски зони, домашните компании не уживаат еднакви можности како странските компании во поглед на стимулациите. Условите за добивање на јавна помош целосно се во полза на (поголемите) странски фирми, бидејќи локалните фирми ретко кога можат да ја постигнат потребната големина на инвестиции. Долговите на Владата сè уште претставуваат проблем за ликвидноста на бизнисите и покрај неодамнешните затегнати законски услови. ***Севкупно, иако започнувањето на бизнис стана за нијанса полесно, потешкотиите во поглед на добивање на дозволи останаа. Постапката за излез од пазарот и понатаму е долга, иако Владата презема одредени реформски чекори во вистинска насока.***

Правен систем

Владата и понатаму ги спроведува судските реформи насочени кон забрзување на постапките и подобрување на капацитетите, поточно со надградба на системите за информации и електронска достава. На крајот од 2013 година, бројот на случаи кои чекаат да бидат решени е намален за 9 %. Спроведувањето на договори и понатаму останува проблематично за приватни компании, со долги и скапи правни постапки, неефикасни постапки за издавање дозволи и најчесто нееднаква примена на законите. Големината на сивата економија продолжува да ја попречува конкурентноста и развојот на формалниот приватен сектор. Има малку информации на располагање во врска со Акцискиот план за 2013 година на Министерството за труд за намалување на сивата економија и министерот претстави сличен план за 2014 година без јасен доказ за проценка заснована на резултати од претходните мерки.

Деловната активност сè уште е преоптоварена од новото законодавство без доволна јавна консултација. Објавени се само 44,5 % од нацрт-законите во националниот електронски регистар во 2013 година, за разлика од 61,3 % во 2012 година. ***Севкупно, правниот систем за функционална пазарна економија во главно е функционален, но во праксата се јавуваат неефикасности заради долгите постапки кои го попречуваат спроведувањето на законите. Честите измени на законите создаваат правна несигурност.***

Развој на финансискиот сектор

Банкарскиот сектор доминира врз финансискиот систем на земјата, околу 89 % од вкупните ресурси на системот, додека осигурителниот сектор, вклучувајќи ги и капитално-финансираните пензии, изнесува грубо 4 % од вкупните ресурси. Големината на финансиското посредување е важна, со постепено зголемување на соодносот средства-БДП во текот на последните години до околу 80 % до крајот на првиот квартал од 2014 година. Гледајќи на позитивната страна, концентрацијата во банкарскиот сектор до некаде се намали, иако 60 % од вкупните средства сè уште е во сопственост на трите најголеми институции. Банките главно се финансираат од депозити, кои забележаа добра стапка на годишен раст од 7 % во првиот квартал.

Показателите за фискална стабилност се флексибилни. Регулаторниот капитал благо се намали, но сè уште е високо над нивоата кои се бараат според банкарската регулатива и ликвидноста на банките и понатаму останува

доволна. Показателите за профитабилност посочуваат на силен учинок, особено во втората половина на 2013 година и понатаму. Квалитетот на кредитните портфолија постепено се подобри од летото 2013 година, но соодносот на нефункционалните кредити наспрема вкупните кредити за нефинансиските субјекти останува покачен, на 11,1 % на крајот од март 2014 година. Сепак, нефункционалните кредити се чини дека не наметнуваат системски ризик и се целосно обезбедени. Растот на кредити за приватниот сектор се зголеми повторно од летото 2013 година, по падот во мај 2012 година. Кредитниот раст за компаниите започна да се зголемува единствено кон крајот на 2013 година. Иако уделот на домашната валута во вкупните кредити расте, околу 50 % од кредитите сè уште се деноминирани во странска валута, наметнувајќи потенцијални пазарни ризици во случај на негативни развојни процеси кај странската валута. Можна е појава на дополнителен ризик, на среден рок, од потенцијално реструктурирање водено од компаниите-мајки, со негативно влијание врз две од најголемите банки во земјата, кои заедно изнесуваат околу 40 % од секторскиот капитал. Капацитетите на надзорните тела беа зајакнати во 2014 година, преку измени на Законот за надзор на осигурувањето и на Законот за хартии од вредност, затегнувајќи ги критериумите за избор за членовите на надзорните одлучувачки тела. **Севкупно, финансискиот систем и понатаму е стабилен, а надзорните капацитети дополнително се зајакнати. Сепак, пристапот до финансиите и понатаму е отежнат, а небанкарските сегменти на пазарот треба дополнително да се развијат, со цел да се зголемат можностите за финансирање за приватниот сектор. И понатаму треба да се преземаат мерки за поправка на каналот за банкарски заеми, вклучително и преку поттикнување на расчистување на нефункционалните кредитни портфолија.**

3.2. Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата

Расположливост на човечки и физички капитал

Ниското учество на пазарот на труд, особено на жените и ограничените можности за вработување во напредните индустриски сектори ги ограничуваат можностите за развој на вештините на работната сила. Нивото на образование и обука на работната сила не одговара соодветно на потребите на економијата. Неодамнешните подобрувања во пристапот до образование дадоа добри резултати бидејќи се намали бројот на деца кои предвреме го напуштаат училиштето, а стапката на запишување во претшколско образование порасна. Бројот на дипломирани лица од високообразовните институциите се намали во 2013 година, но вкупниот удел на работници со високо образование порасна за 4 пп до околу 18 % од работната сила помеѓу 2009 и 2013 година. Сепак, една четвртина од нив се невработени бидејќи поголемиот број на работни места кои се создадоа во последните години беа во нископродуктивните сектори.

Продуктивноста на трудот останува на ниско ниво, на околу 18,4 % од просекот на ЕУ и не закрепна по падот заради кризата во 2008/2009 година, особено во производството. Секторската структура на вработувањето стагнира - економијата останува и понатаму фокусирана на земјоделството (19 % од вкупната вработеност) и на трговијата, транзицијата кон работни места со повисока заработувачка која е далеку попотребна сè уште не е започната. Странските компании, од кои повеќето се активни во активности за посософистицирано и поквалитетно производство, често се соочуваат со потешкотии при наоѓање на потребните вештини кај работната сила или воспоставуваат ланци за набавки со локалните компании како замена за извоз. Владата и понатаму ги решава предизвиците на пазарот на труд главно преку широк спектар на активни мерки за пазарот на труд, вклучително шеми за субвенции при вработување и грантови за новоосновани претпријатија. На овие мерки недоволно им се дава приоритет врз основа на оценката на функционалноста и не ги решаваат соодветно основните структурни причини за невработеноста. Спектарот на мерки и бројот на работници опфатени со овие шеми се зголеми значително во 2014 година. Иако Владата донесе голем број на стратегии за решавање на структурните ригидности на пазарот на труд, како што е планот за стручно образование и обука, сепак недостасува реално спроведување.

Капиталното инвестирање останува скромно - во 2013 година, бруто инвестициите достигнаа околу 29 % од номалниот БДП, што е под нивоата од претходните две години. Има дихотомија во зародиш во капиталните залихи на државата, со тоа што странските инвестиции сè повеќе се фокусирани на повисоко продуктивните, високотехнолошки сектори, додека капиталните залихи во локалната економија остануваат ниски и релативно застарени. Состојбата со транспортот и енергетската инфраструктура го попречува економскиот развој во многу области - Владата ја решава оваа пречка преку опсежни јавни инвестициски проекти, кофинансирани од страна на

меѓународните донатори и комерцијални банки. Уделот на странски директни инвестиции (СДИ) во БДП остана релативно низок и само 40 % од приливот на СДИ беше во облик на гринфилд инвестиции во 2013 година. Вкупната залиха од СДИ, исто така, е релативно ниска и изнесува околу 50 % од БДП. Сепак нивната неодамнешна промена во структурата - од услуги и комуналии до машинерија и опрема за транспорт - дава мал, но позитивен придонес кон ажурирањето на капиталните залихи. **Севкупно, Владата постигна одреден напредок во решавањето на недостатоците кои преовладуваат во човечкиот и физичкиот капитал на земјата, но предизвиците од инвестицијата која е потребна за да се забрза растот на продуктивноста на трудот и структурната трансформација на економијата остануваат многу големи. Владата треба да продолжи да ја подобрува структурата на трошењето, преку давање на приоритети на инвестициските проекти во согласност со нивниот продуктивен потенцијал врз основа на евалуации за исплатливост.**

Секторска структура и структура на претпријатија

Нема забележлива промена во секторската структура на економијата. Со 36 % трговијата, заедно со автомобилските услуги, преовладува во секторот на претпријатија. Уделот на земјоделското производство во економијата останува непроменет, на околу 10 %. Главно поради колебливото заздравување на производствениот сектор во 2013 година, производството и услугите опаднаа од околу 21 % во 2011 година на 16 % во 2013 година. Градежната индустрија доби на значење, заземајќи околу 10 % од бруто додадената вредност во 2013 година, покачувајќи се од 7 % во 2011 година, придвижена до одреден степен од јавните инфраструктурни инвестиции и од странските инвестиции.

Во однос на големината, во економијата и понатаму преовладуваат микро и малите претпријатија, на кои им отпаѓаат повеќе од 98 % од сите компании во 2013 година. Бројот на големи компании е повеќе од удвоен, поттикнат од основањето на компании со странски вложувања, иако нивниот удел и понатаму е под 1 %. На малите и средни претпријатија им отпаѓаат над 80 % од вкупните вработувања, со благо намалување на уделот на големите компании до под 20 %. **Севкупно, секторската структура и корпоративната структура во економијата останува непроменета и е фокусирана на нископродуктивните активности. Неодамнешното зголемување на бројот на големите компании посочува дека уделот на понапредните производствени активности во економијата би можел да се зајакне на некој начин во текот на следните години, но вистинската секторска трансформација останува недостижна.**

Влијание на државата врз конкурентноста

Поседувањето на економскиот капитал од страна на државата остана релативно скромно, на околу 15 % од БДП. Правната рамка за државна помош е зајакната со донесувањето на прописи за регионална помош, хоризонтална помош и услугите од општ економски интерес, транспонирајќи го соодветното законодавство на ЕУ во националното законодавство. Постои ограничено известување за државната помош. Во текот на втората фаза од дерегулацијата на пазарот на електрична енергија, која започна во април 2014 година, 222 средни и големи компании започнаа да купуваат електрична енергија на отворениот пазар. Сепак, без да е во спротивност на овие развојни процеси, има широк спектар на инструменти за политиките преку кои Владата сè повеќе има влијание врз конкурентноста на економијата, како и врз конкурентноста на различните сектори и компании, како што се директни субвенции и даночни ослободувања, особено за странските инвеститори; инспекции и казни за фирмите на лице место; присилно одложување на договори за плаќање; јавни гаранции за кредити за државни претпријатија; јавни инфраструктурни проекти; и активни програми за пазарот на труд. **Севкупно, наспрема севкупната позадина на малиот удел на државата во економскиот капитал, подобреното законодавство за државна помош и дополнителната дерегулација на пазарот на електрична енергија, влијанието на државата врз конкурентноста преку спроведување на други инструменти за политиките се чини дека се зголеми.**

Економска интеграција и конвергентност со ЕУ

Вкупната трговија со стоки и услуги остана на високо ниво од околу 126 % од БДП со вкупен извоз од 54 % од БДП. Во 2013 година, околу 70 % од вкупниот извоз заврши во ЕУ, околу 7 % повеќе од 2012 година и околу 60 % (+2пп) од увозот дојде од таму. ЦЕФТА беше вториот најзначаен партнер, со околу 20 % од извозот - помалку од 2012 година - и околу 12 % од увозот. Извозот остана високо концентриран - 48 % од извозот се состоеше од

железо и челик, хемиски супстанции и облека. Сепак, диверсификацијата продолжи, главно на сметка на странските инвеститори, помагајќи постепен преод кон производите со повисока додадена вредност, како што се машинеријата и опремата за транспорт - нивниот удел во вкупната трговија се зголеми до повеќе од 13 % во 2013 година, од помалку од 5 % во 2008 година. На компаниите од ЕУ им отпадна околу 80 % од вкупната залиха на СДИ на крајот на 2013 година. БДП по глава на жител остана на околу 35 % од просекот на ЕУ во 2013 година. **Севкупно, трговските врски со ЕУ се зголемија дополнително во 2013 година, како во областа на извозот, така и во увозот и ЕУ и понатаму е заслужна за најголемиот дел од странските директни инвестиции.**

4. СПОСОБНОСТ ДА СЕ ПРЕЗЕМАТ ОБВРСКИТЕ ОД ЧЛЕНСТВОТО

Во овој дел се разгледува способноста на Република Македонија за преземање на обврските за членство – односно *acquis*, како што е изразено преку договорите, секундарното законодавство и политиките на Унијата. Исто така, се анализира административниот капацитет на Република Македонија да го спроведе *acquis*. Анализата е структурирана во согласност со списокот од 33 поглавја од *acquis*. За секој од наведените, Комисијата го проценува постигнатиот напредок во текот на периодот за кој се известува и го сумира севкупното ниво на подготвеност на земјата.

4.1. Поглавје 1: Слободно движење на стоки

Во однос на **општите начела**, беа спроведени три дополнителни мерки за исполнување на членовите од 34 до 36 на Договорот за функционирањето на Европската унија. Понатаму треба да се направат уште девет законски измени (од вкупно 42 кои беа неопходни).

Во однос на подготовките за Договорот за оцена на сообразност и прифаќање на индустриските производи (АКАА), потребни се понатамошни напори.

Во однос на **хоризонталните мерки** за стандардизација, земјата продолжи со донесување на Европските стандарди, одржувајќи го високиот обем од претходната година. Институтот за стандардизација донесе 25 773 стандарди и стандардизациски документи (во споредба со 22 552 една година порано), од кои 23 110 се европски стандарди. Беа издадени пет национални стандарди (за отпад, геотехничка опрема, гасна опрема и производи од тутун и течен нафтен гас). Капацитетот на Институтот е доволен и беа вработени шест дополнителни членови во персоналот. Институтот работи со 26 технички комитети, од кои сите функционираат како набљудувачи на телата за стандардизација на ЕУ. Шест правни субјекти вршат *оцена на сообразност* во регулираните области, главно на лифтови, опрема под притисок и уреди за кабловски транспорт.

Во согласност со новата национална правна рамка за *акредитација*, сите тела на јавната администрација имаа обврска да воведат системи за управување со квалитет врз основа на меѓународни или локални стандарди. Стандардот ИСО 9001 е минимален услов. Законот за акредитација, меѓутоа, ги признава само сертификатите издадени од страна на телата акредитирани од соодветен национален институт, но не и оние издадени од страна на телата за сертифицирање на ЕУ, што ја нарушува конкуренцијата и ја зголемува загриженоста за спроведувањето на обврските во согласност со Мултилатералниот договор за меѓусебно признавање на сертификатите. Капацитетот на Институтот за акредитација е доволен. Институтот за акредитација акредитираше вкупно 136 тела за оценување на сообразноста и има поништено 13 акредитации. Институтот ја започна постапката за акредитација на медицинска лабораторија во согласност со новиот стандард ИСО 15189:2010. Капацитетот на Метролошката служба беше значително зајакнат со вработување на 9 нови вработени, што е зголемување на бројот на вработени за 30 %.

Во текот на 2013 година, Државниот пазарен инспекторат изврши 147 инспекции за *надзор на пазарот* во врска со Законот за безбедност на производи (помалку од половина во 2012 година) и 360 инспекции во врска со Законот за градежни производи (речиси четирикратно зголемување во однос на претходната година). Овие инспекции открија пет и 23 прекршоци, соодветно. Вкупно 978 инспекции беа извршени во врска со примената на Законот за метрологија и беа откриени 87 злоупотреби.

Во областа на „**Стар природ**“ на законодавството за производи, беа издадени листа на забранети хемикалии и листа на хемикалии со висок ризик. Имаше одреден нов развој во однос на „**Новиот и глобален природ**“ на

законодавството за производи и процедурални мерки, со кои земјата веќе е во напредна фаза, со 58 индорсирани и преведени еврокодони.

Заклучок

Мал напредок беше постигнат во ова поглавје. Креирањето на правна рамка за воведувањето ИСО системи за квалитет во јавната администрација е најзначајниот развој. Постои загриженост за воведените граници за признавање на сертификатите, бидејќи ова ја нарушува конкуренцијата. Свкупно, подготвеноста во областа на слободно движење на стоки останува во напредна фаза.

4.2. Поглавје 2: Слободно движење на работници

Во однос на **пристапот до пазарот на трудот**, на граѓаните на ЕУ сè уште не им е дозволено да се вработуваат во јавната администрација. Отпочнаа подготовки за учество во мрежата за соработка Европски сервис за вработување. Времето дозволено за Агенцијата за вработување да даде мислење по барање на работникот за работна дозвола се намали од 45 на пет денови.

Во областа на **координацијата на системите за социјално осигурување**, стапи во сила договор со Косово во ноември 2013 година за потврдување на периодите на осигурување за остварување право на пензија. Преговорите со Словачка за билатерален договор за социјално осигурување и со Унгарија за користење на европската картичка за здравствено осигурување беа започнати.

Заклучок

Одреден напредок е постигнат во областа на слободно движење на работници. Свкупно, подготовките се сè уште во рана фаза.

4.3. Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги

Во однос на **правото на основање**, сè повеќе се користи електронски систем за аплицирање онлајн за регистрација на компании. Времето на чекање за добивање дозволи беше скратено и трошоците беа намалени. Сите градежни дозволи за компаниите се издаваат по електронски пат од страна на Министерството за транспорт и врски.

Што се однесува до **слободата на давање прекугранични услуги**, прописите за ветеринарна медицина, приватно образование, градежништво, туризам и регулирани професии сè уште содржат ограничувања кои не се во согласност со *acquis*-то.

Либерализацијата на универзалните **поштенски услуги** е одложена до 2017 година. Националното регулаторно тело има доволен капацитет и систематски го следи квалитетот на универзалните услуги, вклучувајќи го времето на испорака и решавањето жалби. Таму продолжува да постои загриженост за неограничениот период даден за определување на давател на универзална услуга и за финансирањето на нето трошоците за обврската за универзална услуга.

Голем број овластувачки тела сè уште не го применуваат принципот на **взаемно признавање на професионалните квалификации** како што се бара со Директивата за професионални квалификации. Законодавството за трговски агенти и професионална употреба на токсични производи сè уште не е усогласено со *acquis*-то.

Заклучок

Ограничен напредок е постигнат во ова поглавје. Понатамошна акција е неопходна за целосно усогласување на националното законодавство со *acquis*-то, особено во поглед на взаемното признавање на професионални квалификации и директивата за услуги. Свкупно, во областа на правото на основање и слобода на давање услуги, земјата останува на вистинскиот пат.

4.4. Поглавје 4: Слободно движење на капитал

Земјата веќе ги исполни условите од првата фаза од Спогодбата за стабилизација и асоцијација во областа на **движење на капитал и плаќања**. Меѓутоа, има ограничувања на движењето на капиталот кои не се дозволени со *acquis*-то на ЕУ. На граѓаните на ЕУ не им е дозволено да купуваат земјоделско земјиште. Натомошната либерализација на движењето на капиталот и плаќањата е предвидена по преминувањето во втората фаза од ССА.

Националниот совет за платни системи донесе Акциски план за спроведување на стратегијата за развој на **платните системи** за 2013-17 година и работните групи во областа на операциите со платежна картичка ги засилија своите активности.

Што се однесува до **борбата против перењето пари**, Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам беше изменет, подобрувајќи ја усогласеноста со препораките на Групата за финансиска акција. Бројот на сомнителни трансакции од Управата за финансиско разузнавање падна од 239 во 2012 година на 169 во 2013 година, што претставува пад од 29 %. Во 2013 година, Управата за финансиско разузнавање поднесе 25 известувања во врска со перењето пари и финансирањето на тероризмот до институциите за спроведување на законот, што е за 31 % помалку од претходната година. Имаше 3 обвиненија против 25 лица за перење пари и конечни пресуди во 4 случаи против 41 лице.

Заклучок

Ограничен напредок е постигнат во ова поглавје. Главните развои беа поврзани со платните системи и со институционалниот капацитет за борба против перењето пари и финансирањето на тероризмот. Свкупно, подготовките во областа на слободното движење на капиталот остануваат на добар пат.

4.5. Поглавје 5: Јавни набавки

Што се однесува до **општите принципи**, беше донесена стратегија за системот за јавни набавки 2014-18. Законот за јавни набавки е изменет во бројни наврати за да ги усогласи барањата на давателите и подизведувачите на транспортни услуги со *acquis*-то. Националното законодавство сè уште не е усогласено со директивата на ЕУ за набавки во областа на одбраната и безбедноста.

Законодавството за **доделувањето на јавни договори** кое налага тендерските документи да се објавуваат во електронска форма и бесплатно, ја зголеми транспарентноста на процесот на јавни набавки. Започна да функционира новото надзорно тело - Советот за јавни набавки. Во Законот за јавни набавки е утврдено дека, обично, при доделување договори, мора да се користи критериумот „најниска цена“. Економски најповолната понуда може да биде избрана само со одобрение на Советот за јавни набавки. Овој систем не е во согласност со *acquis*-то. Обврската на договорните органи да добијат согласност од Советот за јавни набавки пред да објават оглас создава непотребен административен товар. Исто така, постои сомневање за неправилности во проектот „Скопје 2014“, урбанистички проект финансиран од Владата. Општина Центар, каде што главно е лоциран проектот, издаде налог за извештај во кој откри дека одлуките донесени во однос на тендерите за работи се пристрасни. До денес, ниту Државниот завод за ревизија, ниту Државната комисија за спречување на корупција или Канцеларијата на јавниот обвинител немаат преземено никаква иницијатива како одговор на наодите од извештајот. Многу често се среќаваат дополнувања на договорите за работа, бидејќи Законот за јавни набавки не го наложува техничкиот дијалог како задолжителен услов пред доделување договори. Тендерските барања не го олеснуваат широкото учество на малите и средни претпријатија. Административниот капацитет на Министерството за економија и понатаму останува недоволен за да обезбеди ефикасно спроведување на Законот за концесии и јавно приватно партнерство. Советот за јавно приватно партнерство сè уште не е во функција.

Човечките и финансиските ресурси на Државната комисија за жалби по јавни набавки, како дел од системот за **правни лекови**, остануваат недоволни. Вкупниот број на случаи дополнително се намали од 585 во 2012 година на 553 во 2013 година; стапката на решени случаи останува стабилна на 95%. Договорните органи на листата на негативни референци ставија околу 40 економски оператори, од кои 11 поднесоа жалба. Употребата на листата на негативни референци сè уште не е усогласена со случајот C-465/11 на Судот на правдата на ЕУ. Беа воведени

затворските казни од една до пет години за нелегален профит и злоупотреба на службената должност. Идентификуваните прекршувања на постапките на јавни набавки не беа систематски проследени и се завршија со само една пресуда за злоупотреба на постапките за јавни набавки или јавно приватно партнерство. Националното законодавство сè уште не е целосно усогласено со Директивата на ЕУ за правни лекови.

Заклучок

Напредокот во областа на јавните набавки беше само ограничен во текот на периодот на известување. Постои загриженост во однос на целокупниот квалитет на спроведувањето на законите. Треба да се направат поголеми напори за да се осигури дека употребата на јавните финансиски средства е ефикасна и транспарентна. Од законодавна гледна точка, подготовките и понатаму се во напредна фаза.

4.6. Поглавје 6: Право на трговски друштва

Законодавната рамка за **правото на трговски друштва** беше дополнително изменета за да се спроведе задолжителното поднесување на годишни сметки од страна на неактивните компании и да се воведе задолжително електронско поднесување на годишни сметки од страна на големи и средни компании. Електронскиот систем за регистрација воспоставен од страна на Централниот регистар е задолжителен за ново-основаните компании и до сега има околу 200 агенти за регистрација. Во 2013 година, Академијата за судии и јавни обвинители обезбеди обука за 176 судии во областа на правото на трговски друштва и на 45 судии во областа на меѓународното право на трговски друштва. На 15-те новоизбрани судии кои решаваат граѓански прашања и спорови поврзани со деловната активност им беа одржани специјализирани обуки. Усогласувањето со Директивата за прекугранично спојување се уште не е завршено.

Што се однесува до **корпоративното сметководство**, важноста на привремените сертификати за сметководители и овластени сметководители беше продолжена од 24 на 48 месеци. Околу 3 000 постојани и 7 300 привремени лиценци се издадени од страна на Министерството за финансии. Институтот за овластени сметководители сè уште не е во функција и одговорноста за лиценцирање останува на Министерството за финансии. Исто така, има одложување во обезбедувањето на континуирана обука на професионални сметководители.

Во однос на **ревизијата**, Институтот за овластени ревизори стана полноправна членка на Меѓународната федерација на сметководители. Советот за унапредување и надзор на ревизијата го усвои спроведувањето на законодавството за признавање на квалификациите на ревизорите стекнати странство и тие квалификации беа признати од страна на Институтот.

Заклучок

Постигнат е добар напредок во областа на правото на трговски друштва, особено во делот ревизија. Институтот за овластени ревизори се приклучи на Меѓународната федерација на сметководители. Регулирано е признавањето на квалификациите на ревизори добиени во странство. Советот за унапредување и надзор на ревизијата е во функција, но Институтот за сметководители сè уште не ја презел својата одговорност. Општо земено, подготовките во областа право на трговски друштва се напреднати.

4.7. Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост

Законот за **авторски права и сродни права** беше изменет за да се регулираат фонограмските права и да се обезбеди усогласување со Договорот на Светската организација за интелектуална сопственост за изведби и фонограми. Владата ги назначи членовите на Комисијата за посредување во областа на авторските и сродните права. Капацитетот на секторот за авторски права и сродни права (како дел од Министерство за култура) и понатаму е недоволен. Соработката помеѓу институциите одговорни за индустриска сопственост треба да се подобри.

Законот за **права од индустриска сопственост** беше изменет за да се регулираат правата од интелектуална сопственост во согласност со Стратегијата за иновации. Системот за електронско поднесување на барања за патенти беше ставен во функција. Во 2013 година, Академијата за судии и јавни обвинители достави девет

програми за обука на 205 членови на судството за заштита на правата на интелектуална сопственост. Државниот завод за индустриска сопственост нема доволно персонал за да обезбеди квалитетна услуга во однос на деловните активности и за поддршка на иновациите. Обуката за мали и средни претпријатија за заштита и спроведување на правата од интелектуална сопственост е ограничена.

Во однос на **спроведувањето**, Координативното тело за интелектуална сопственост започна 16 постапки во 2013 година и заплени околу 2 000 фалсификувани предмети. Имало 24 кривични гонења и 11 пријави за прекршоци во врска со правата од интелектуална сопственост. Државниот пазарен инспекторат извршил околу 120 инспекции. Во 2013 година само 1 % од изречените парични казни беа собрани. Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги издаде 18 налози за забрани на радиодифузерите за да се спречат дополнителни прекршувања на авторските и сродните права. Соработката помеѓу Министерството за внатрешни работи и Интерпол за откривање на регионални канали за фалсификувани работи резултираше со одземање на 70 000 фалсификувани предмети, затворање на голем број фабрики за производство на фалсификувани стоки и притворање на 330 лица. Вкупниот број на контроли и заплени опаѓа, сепак, и заложбата за борбата против повредата на правата од интелектуална сопственост не се подобрува. Фалсификуваните прехранбени производи, козметика, производи за хигиена, лекови, играчки, техничка и електронска опрема продолжуваат да се продаваат на тезгите на уличните пазари и продавниците. Свесноста за повредата на правата од интелектуална сопственост и за законите за здравјето и безбедноста останува ограничена. Обуката за мали и средни претпријатија за заштита и спроведување на правата од интелектуална сопственост е ограничена. Трите јавни лаборатории не се законски овластени за откривање фалсификувани лекови и нивните анализи не се прифатени како стручни докази од страна на судовите. Фалсификувањето не се смета за организиран криминал и напорите за негово спречување сè уште се недоволни. Податоците за истрагите, кривичното гонење и испитувањата за повреди кои се однесуваат на правата од интелектуална сопственост од 2013 година се собираат систематски, но Државниот завод за статистика сè уште не обезбедил точна евиденција за нивното спроведување.

Заклучок

Направен е одреден напредок во законодавството во областа на правото од интелектуална сопственост. Напорите за спроведување од страна на сите институции продолжуваат, но комплексноста на системот за спроведување ја попречува ефикасната заштита на правата од интелектуална сопственост. Евиденцијата на истрагите, кривичното гонење и испитувањата за повреди во врска со правата од интелектуална сопственост сè уште не е достапна и свеста кај јавноста останува ограничена. Сèвкупно, подготовките во оваа област се во умерено напредната фаза.

4.8. Поглавје 8: Политика на конкуренција

Во областа на **антитруст и спојувања**, Комисијата за заштита на конкуренцијата донесе две одлуки за антиконкурентски договори, четири за злоупотреба на доминантна позиција и 18 за пазарни концентрации. Девет понатамошни постапки се во тек. Управниот суд поништи седум одлуки донесени од страна на Комисијата за заштита на конкуренцијата поради процедурални причини, од кои шест потоа беа потврдени од страна на Виш управен суд. Кривичниот законик беше усогласен со Законот за заштита на конкуренцијата, овозможувајќи воведување на мерки за попустливост. Беа донесени Насоки за вертикални ограничувања и за хоризонтални договори, овозможувајќи понатамошно изедначување со *acquis* за конкуренција. Анализа на пазарот на банкарскиот сектор беше извршена во 2013 година. Комисијата за заштита на конкуренцијата, во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители, овозможи обука во експертски области за судии и судски персонал и во Управните и во Вишите Управни судови. Од 2012 година, Комисијата за заштита на конкуренцијата нема издадено никакви решенија за картели. Нејзиниот оперативен буџет останува ограничен и продолжува со недоволно искористување на административниот капацитет во областа на антитруст и спојувања.

Комисијата за заштита на конкуренцијата донесе шест одлуки за одобрување на дадената **државна помош** (за двете шеми и индивидуална помош), од кои две беа за регионална државна помош. Капацитетот на секторот за државна помош беше зајакнат и бројот на вработени останува на доволна бројка. Свеста меѓу давателите на државна помош за системите за известување за нивната употреба останува ниска, и ги поткопува воведените механизми за надзор. Прагот на *де минимис* од 200 000 евра е многу висок и непропорционален со пазарот на

земјата и претставува ризик за нарушување на конкуренцијата. Свкупно, законодавната рамка за државна помош останува стабилна, но треба да се подобри транспарентноста во однос на деталите и износите на државната помош која се доделува.

Заклучок

Во областа на политиката на конкуренција постигнат е добар напредок. Законодавството беше дополнително усогласено со *acquis* и Кривичниот законик беше усогласен со Законот за заштита на конкуренцијата. Земјата го сочува својот углед во смисла на спроведувањето закони. Комисијата за заштита на конкуренцијата продолжува да работи со недоволен буџет, иако има доволен број вработени. Свкупно, подготовките во оваа област се во напредна фаза.

4.9. Поглавје 9: Финансиски услуги

Во областа на **банки и финансиски конгломерати**, Централната банка разви нова методологија за процена на Процесот на интерно утврдување на капитал за покривање на ризиците (ПИУКПР). Регулативите за барањата за адекватност на капиталот беа изменети за да вклучат гаранции за работење и да се усогласат со Регулативата на ЕУ за прудентни барања за кредитни институции и инвестициски фирми. Изменетото законодавство за кредитниот регистар ја прошири употребата на ИТ алатки за подобрување на достапноста на информациите. Опфатот на надворешната ревизија на банките беше проширен поради усогласување со базелските стандарди за надворешна ревизија на банките. Упатствата за управување со ликвиден ризик овозможуваат основање фондови за поддршка на долгорочните заеми. Скромниот број поднесени жалби покажува ниско ниво на свест за правата на потрошувачите, што останува причина за загриженост.

Беа донесени нови регулативи за статистика и ИТ системи во **осигурувањето** и реосигурувањето на компаниите. Беа воведени нови налепници за сертификација на регистрирањето и осигурувањето на возилата. Министерството за внатрешни работи, сè уште, нема издадено веродостојни податоци за неосигурени возила. Потребни се веродостојни податоци со цел да се води подобра евиденција за спроведување на мерките преземени за борба против возењето без осигурување. Планираната либерализација на пазарот за осигурување на моторни возила беше одложена за да се заштити осигурителната индустрија. Сегашното законодавство, кое го овластува Министерството за финансии да одреди премии за осигурување на моторни возила, не е во согласност со *acquis*-то на ЕУ и ја спречува конкуренцијата во најголемиот дел на осигурителниот пазар.

Измените на Законот за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување, дополнително, ги надградија барањата за агентите за **пензиски фондови**. Соодветната агенција продолжи да го зголемува својот капацитет за спроведување, и со тоа и својата поддршка за институциите на кои врши надзор. Ограничувањето од 50 % за инвестирање во странски хартии од вредност не е во согласност со *acquis*-то на ЕУ.

Законодавството за **инфраструктура на финансискиот пазар** само, делумно, е усогласено со Директивата за финансиски колатерал (2003/47/ЕЗ), додека усогласувањето со Директивата за финално одобрување (98/26/ЕЗ) сè уште не е започнато.

Во областа на **пазарите на хартии од вредност и инвестициски услуги**, Законот за хартии од вредност беше изменет за проширување на дефиницијата за приватни понуди на хартии од вредност и за проширување на обврските за известување поставени за депозитарите на хартии од вредност, за да вклучат акционери кои поседуваат над 5 % од хартиите од вредност во компанијата. Капацитетот на Комисијата за хартии од вредност за регулирање и супервизија беше подобрен.

Заклучок

Свкупно, забележан е одреден напредок во областа на финансиските услуги. Законодавството во однос на банките, хартиите од вредност, инвестициските фондови и задолжителното капитално финансирано пензиско осигурување беше подобро. Потребна е статистика со добар квалитет со цел да се води подобра евиденција за преземените мерки за борба против возењето без осигурување. Законодавството за инфраструктура на финансискиот пазар, сè уште, не е усогласено со *acquis*-то. Регулаторниот и супервизорниот капацитет на

Агенцијата за супервизија на задолжителното капитално финансирано пензиско осигурување и Комисијата за хартии од вредност се подобрени. Подготовките во областа на финансиските услуги се во умерено напредна фаза.

4.10. Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми

Во областа на **електронските комуникации и информации и комуникациските технологии**, нов Закон за електронски комуникации беше донесен во февруари, со цел да се усогласи националното законодавство со регулаторната рамка на ЕУ за 2009 година. Нови прописи беа донесени за зголемување на конкурентноста и подобрување на правата на потрошувачите. Регулаторот, Агенцијата за електронски комуникации, ги утврди начелата за минимален квалитет на мрежа и пристапот до 4G мрежа стана достапен. Тој е сега опремен со инструменти за квалитет и опрема за следење на радиофреквенцискиот спектар што му овозможува подетален мониторинг на квалитетот на услугите од операторите.. Фиксната широкопојасна пенетрација достигна ниво од 16 % кај населението во 2013 година, во споредба со просекот на ЕУ од 29 %. Регулаторот издаде упатство кое поставува широкопојасни интернет цели. Административните надоместоци и такси наметнати на операторите се сè уште над потребното ниво за финансирање на функционирањето на регулаторот. Користењето на вишокот средства од страна на регулаторот за други намени освен за развој на електронските комуникации продолжи и понатаму, поткопувајќи го кредибилитетот на регулаторот. Координацијата за наметнување на санкции меѓу регулаторот и органот за конкуренција е слаба. Административниот капацитет на Министерството за информатичко општество и администрација останува недоволен. Телефонскиот број 112 за итни случаи, сè уште не е воведен.

Што се однесува до **услугите на информатичко општество**, Законот за академска истражувачка мрежа беше изменет за да му се овозможи да стане регулатор на имиња на домени, како и осум компании потпишаа договори да постапуваат како регистратори на националниот домен. Со ова се завршува процесот на либерализација на пазарот на име на домен. Процесот за воспоставување на Национален центар за одговор на компјутерски инциденти продолжува.

Во областа на **аудиовизуелната политика**, Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги беше донесен, делумно, со цел да се усогласи националното законодавство со Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги. Поставувањето на институционалната рамка согласно новиот Закон е во тек и останува да се види дали овие ќе функционираат ефикасно во пракса. Измените на Законот беа донесени во јули и во септември, само со мали консултации со засегнатите страни.

Преименуваниот медиумски регулаторен орган, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, продолжи да ги следи содржината на програмите, медиумската сопственост и пазарната концентрација. Тој ја прошири својата активност на следење вклучувајќи ја и регионалната телевизија. Продолжува загриженоста за праведност, објективност и транспарентност на неговиот пристап. Неговата политичка и финансиска независност и онаа на јавниот радиодифузен сервис не се, сè уште, точно определени. (*Види, исто така, Поглавје 23 – Судство и фундаментални права*)

Заклучок

Добар напредок е постигнат во однос на усогласувањето на *acquis*-то во областа на информатичкото општество и медиумите. Ново законодавство е утврдено за електронски комуникации и аудиовизуелна политика. Треба да се преземат чекори за да се гарантира независноста на јавниот радиодифузен сервис и медиумскиот регулатор. Општо земено, подготовките во оваа област се на добар пат.

4.11. Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој

Во однос на **хоризонталните прашања**, подготовките за воспоставување на интегриран административен и контролен систем се во напредна фаза. Системот за идентификација на земјишни парцели (СИЗП) беше доразвиен и дигитализацијата на земјишните парцели завршена. Системот за идентификација на земјишните парцели сега е подготвен да се користи за следење на директни плаќања на национално ниво. Недоволниот број на персонал одговорен за системот го ризикува редовното одржување, ажурирање и севкупниот квалитет на истиот. Земјоделскиот пазарен информативен систем станува ексклузивен извор на податоци за пазарот. Квалитетот на податоците од мрежата за сметководствени податоци од земјоделски стопанства сè уште треба да се подобрува.

Донесен е Закон за консолидација на земјоделско земјиште, кој предвидува спроведување на програми за консолидација на земјишта. Дополнително треба да се подобри пристапот до квалитетни советодавни услуги за земјоделци и мали земјоделски стопанства, особено во однос на стратешката важност на ова прашање. Ефикасна употреба и одржување на објектите за наводнување останува област од интерес.

Буџетот за 2014 година за земјоделството и руралниот развој е фиксен на ниво слично на она од 2013 година (околу 155 милиони евра), што претставува 5% од националниот буџет. Околу две третини од оваа сума претставуваат директни плаќања на земјоделците. За некои земјоделски производи, финансиската поддршка останува врзана со производството. Влијанието на овие директни плаќања за изводливоста, продуктивноста и конкурентноста на земјоделските стопанства останува да се процени. Барањата за вкрстена усогласеност се делумно воведени.

Постигнат е ограничен напредок во однос на заедничката организација на пазарот на стоки.

Националната програма за **рурален развој** беше спроведена во 2013 година, преку седум јавни повици за апликации. Буџетот за оваа програма значително е зголемен во 2014 година (за 125 % во споредба со буџетот од 2013 година). Зајакнат е капацитетот на Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој.

Во 2013 година, сумата од 11,5 милиони, средства доделени преку Инструментот за претпристапна помош за рурален развој (ИПАРД) остана неискористена и вратена во буџетот на ЕУ. Свкупниот дизајн на програмата - од подобност и правила за финансирање и видовите на инвестиции дозволени во текот на фазите на следење - треба да се подобри. Започната е надворешна евалуација на програмата со цел да се идентификуваат специфични препораки за свкупно подобрување. Националните органи постигнаа напредок во исполнувањето на условите за акредитација на активностите за „техничка помош“ според ИПАРД. Осмиот јавен повик е објавен по четвртата измена на ИПАРД за купување на трактори. Бројот на доставени апликации значително е зголемен.

Подготовките се во тек во областа на **органското производство и политика за квалитет**, и фокусот сега треба да биде на спроведувањето. Во декември 2013 година, беше донесен Национален план за органско производство 2013-2020 година. Воведени се одредби за финансиска поддршка на земјоделците кои се пријавиле за шемите за органско производство. Административниот капацитет за управување со органското земјоделство треба да се зајакне.

Заклучок

Постигнат е одреден напредок во областа на земјоделството и руралниот развој, особено во областа на интегрирани административни и контролни системи, рурален развој, органско производство и заштита на квалитет. Неопходни се подобрувања во структурата на земјоделските стопанства и давањето на советодавни услуги за да се зголеми конкурентноста. Неефикасното спроведување на претпристапната програма за рурален развој е област од сериозен интерес. Свкупно, подготовките и понатаму се во умерено напредната фаза.

4.12. Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика

Во однос на **општата безбедност на храната**, институционалниот капацитет на Агенцијата за храна и ветеринарство е зајакнат со дополнителен број на вработени во согласност со планот за вработување, но останува недоволен.

Во областа на **ветеринарната политика**, донесено е законодавство за спроведување со цел да се усогласи националната регулатива со *acquis-mo*. Законодавството се фокусира на подобрување на здравствениот статус на животните во аквакултурата и на програмите за следење, трговијата со живи животни, семе, јајце клетки и ембриони; на мерките за контрола на болести кај животните; на забранетите супстанции и за следење на резидуи од ветеринарни лекови. Системите за контрола на увоз и условите за увоз на живи животни и производи од животинско потекло се ажурираат на редовна основа од страна на Агенцијата за храна и ветеринарство. Донесени се четири планови базирани на следењето на ризикот за пратки при увоз и се спроведуваат. Беа донесени правилници за идентификација и регистрација на пчели, овци и кози. Системот за идентификација и регистрација на свињи сè уште не е воспоставен. Системите за проверка на идентификацијата на животните, регистрацијата и

движењето треба да бидат уште поефикасно спроведени. Агенцијата за храна и ветеринарство продолжува да ја спроведува програмата за орална вакцинација на лисици против беснило. Доцнењата на исплатата на овластените приватни ветеринарни станици продолжуваат да предизвикуваат проблеми за спроведувањето на програмите за здравствената заштита на животните.

Беа донесени правилници за животински нус-производи, со цел приближување на националното законодавство за **пласирањето на пазарот на храна, добиточна храна и животински нус-производи** до релевантното ЕУ законодавство. Неопходните системи за собирање и третман сè уште не се воспоставени.

Законодавството за спроведување на јонизирачко зрачење и материјали што доаѓаат во контакт со храната се ревидирани во согласност со измените на *acquis-mo*. Годишната програма за следење на **безбедност на храна** не е целосно спроведена поради недостиг на средства. Класификацијата базирана на ризик на претпријатија кои се занимаваат со храна од неживотинско потекло и понатаму се развива и планирањето на инспекции, исто така, напредува. Капацитетот на Инспекторатот за храна останува недоволен во однос на човечки ресурси.

Беа донесени некои подзаконски акти за **одредени правила за добиточна храна**.

Во областа на **фитосанитарната политика**, беа усвоени програми за следење на штетни организми и производи за заштита на растенија, но само делумно се спроведени. Донесени се подзаконски акти за здравје на растенијата и за квалитетот на семињата и пропагандниот материјал. Не се усвоени плановите за спроведување на службени контроли на увозот, регистрацијата, етикетањето и употребата на производите за заштита на растенијата. Бројот на вработените, обуките и стручноста сè уште не се доволни. Координацијата помеѓу надлежните органи во областа останува слаба и неефикасна. Капацитетот на Државната фитосанитарна лабораторија е зајакнат, а обемот на земање примероци и извршени анализи е зголемен, но сè уште е недоволен за да обезбеди веродостојни резултати. Фитосанитарниот информациски систем сè уште не е воспоставен. Подготовките во оваа област не се напреднати.

Донесени се дополнителни подзаконски акти за **генетски модифицирани организми (ГМО)**.

Заклучок

Дополнителен напредок е направен во областа на безбедноста на храната и ветеринарната политика, особено во однос на напорите од страна на Агенцијата за храна и ветеринарство за спроведување на важечките закони, и надградбата на системот базиран на ризик за службени контроли. Подготовките во областа на безбедноста на храната и ветеринарната политика се во напредна фаза. Подготовките во фитосанитарната област остануваат во рана фаза.

4.13. Поглавје 13: Рибарство

Производството на риба се базира на аквакултура и комерцијален риболов во езерски води, затоа, голем дел од *acquis-mo* што се однесува на **управувањето со ресурси и флота, како и инспекција и контрола**, само делумно се применува.

Подготвени се нови постапки во однос на концесиите одобрени за комерцијален риболов. Законот во однос на инспекциски надзор е изменет со цел зголемување на ефикасноста. Бројот на спроведени проверки е двојно зголемен во 2013 година, во споредба со 2012 година.

Одделението на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, одговорно за риболов и аквакултури, редовно ги ажурира базите на податоци во однос на **пазарната политика** за производство и трговија со свежа риба и репродуктивен материјал од риба.

Во однос на **државната помош**, распределбата на финансиската поддршка за 2014 година за риболов и аквакултури останува 1,5 милиони евра.

Не постојат формални **меѓународни спогодби**. Неформалните работни спогодби со Грција и Албанија го опфаќаат управувањето со ресурсите во трите езера кои ги делат.

Заклучок

Голем дел од *acquis-mo* во областа на рибарството не е релевантен за земјите без излез на море. Направен е напредок во областа на инспекцијата на аквакултура и комерцијален риболов во езерата.

4.14. Поглавје 14: Транспортна политика

Во областа на **патниот транспорт**, Законодавството за безбедност на сообраќајот потребно е, дополнително, да се усогласува со *acquis*. Кампањите за безбедност на сообраќајот од страна на Советот за безбедност на сообраќајот се фокусираа на намалување на жртвите деца. Исто така, потребно е зајакнување на административниот и оперативниот капацитет.

Во областа на **железничкиот транспорт**, Законот за железнички систем беше изменет во ноември 2013 година, за натамошно регулирање на сертификарањето на железничкиот возен парк, железничките инспектори и железничкиот транспорт. Еден правилник беше донесен во декември 2013 година, за понатамошно усогласување на националното законодавство со *acquis*. Потребни се дополнителни напори за достигнување на конкурентно ниво на казните за меѓународен товарен транспорт. Железничкиот пазар останува затворен за лиценцирани оператори. Меѓутоа, измените на Законот за железници овозможуваат лиценцираните претпријатија за железници да работат за сопствени цели и транзит. Управата за сигурност во железничкиот систем продолжи со вршењето инспекции, но нејзиниот капацитет треба да се зајакне. Постапките за сертификација на сигурноста беа умерено подобрени. Комитетот за истрага на сообраќајни несреќи останува со недоволен кадар. Прекуграничната спогодба со Србија се уште не е склучена.

Во однос на **внатрешниот воден сообраќај**, изменет беше Законот за навигација на внатрешни води во ноември 2013 година, со што дополнително се регулира признавањето на издавањето на потврди и транспорт на стоки во внатрешните водни патишта. Планот за инспекции за сигурност, сè уште, не е целосно спроведен. Процесот на лиценцирање се очекува да се финализира.

Во областа на **интермодален транспорт**, стратешка студија за мултимодални јазли беше завршена во јануари 2014 година, и беше избрана една потенцијална локација. Земјата треба да го признае развојот на урамнотежен еколошки и конкурентен транспорт и систем на мобилност, со посебен фокус на економија со ниски примеси на јаглерод како приоритет.

Во областа на **воздушен транспорт**, беше донесен еден правилник за инспекции на воздушниот сообраќај, со што националното законодавство повеќе се усогласи со *acquis*. Треба да се преземат понатамошни чекори за усогласување на националното законодавство со ревидираниот Анекс I кон Спогодбата за европската заедничка воздухопловна област (СЕЗВО). Национална одредба за овозможување на финансирање на воздушните оператори, преку обезбедување на финансиски шеми за стимулации за авиокомпаниите е точка за загриженост за примена на барањата од првата фаза на Договорот. Давателот на услуги за воздушна навигација потпиша спогодба за заем со Европската банка за обнова и развој (ЕБОР) за финансирање на подобрувањето и зајакнувањето на техничкиот и административниот капацитет. Работата на управата одговорна за истрага на авионски несреќи и сериозни инциденти, сè уште, не е доволно транспарентна.

Заклучок

Постигнат е одреден напредок во областа на транспортната политика. Сообраќајната безбедност и законодавството за железници треба понатаму да се усогласат со *acquis*. Пазарот во областа на железниците останува затворен за железничките претпријатија на ЕУ, освен транспорт за сопствени цели. Административниот капацитет на Управата за сигурност во железничкиот систем и Комитетот за истрага на несреќи за железнички транспорт треба да се зајакнат. Свкупно, подготовките во оваа област се умерено напреднати.

4.15. Поглавје 15: Енергија

Во областа на **сигурност во снабдувањето**, нафтните резерви се зголемија малку, и сега се еднакви на просечната потрошувачка од 57 дена. Законот за задолжителни нафтени резерви, донесен во септември 2014 година, има за цел усогласување со законодавството на ЕУ во оваа област. Заем од 25 милиони € беше обезбеден

од Европската банка за обнова и развој за модернизација на делот Битола-Флорина (Грција) на преносната мрежа за електрична енергија. Во тек се тендерски постапки за изградба на два големи хидроенергетски објекти, Луково Поле и Бошков Мост, предизвикувајќи загриженост за потенцијалното штетно влијание врз животната средина. Меѓувладина спогодба (МВС) потпишана со Русија во 2013 година во однос на гасоводот „Јужен тек“ не е компатибилна со *acquis*. Република Македонија даде придонес за стрес тестот за енергетска безбедност спроведен од страна на Европската комисија во рамките на Европската стратегија за енергетска безбедност.

Енергетскиот биланс за 2014-18 година за **внатрешен пазар на енергија**, проектира значителен пораст во потрошувачката на природен гас и геотермална енергија. Пазарот на електрична енергија за средни потрошувачи беше отворен за конкуренција на 1 април 2014 година, а целосно отворање на пазарот за сите потрошувачи, вклучувајќи ги и домаќинствата, е закажано за 1 јануари 2015 година. Влегоа во сила нови правила на пазарот на електрична енергија, тарифен систем и правила за купување на електрична енергија за покривање на загубите во мрежата. Грид кодот за дистрибуција на електрична енергија беше изменет за да се овозможи отворање на пазарот. Во тек се промени за усогласување на законодавството со Третиот пакет за внатрешен пазар на енергија. Најранливите домаќинства продолжуваат да ги користат субвенциите.

Регулаторната комисија за енергетика воспостави правила на пазарот за природен гас и го измени правилникот за регулирање на цени за пренос, дистрибуција и снабдување со природен гас, неопходни за понатамошно отворање на пазарот на природен гас. Владата донесе одлуки да се започнат активности за јавно-приватни партнерства за изградба на гасоводни мрежи за снабдување и дистрибуција. Операторот за пренос на гас во државна сопственост потпиша договор за изградба на гасовод за пренос на гас, Клевовце-Штип-Кавадарци. Владата започна тендерска постапка за јавно-приватно партнерство за дистрибуцијата и снабдувањето со гас за компании и мали потрошувачи во градот Скопје. Спорот околу сопственоста на гасоводот за пренос на гас не е решен, задржувајќи го развојот на секторот. Пазарот за дистрибуцијата и снабдувањето со природен гас останува високо концентриран, иако две нови јавни претпријатија беа лиценцирани.

Националниот акциски план за **обновливи извори на енергија** не се донесе од страна на Владата и крајниот рок за поднесување до Енергетската заедница не се запази. Националното законодавство, сè уште не се измени за да се одрази на обврзувачката цел на Енергетската заедница од 28 % од бруто финалната потрошувачка од обновливи извори, или барањата за соработни механизми. Во тек е доделување на концесии за мали хидроцентрали на 80 локации. Максималниот дозволен капацитет за повластени тарифи за електрична енергија произведена од биогас се зголеми од 2 MW до 7 MW, но критериумите за одржливото производство и увоз на течни биогорива не се спроведоа. Промените на националното законодавство за усогласување со Директивата на ЕУ за обновлива енергија треба да се забрзаат.

Што се однесува до **енергетската ефикасност**, вториот акциски план за енергетска ефикасност беше изготвен и дискутиран со засегнатите страни, но сè уште не е донесен од страна на Владата. Обврската од 2013 година за посветеноста на целта за заштеда на енергија од 4 % не беше исполнета. Државната агенција за енергетика донесе законска регулатива за спроведување на енергетските карактеристики на згради и за енергетски ревизии. Првата група на обучени и лиценцирани енергетски ревизори започна со работа. Четири нови членови од персоналот беа определени во Агенцијата за енергетика, но нејзиниот капацитет останува недоволен.

Дирекцијата за радијациона сигурност донесе стратешки план за **нуклеарна безбедност и радијациона сигурност** за 2014-16 година, и подготви извештај за спроведување на кодексот за спроведување на безбедноста и сигурноста на радиоактивните извори.

Заклучок

Одреден напредок е постигнат во енергетскиот сектор, особено што се однесува до понатамошното отворање на пазарот на електрична енергија, напорите да се отвори и прошири пазарот на природен гас и за преземените активности да се подобри безбедноста во снабдувањето. Мерките поврзани со обновливите извори на енергија и енергетската ефикасност не се целосно спроведени и целите од 2013 година не беа исполнети. Регулаторот треба да има поголема моќ да ги спроведе своите одлуки и лиценцираните бизниси треба подобро да ги исполнуваат обврските кои им се дадени. Треба да се зајакнат напорите за целосно транспонирање и спроведување на Третиот пакет за енергија. Подготовките во оваа област се умерено напреднати.

4.16. Поглавје 16: Оданочување

Во областа на **индиректното оданочување**, Законот за данок на додадена вредност (ДДВ) беше изменет за да се воведо систем за префрлање на даночната обврска (reverse charge system). Стапката на ДДВ за добиточна храна, бебешки производи и училишен прибор е намалена од 18% на 5%. Во врска со *акцизите*, стапките се зголемија; Сепак, некои сè уште остануваат пониски од минималните барања на *acquis*. Потребно е натамошно усогласување во оваа област.

Во областа на **директното оданочување**, Законот за персонален данок на доход беше изменет за да се воведо концептот на самооданочување за трговци поединци и вршители на самостојна дејност, како и појаснување на постојните одредби за примена на договорите за двојно оданочување. Системот за оданочување на добивки од игри на среќа и обложување, исто така беше поедноставен. Законот за технолошко индустриски развојни зони не е во согласност со Кодексот на однесување на ЕУ за деловно оданочување.

Во врска со **административната соработка и заемна помош**, беше ратификуван договорот за двојно оданочување со Босна и Херцеговина и беше објавен „Peer Review“ извештајот од фаза II, дел од „Peer Review“ процесот формиран од страна на Глобалниот форум на ОЕЦД за транспарентност и размена на информации за даночни цели.

На полето на **оперативен капацитет и компјутеризација**, употребата на електронско поднесување на даночни пријави и електронски услуги дополнително беше проширена, со што се подобри оперативниот капацитет на даночната администрација во овие области. Управата за јавни приходи сè уште нема спроведено анализа на недостатоци и потреби во врска со интерконективност и интероперабилност на ЕУ. Надлежноста на Управата дополнително се прошири, за да вклучи надзор над спроведувањето на Законот за фискална дисциплина за задоцнето плаќање во комерцијални трансакции и форензички анализи на финансиското сметководство. Управата објави неколку упатства и постапки за зајакнување на спроведувањето. Инспекциите и понатаму се зголемија, особено за издавање на фискални сметки и присилна наплата. Управата почна да го објавува списокот на неплатени долгови и должници кои доцнат со плаќање. Намалувањето на сивата економија останува предизвик. Продолжија да се случуваат доцнења во исплатата на поврат на ДДВ, што може да влијае на ликвидноста на претпријатијата.

Заклучок

Постигнат е одреден напредок во областа на оданочувањето. Законодавството за директно и за индиректно оданочување треба дополнително да се усогласи со *acquis*. Треба да се направи повеќе во подготовката за интерконективност и интероперабилност со ЕУ. Законот за технолошко индустриски развојни зони сè уште не е во согласност со Кодексот на однесување на ЕУ за деловно оданочување. Земјата треба веднаш да развие добра евиденција за следење на исплатата на поврат на ДДВ. Потребни се натамошни напори за борба против даночните измами, даночното затајување и сивата економија. ИТ инфраструктурата треба да се подобри. Во целина, подготовките во областа на оданочувањето се во умерено напредна фаза.

4.17. Поглавје 17: Економска и монетарна политика

Во областа на **монетарната политика**, Централната Банка го зајакна својот механизам за управување со ликвидност во банкарскиот сектор и презеде дополнителни чекори за зголемување на усогласеноста со барањата на Европскиот систем на централни банки.

Претпристапната економска програма за 2014-2016 година беше поднесена навреме. Опсегот на информации во макроекономска и фискална рамка е добар, но не е јасно како ќе се постигнат планираните цели на **економската политика**. Недоследностите во приложените податоци, неусогласеноста со стандардите на Европскиот систем на сметки (ЕСА) и недостатокот на фискално известување создаваат пречки за користење на оваа претпристапна економска програма како централен документ на политиката. Агендата на структурните реформи треба да биде компатибилна со фискалната стратегија и да ги адресира структурните ограничувања на растот. Фискалната стратегија не е донесена во законскиот рок. Транспарентноста и управувањето со јавните финансии треба да се

подобри преку подготовка на среднорочна буџетска рамка и со ажурирање на јавниот инвестициски план. Беа преземени некои чекори за подобрување на институционалниот капацитет на централната власт, но капацитетот за формулирање на стратешка политика и капацитетот за спроведување треба значително да се подобрат на сите нивоа на администрацијата со цел да се испорачаат ефикасни резултати. Потребни се значителни напори за усогласување на националното законодавство со Директивата 85/2011 за барањата за буџетски рамки на земјите-членки, вклучувајќи го и барањето да се воведи фискално правило.

Заклучок

Постигнат е ограничен напредок во областа на економската и монетарната политика. Справувањето со структурните проблеми во економијата ќе бара значително подобрување на институционалниот капацитет во областа на формулирањето и спроведувањето на економската политика. Транспарентноста и квалитетот на јавното финансиско управување и понатаму загрижува. Свкупно, подготовките во областа на економската и монетарната политика се во напредна фаза.

4.18. Поглавје 18: Статистика

Во областа на **статистичката инфраструктура**, беше донесена измена на законот за статистика за дефинирање на постапката за избор и именување на директорот на Државниот завод за статистика. Подобрувањата на ИТ системите на Државниот завод за статистика и на централната банка го подобрија безбедното складирање, како и собирањето и управувањето со податоци. Државниот завод за статистика спроведе пилот-истражувања за иновациите, реалните цени на увоз-извоз, еколошките трошоци на патникот, мобилноста и органското производство. Шест статистички истражувања мораа да бидат одложени поради недостаток на ресурси на Државниот завод за статистика. Обемот на податоци доставени до Евростат се зголеми и беа дефинирани постапките за обезбедување на сигурен пристап до микроподатоци за научно-истражувачки цели.

Во областа на **класификациите и регистрите**, беше постигнат дополнителен напредок во транзицијата кон НАЦЕ Рев. 2. статистичката класификација на економските активности. Системот за номенклатура на територијални единици е во согласност со националната територијална организација.

Во однос на **секторската статистика**, статистиката на националните сметки беше повеќе усогласена со *acquis*. Историските податоци од националните сметки беа ревидирани. Првата процена на сезонски прилагодувања на податоци за квартални и годишни национални сметки беше подготвена за периодот од 2004-2013 година. Беше изготвен акциски план за спроведување на ЕСА 2010 (Европски систем на сметки) и Државниот завод за статистика ги објави првите серии на податоци според ЕСА 2010. Меѓутоа, потребни се поматамошни значителни напори за да се усогласи со новите барања и треба да продолжи според акцискиот план договорен со Евростат. Централната банка постигна подобрувања во својата статистика за каматните стапки и во својата надворешна статистика, како и во статистиката која се користи во составувањето на финансиските сметки. Статистичките податоци за платниот биланс и меѓународната инвестициска позиција се усогласени со новиот Прирачник за платен биланс (ВРМ6), а објавени се и податоци за годишните, кварталните и месечните серии за периодот од 1998-2014 година. Беше објавена регионалната земјоделска статистика, а податоците за работна сила беа ревидирани. Усогласувањето со *acquis* се подобри во однос на социјалната статистика преку спроведување на Анкетата за приходи и услови за живеење (СИЛЦ) и пренос на податоци до Евростат. Недостатокот на ажурирани податоци за населението продолжува да има негативно влијание врз статистичката точност во широк спектар на области.

Заклучок

Постигнат е добар напредок во областа на статистиката, особено во статистичката инфраструктура и во усогласувањето на секторската статистика со *acquis*. Недоволните човечки и финансиски ресурси, сепак, го забавија напредокот во оваа област. Подготовките во областа на статистиката се во напредна фаза.

4.19. Поглавје 19: Социјална политика и вработување

Постигнат е ограничен напредок во однос на **трудовото право**. Соработката помеѓу релевантните институции задолжени за спроведување на Законот за работни односи не е подобрена.

Беа донесени правилници за ризиците поврзани со електромагнетните полиња и за утврдување на ценовник за услугите поврзани со **безбедноста и здравјето при работа**. Треба да се забрза спроведувањето на стратегијата и поврзаните акциски планови за здравје при работа. Исто така, треба да се подобри соработката помеѓу релевантните органи. Националниот совет за безбедност и здравје при работа останува неефикасен, се состанува нередовно и без надзор. Нема подобрувања во капацитетот за извршување на инспекции во однос на безбедноста и здравјето при работа.

Економско-социјалниот совет продолжи да го води трипартитниот **социјален дијалог** помеѓу Владата, работодавците и синдикатите. Трипартитниот социјален дијалог е само скромно развиен на локално ниво. Општата свест за важноста на бипартитниот социјален дијалог е слаба, каде што и синдикатите и организациите на работодавачи се борат за привлекување на нови членови. Некои синдикати пријавуваат потешкотии при утврдувањето на нивното присуство во одредени претпријатија. Свкупно, капацитетот на социјални партнери останува слаб и нивното учество во креирањето на политиките останува ограничено.

Невработеноста и понатаму е висока и покрај малото намалување во вториот квартал во 2014 година. Донесени се одредени специфични мерки за справување со невработеноста на младите како дел од **политиката за вработување** во земјата, но нивниот ефект останува допрва да се види. Јавниот сектор останува главниот работодавач. Учесството на пазарот на трудот и понатаму е многу ниско, особено меѓу жените и Ромите. Владата го донесе оперативниот план за активни програми и мерки за вработување за 2014 година. Националниот буџет за активни програми и мерки за вработување до некој степен се намали во 2014 година, но сепак не е доволен да ги исполни потребите на пазарот на трудот. Направен е мал напредок во долгорочниот процес на модернизација на Агенцијата за вработување. Министерството за труд и социјална политика одговорно за борба против сивата економија направи одредени чекори со цел да го намали нивото на непријавена работа.

Продолжуваат да се спроведуваат проектите кофинансирани од ИПА кои ја подготвуваат земјата за учество во **Европскиот социјален фонд**. Локалните институции со водечка улога во управувањето со фондовите на ИПА имаат недостаток на мотивација и посветеност. Слабиот административен капацитет и недоволната соработка меѓу институциите се штетни за спроведувањето на проектите. *(Види Поглавје 22- Регионална политика и координација на структурни инструменти).*

Владината активност во однос на **социјалната вклученост** го вклучува вработувањето во државна администрација на 1600 корисници на социјална помош и 300 лица со инвалидност. Вистинското влијание на ова вработување, сепак, ги покренува прашањата во однос на соодветната подготовка, на пример обука, за нивна интеграција на работното место, како и во однос на начелото на заслуги. *(Види Политички критериуми — Реформи во јавна администрација).* Ограничен е напредокот во спроведувањето на ревидираната Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост и соодветниот акциски план за 2014 година. Стапката на сиромаштија останува висока и институциите одговорни за спроведување на политиките и стратешките активности немаат доволен капацитет. Податоците за сиромаштијата, вклучувајќи ја детската сиромаштија, не се редовно ажурирани, што го отежнува исполнувањето на целта за намалување на сиромаштијата. Преземени се активности за да се намали стапката на напуштање на основното образование кај децата Роми, но ова и понатаму останува отворено прашање. Бројот на Роми без официјални документи за лична идентификација продолжува да претставува проблем, со повеќе од 530 евидентирани случаи до одреден датум во 2014 година, од кои само околу една четвртина добиле документи. Административниот капацитет на полето на социјална вклученост не е подобрен и е особено несоодветен на локално ниво. Координацијата меѓу институциите вклучени во спроведувањето на политиките за социјална вклученост и понатаму е несоодветна.

Беа направен ограничен напредок во спроведувањето на Националната стратегија за еднакви права на лицата со инвалидност за 2010-18 година. Отворени се нови комунални станбени единици кои обезбедуваат услуги за лица со инвалидност, како што се нови дневни центри за деца со посебни потреби. Постојните политики за унапредување на пристапот до пазарот на трудот за ранливите групи, вклучувајќи лица со инвалидност, и понатаму

се недоволни. Националното координативно тело одговорно за следење на спроведувањето на Конвенцијата на ООН е неактивно.

Изменетиот Закон за **социјална заштита** ги зголеми придобивките за 5 % и на ранливите групи им даде дополнителни права да бараат придобивки. Управувањето со придобивките е поедноставено и подобро. Реформите во пензискиот систем продолжуваат. Законодавството беше изменето за да се обезбеди линеарно зголемување на пензиите од 5 % на годишна основа, почнувајќи од март 2014 година. Административниот капацитет на институциите кои се задолжени за спроведување на Законот за социјална заштита не е подобрен.

Спроведувањето на стратешкиот план за **антидискриминација** за 2011-15 година напредува претежно со активности за промоција и објавување. Спроведувањето на активностите за подигнување на свеста утврдени во комуникациската стратегија за 2013-15 година започна со бројни јавни дебати на одредени теми. Комисијата за спречување и заштита од дискриминација потпиша меморандуми за соработка со Секретаријатот за спроведување на Охридскиот рамковен договор и со Здружението за социјален и мултикултурен развој на жените. Комисијата се вклучи во промотивни активности преку објавување на упатства и извештаи на различни теми и организирање на прес конференции. Сепак, и понатаму нема доволно финансиски и човечки ресурси за соодветно да ја исполни својата задача. Законот за антидискриминација сè уште не е усогласен со *acquis*-то, бидејќи изречно не забранува дискриминација врз основа на сексуалната ориентација во областа на вработувањето и занимањето. Собирањето и анализата на податоци е подобро, но и понатаму е ограничено. (*Види Поглавје 23– Судство и фундаментални права*).

Доделени се дополнителни финансиски средства на министерството одговорно за **еднакви можности**, со цел да се обезбеди оперативен буџет за мерките во врска со родовата еднаквост. Законот за работни односи беше изменет за да им даде на вработените дополнителни права за неплатено отсуство поради грижа за децата. Сега е активна меѓусекторската консултативна и советодавна група за еднакви можности на жените и мажите. Капацитетот на локалните комисии за еднакви можности е подобрен. Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, одговорна за справување со жалби ја продолжи својата работа и првенствено се фокусираше на прашања за родовата еднаквост. Учеството на жените и стапките на вработеност остануваат многу ниски во споредба со просекот на ЕУ и покрај одреденото подобрување, Секторот за еднакви можности и понатаму има недостаток на соодветни ресурси. Мерките насочени кон жените Ромки беа ограничени. Дискриминаторските обичаи, традициите и стереотипите остануваат широко распространети, особено во руралните области. (*Види Поглавје 23 – Судство и фундаментални права*)

Заклучок

Направен е ограничен напредок во областа на социјалната политика и вработувањето. Стапката на невработеност до некој степен опадна, но и понатаму останува висока. Главните предизвици на долгорочната невработеност, високите нивоа на невработеност кај младите лица, многу малото учество на Ромите и на жените на пазарот на трудот и високите нивоа на неформално вработување и понатаму треба да се решат. Социјалниот дијалог и капацитетот на социјалните партнери треба дополнително да се зајакнат. Стратегиите за социјална инклузија треба подобро да се спроведуваат. Во областа на социјалната политика и вработување, подготовките се умерено напредни.

4.20. Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика

Развојните процеси во врска со **принципите на претпријатија и индустриска политика** го вклучија формирањето на Националниот совет за претприемништво и конкурентност. Земјата продолжи да ги спроведува начелата на Актот за мали бизниси. Агенцијата за поддршка на претприемништвото останува слабо финансирана и не е целосно интегрирана во владините иницијативи за развој на приватниот сектор.

Во врска со **инструментите за претпријатија и индустриска политика**, Законот за финансиска дисциплина беше изменет со цел да се поттикне навремена исплата на обврските и да се подобри ликвидноста на претпријатијата. Усогласувањето со Директивата за задоцнето плаќање останува да се потврди. Со Законот за вонсудско спогодување се воведоа пократки вонсудски постапки за обврските на должниците, кои може да се користат пред

стечајната постапка да биде формално започната. Формиран е Фонд за иновации и технолошки развој со буџет од 9 милиони евра за првите четири години. Советот на странски инвеститори и Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот потпишаа договор за соработка за подобрување на комуникацијата и координирање на активностите. Формирано одделение во рамки на Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот, со цел да се понудат дополнителни услуги за странските инвеститори. Одделението започна со спроведување на програми преку поврзување на странските инвеститори со локалните претпријатија. Буџетот доделен за спроведување на стратегијата за иновации и националната политика за привлекување странски инвеститори се зголеми. Беше потпишан договор за учество во Програмата на ЕУ за „Конкурентност на претпријатија и мали и средни претпријатија (КОСМЕ)“. Сè уште треба да се направи повеќе за да се олесни пристапот до финансии за сите претпријатија, особено за малите и средни претпријатија и тие да бидат постојано информирани за промените во законодавството.

Во однос на **секторските политики**, буџетот на Агенцијата за туризам, вклучувајќи субвенции за привлекување на странски туристи, значително се зголеми во 2014 година. Вкупниот број на туристи се зголеми за 5,8% во 2013 година, во споредба со претходната година.

Заклучок

Постигнат е мал напредок во областа на претпријатијата и индустриската политика. Беа донесени мерки за подобрување на финансиската дисциплина и за поттикнување на навремена исплата на обврските. Беше зголемено финансирањето за привлекување на странски инвеститори и развој на туризмот. Треба да се направи повеќе за да се подобри пристапот до финансии. Подготовките во оваа област се во умерено напредна фаза.

4.21. Поглавје 21: Трансевропски мрежи

Во областа на **трансевропските мрежи**, земјата продолжи да учествува во развојот на Регионалната транспортна мрежа на Југоисточна Европа, во согласност со Меморандумот за разбирање на овој проект. Треба да се посвети внимание на развојот и приоритетот на проектите за патишта утврдени во индикативното продолжување на ТЕН-Т во регионот на Западен Балкан. Надградбата на патишта и железничките врски вклучени во Транспортната опсерваторија на Југоисточна Европа (СЕЕТО) на сеопфатната мрежа останува приоритет.

Владата усвои инвестициска програма за патишта за 2013-2017 година. Градежните работи, кофинансирани од ИПА фондовите, на делница од автопатот која се наоѓа долж Коридорот X од мрежата на Транспортната опсерваторија на Југоисточна Европа напредуваат. Изградбата на железничкиот Коридор VIII кон Бугарија започна во март 2014 година, финансирана од заемот од Европската банка за обнова и развој и од Инвестициската рамка за Западен Балкан. Административниот и техничкиот капацитет на сите институции и органи кои се вклучени треба дополнително да се зајакнува.

Во областа на **енергетските мрежи**, градежните работи продолжуваат на 400 kV електрична енергија за интерконекцијата Штип-Ниш (Србија). Средствата беа добиени од Инвестициската рамка за Западен Балкан за изработка на техничката документација во врска со далекуводот Битола-Елбасан (Албанија). Заемот од 25 милиони евра беше обезбеден од Европската банка за обнова и развој за модернизација на делот Битола-Лерин (Грција) од мрежата за пренос на електрична енергија. Операторот во државна сопственост за пренос на гас потпиша договор за изградба на гасоводот Клевовце-Штип-Кавадарци.

Што се однесува до телекомуникациските мрежи, во почетокот на 2014 година мрежата 4Г стана достапна, во ограничен простор.

Заклучок

Постигнат е одреден напредок во областа на трансевропските мрежи. Земјата продолжи активно да учествува во Транспортната опсерваторија на Југоисточна Европа и Енергетската заедница на Југоисточна Европа. Сèвкупно, развојот на транспортни, енергетски и телекомуникациски мрежи напредува. Подготовките во оваа област се во напредна фаза.

4.22. Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти

Што се однесува до **законската рамка**, одредбите за канализирање на средствата од централниот буџет, како што е утврдено во Законот за регионален развој, сè уште не се целосно спроведени. Капиталните инвестиции на проектите кои ги спроведуваат министерствата треба да бидат потранспарентни. Капацитетот за кофинансирање на проекти финансирани од ЕУ на локално ниво треба да се подобри. Воведувањето на среднорочна буџетска рамка би овозможило флексибилност во утврдувањето на буџетите и повеќегодишното програмирање.

Подобрувања се потребни во подготовката и спроведувањето на програмите кои се однесуваат на **институционалната рамка**. Меѓуминистерската координација и консултациите со засегнатите страни, исто така, треба да се подобрат. Системите за управување и следење треба да се зајакнат со цел да се обезбеди ефикасно спроведување во рамки на дозволените временски рокови.

Институциите вклучени во спроведувањето на ИПА сè уште го немаат потребниот **административен капацитет** за апсорбирање на достапните фондови на ЕУ и за обезбедување на ефикасно и ефективно управување. Мотивацијата, задржувањето на персоналот и условите за работа остануваат проблем.

Капацитетот за **програмирање** и подготовка на проекти треба дополнително да се подобри. Развојот на зрели проекти треба да се заврши, со цел да се ублажи зголемувањето на ризикот од непосветеност и враќање на средствата.

Постапките за управување со **следење и евалуација**, што се употребуваат во рамки на редовните секторски комитети за следење на ИПА, беа подобрени и се разви добар учинок на спроведувањето. Информативниот систем за управување треба целосно да се искористи. Треба повеќе да се направи за да се обезбеди дека се постапува по препораките за евалуација, проектите и програмските индикатори и дека резултатите се одржливи. Комуникацијата и видливоста на ИПА треба да се подобри.

Административниот капацитет во областа на **финансиското управување, контрола и ревизија** треба дополнително да се подобри (*види Поглавје 32 — Финансиска контрола*). Треба да се направат напори за понатамошно зајакнување на финансиското управување, ревизијата и постапките за контрола преку подобрувања на оперативните структури. Земјата треба и понатаму да го развива својот капацитет во оваа област, со цел да се обезбеди стабилно финансиско управување со средствата од ЕУ.

Заклучок

Постигнат е ограничен напредок во областа на регионалната политика и координацијата на структурните инструменти. Продолжува загриженоста околу функционирањето на децентрализираниот систем за спроведување како целина. Ако проблемите не се решат итно, ризикот од непосветеност на фондовите на ЕУ понатаму ќе се зголемува. Поголеми напори се потребни за да се обезбеди дека постапките за јавни набавки вклучуваат средства на ЕУ се спроведуваат правилно и во рамки на пропишаните временски рокови. Свкупно, подготовките во оваа област се умерено напреднати.

4.23. Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права

Судски систем

Главните реформи во оваа област во најголем дел веќе се завршени, но потребни се подобрувања за да се обезбеди правилна примена на европските стандарди кои се однесуваат на независноста и квалитетот на правдата.

Сè уште не е решено прашањето за недостатоците во сегашниот систем на кариера на судиите и покрај потенцијалната закана што тие ја претставуваат за **независноста** на судиите. Сигурноста на работното место треба да биде посилено заштитена со измена на законодавството во врска со дисциплината и разрешувањето, кое е премногу комплексно и недоволно прецизно и предвидливо. Практиката на Судскиот совет во врска со дисциплинските постапки и постапките за разрешување треба да биде пропорционална и потранспарентна. Кон прашањето за слабите резултати на судиите треба да се пристапи првенствено преку корективни мерки, како што

се подобрувања во организацијата и обуки, отколку разрешување. Разрешувањето треба да се ограничи на сериозно и константно несовесно однесување во работата и треба да се применува само откако претходно ќе бидат изречени поблаги дисциплински казни, како што се предупредувања и намалувања на платите, кои ретко се користат во моментот.

Во поглед на **непристрасноста**, одредбите во врска со конфликт на интереси кои се содржани во законите за граѓанска и кривична постапка продолжуваат да функционираат непречено. Судиите во Основните и Апелациони судови поднесоа 2 419 барања за да се изземат од случаи на потенцијални конфликти на интереси, од кои 1 818 беа прифатени. Судскиот совет добил 77 жалби од странки кои упатуваат на пристрасни судски постапки, но, ниту една не била доволно добро основана за да се активира дисциплинска постапка. Постојат и жалби за индиректно политичкото влијание врз водењето и исходот од голем дел од судските постапки, особено во поглед на постапките од организиран криминал и корупција, како и случаи на вклученост на лица од политиката и медиуми.

Што се однесува до **професионализмот и компетентноста**, измените и дополнувањата на Законот за судови кој стапи во сила во 2013 година, во пракса не доведоа до какви било значајни зајакнувања во регрутирањето и унапредувањето на судиите врз основа на заслуги. Во 2013 година, Судскиот совет не успеа да се усогласи со законските одредби дека сите нови првостепени судии треба да имаат завршено обука на Академијата за судии и јавни обвинители, со тоа што именува повеќе кандидати кои не завршиле обука. Законската одредба за судиите од повисоки судови да имаат претходно искуство во судството е исто така прекршена, со тоа што именувањата се направени непосредно пред измената на законот да стапи во сила, кој дури е и игнориран во некои назначувања кои се направени по нејзиното влегување во сила. Ова продолжува да остава сомнеж врз заложбата за вработување врз основа на заслуги. Процесот на именување од страна на Судскиот совет, особено оценувањето на соодветните вредности на кандидатите, треба да биде потранспарентен.

Академијата за судии и јавни обвинители продолжува да игра централна улога во промовирањето на компетентност и доживотно учење на судиите, обвинителите и судскиот персонал. Таа понатаму го проширува својот практичен дел од обуката во 2013 година со тоа што вклучува 4 151 судии, 1 256 обвинители и 1 929 стручни соработници и други учесници. Бројот на програмите за обука се зголеми на 272, вклучувајќи и 63 кои се предвидени надвор од главниот град преку децентрализиран систем на обука. Новата генерација од 13 кандидати судии и обвинители ја започна својата 2-годишна теоретска обука во декември 2013 година. Ова е петта генерација на кандидати кои учествуваат во Програмата за почетна обука на Академијата од 2009 година, но, исто така е и една од најмалите. Од 80 кандидати кои имаат завршено во последните пет години, 76 се именувани како судии или обвинители. И покрај бројните кампањи и подготвителни мерки кои се преземени во текот на изминатата година, 29 слободни места за тековната академска година не можеа да бидат пополнети. Подобрувања беа направени, вклучително и воведување на подготвителна обука за приемниот испит, нова структура на испитот со прашања и методот на оценување. Постојаните напори треба да продолжат, вклучувајќи тесна соработка со универзитетите, за да обезбедат повеќе кандидати кои би биле во можност да ги исполнат критериумите за влез на Академијата. Исто така, останува тешко да се мотивираат младите професионалци да го согледаат судството и обвинителството како можност за атрактивна кариера, и надлежните органи треба да ги испитаат причините за ниското ниво на интерес, и да се справат со стравот од непотизам, притисоци со прекумерна продуктивност и политичка вмешаност, кои може да влијаат демотивирачки врз потенцијалните кандидати.

Постапката за годишно оценување на судии бара итна ревизија, бидејќи има штетен ефект врз независноста и **квалитетот на правдата**. Таа се користи првенствено како алатка за следење на продуктивноста на судиите, наместо на нивната компетентност и интегритет, квалитетот на нивната работа и нивните услуги кон граѓаните и професијата. Таа дејствува како предвесник било за разрешување или за напредување во кариерата, врз основа на чисто квантитативни критериуми. Системот става непотребен притисок врз судиите и ги лишува од самостојноста да управуваат со нивните предмети на оптимален начин, индиректно поттикнувајќи негативни методи на работа. Оценувањето треба да се оддели од системот за дисциплински постапки и разрешување и треба да се фокусира повеќе на оценување на основните надлежности на судиите, како што се изготвување на пресуди и размислување, организациски способности, учество на обуки и ниво на специјализација. Квантитативните критериуми кои се користат во моментот (број на завршени предмети, број на пресуди против кој се поднесени жалби и број на запазени рокови за постапка) се несоодветни за оценување на правниот систем како целина, отколку за поединечни судии. Кохерентниот систем на оценување на квалитетот и задоволството на клиентите од судовите сè уште треба да се развива.

Одговорноста на државните правосудни органи се следи преку механизми со повеќе жалби кои се на располагање на граѓаните. Судскиот совет, Министерството за правда и Канцеларијата на Народниот правобранител добија 1 061, 339 и 732 жалби, соодветно за 2013 година, кои се однесуваат на работата на судството. Најчестите причини за жалба се должината на судските постапки, но, и сè поголемиот недостаток на непристрасност или еднаков пристап до правдата. Врховниот суд продолжи да добива жалби за надомест заради неразумно долги судски постапки. Тој добил 434 такви жалби (намалување од 676 во 2012 година) и додели над 116 000 евра за надомест и трошоци. Земјата, исто така, се согласи да плати над 445 000 евра за пријателски спогодби, на тужители кои имаа поднесено жалби пред Европскиот суд за човекови права, од кои повеќето се однесуваат на должината на судските постапки. Што се однесува до индивидуалната одговорност, пет судии беа разрешени досега во 2014 година, врз сите основи на „непрофесионално или несовесно вршење на судиската функција“, и еден судија поднесе оставка за време на тековна постапка за разрешување. Советот на јавни обвинители, разреши двајца обвинители врз основа на неспособност. Есента во 2013 година, две истраги за корупција на високо ниво завршија со обвинение, осуда и затворање на судија, двајца обвинители, поранешен судија, поранешен истражен судија, вработен во обвинителството и адвокат. Државната комисија за спречување на корупцијата, исто така, иницираше прекршочни постапки против 32 судии за неподнесување на изјави за судир на интереси кои се законска обврска.

Што се однесува до **ефикасноста** на судскиот систем, 23 од 27-те основни судови во земјата одржуваат позитивна стапка на решени предмети (што значи дека, во текот на 2013 година тие успеале да решат повеќе случаи, отколку што добиле) како и четирите Апелациони судови, Управниот суд и Врховниот суд. Во однос на управувањето со предмети, нема податоци за заостанати предмети.

Меѓутоа, подеднакво сериозниот проблем со долготрајни судски постапки сè уште треба да се реши. Додека поединечните фази на судската постапка обично се завршуваат во рамки на законските рокови, вкупната должина на постапката од започнувањето до конечната пресуда останува една од главните причини за поплаки и барања за надомест на штета на граѓаните. Интензивните чекори кои се преземаат во последниве години за справување со застојот на судски случаи, вклучувајќи го и воведувањето на месечни цели и огромниот акцент на продуктивноста во годишната постапка за оценување, ризикува влошување на квалитетот на правдата, како резултат на ограничената способност на судиите да посветат соодветно време и внимание за подготвување на здрави, целосно образложени пресуди врз основа на сите достапни докази. Наместо да се забрза целокупната постапка, ова може да придонесе кон долготрајниот проблем на повторување на повторни распити и повторни судења, како и да ја продолжи целокупната постапка. Законот за медијација обезбедува правна рамка за алтернативно решавање на спорови, но во пракса системот сè уште е недоволно развиен и потребни се повеќе мерки за подигање на свеста за да се стави во функција. Во почетокот на 2014 година, Судскиот совет и Министерството за правда преземаа чекори за идентификување на „стари случаи“ користејќи го автоматскиот систем за управување со предмети во судовите. Во сите судски инстанци, идентификувани се 3 155 случаи кои биле во судскиот систем повеќе од три години, од кои 822 случаи биле повеќе од пет години и 56 случаи повеќе од 10 години. Сепак, оваа ревизија досега беше ограничена на околу 88 000 спорни случаи и треба да се прошири за да се покријат сите предмети во судовите, вклучувајќи ги и процедуралните и вонпарнични предмети, кои во моментот изнесуваат околу 180 000.

Судскиот буџет за 2014 година е 30,830,000 евра, а буџетот на Јавното обвинителство е 7,250,000 евра; и двата малку се зголемени од минатата година. АСЈО добива само 0,68 милиони евра од судскиот буџет, што со оглед на обемот на нејзините активности за обука и нејзината централна улога во професионалноста на судството треба да се зголеми. Најголем дел од судскиот буџет сè уште се троши на плати, а соодносот на вкупниот број на судии според големината на населението останува над 50% повисок од европскиот просек. Во исто време, вкупниот број на судски случаи кои моментално се во активна постапка пред домашните судови е намален драстично во последните четири години, од речиси 1 милион на крајот на 2009 година на околу 180 000 до крајот на 2013 година, како резултат на реорганизација на надлежностите во областите како што се извршување и наследување. Овие фактори ја нагласуваат растечката потреба за рационализација на судскиот систем и поефикасна распределба на финансиски и човечки ресурси.

Што се однесува до **пристапот до правдата**, годишната распределба на правна помош од буџетот остана на 50,000 евра, а бројот на адвокатите регистрирани за обезбедување на правна помош се искачи на 251. Од 227 барања за правна помош поднесени во 2013 година, 95 беа доделени досега, додека 128 беа недозволени.

Најголем број на барања биле направени во случаи поврзани со имотните прашања, жртви на семејно насилство и заштита на децата. Потребни се понатамошни подобрувања за да се направи работата на судовите подостапна за јавноста. Не се преземени чекори за да се лоцираат портирниците за информации на влезовите на судовите. Физичкиот пристап до Основниот суд Скопје II, кој е најпрометниот во земјата, е несоодветен, бидејќи не постојат лифтови и нема соодветен пристап за лицата со посебни потреби. Не се преземени чекори за да се воведат практична функција за пребарување за пресудите кои се објавени на веб страницата на судот. И покрај законската обврска да се обезбеди транспарентност со објавување на сите судски пресуди во рок од два дена од денот на изготвување и потпишување, најзначајните или контроверзни одлуки кои можат да бидат од јавен интерес воопшто не се објавуваат, што може да доведе до недостаток на јавно проверливи информации и искривување во известувањето во медиумите.

Антикорупциска политика

Изборниот законик беше изменет за да се одговори на недостатоците означени од страна на ОБСЕ/ОДИХР во однос на финансирањето на изборните кампањи, а Кривичниот законик беше изменет за да се воведат ново кривично дело за нелегална исплата на државни средства во текот на изборите. Законот за управување со конфискуван имот е продолжен во обем за да се покријат прекршочните и управни предмети, а пречистени се и правилата за управување со заплени и конфискуван имот. ГРЕКО изврши четврта рунда на оценување кон крајот на 2013 година, која опфати спречување на корупцијата во врска со членови на парламентот, судиите и обвинителите. Конвенцијата за спречување на поткуп на странски јавни службеници во меѓународните деловни трансакции сè уште не е ратификувана.

Административниот капацитет беше малку зајакнат, вклучително преку вработување на 34 лица како правна и административна поддршка на персоналот во Јавните обвинителства (ЈО) низ целата земја и 5 нови помлади ревизори во единицата на Државниот завод за ревизија за надзор на политичка партија и финансирање на изборна кампања. Главното јавно обвинителство, Основното ЈО, Скопје и Високото ЈО, Скопје се преместени во нова зграда со современа опрема. Сепак, релевантните тела за спроведување и институциите за надзор остануваат недоволно екипирани, со недоволно ресурси и несоодветно опремени со оглед на нивните одговорности и обемот на работа, што претставува сериозен предизвик за ефикасна борба против корупцијата. Единицата за борба против корупцијата при Министерството за внатрешни работи беше надградена во Сектор за борба против корупцијата, но нејзиниот статус останува слаб; само 19 места се наменети за тоа, од кои повеќе од една третина сè уште треба да бидат пополнети. Значителни човечки и материјални ресурси сè уште се потребни со цел обвинителството да обезбеди целосно спроведување на новиот Закон за кривична постапка. Некои Основни јавни обвинителства сè уште работат во несоодветни простории со недоволна ИТ поддршка. Истражувачкиот центар во рамките на ЈО за борба против организиран криминал и корупција, иако формално основан во 2011 година, допрва треба да стане функционален, додека други истражни центри не се основани. Само околу 40 % од 45 места предвидени во рамките на Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) беа пополнети и таа и понатаму останува попречена од своите ограничени овластувања. Иако на Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди (СВКПС) при Министерството за внатрешни работи му се доделени нови овластувања во областа на интегритет, сè уште недостасува независност.

Во поглед на *извршувањето активности*, имаше пад од 50% во осудителни пресуди за кривични дела поврзани со корупција во 2013 година (63 во споредба со 123 во 2012 година); 56 пресуди се однесуваат на злоупотреба на јавната функција, додека само 3 се однесуваат на поткуп. Целокупниот капацитет на судовите за справување со случаи на корупција и понатаму е слаб, особено во однос на случаи на високо ниво, каде постапките се долги и неефикасни. Потребата за понатамошни подобрувања за кривичната постапка треба да се земе предвид, особено за да се отстрани тактиката на намерно одложување од страна на обвинетите лица и нивните претставници. Фактот дека измените, наменети за спречување повторно препраќање на случаи од апелационите судови на пониските судови за повторно судење, се применуваат само на нови случаи, значително ја попречува нивната ефикасност. ДКСК продолжи да добива мал број на жалби од граѓаните (201 во 2013, 177 во 2012 година). Таа поднесе 9 барања до ЈО за покренување кривична постапка во 2013 година. Случаите наведени од страна на ДКСК до ЈО ретко доведуваат до успешни обвиненија и ЈО треба да обезбеди повеќе повратни информации за случаите кои наведуваат на истите, за да се обезбеди поголема стапка на успех. Имаше голем пад на конфискациите на имот во случаите на корупција (10 случаи во 2013 година во споредба со 70 во 2012 година) и употребата на посебните истражни мерки во случаите на корупција останува реткост.

ДКСК продолжи да ги извршува своите *активности за спречување* на корупција. ДКСК иницираше прекршочни постапки против 36 јавни службеници во 2013 година за неподнесување на изјави за имот кои се правна обврска, а 9 од нив потоа беа казнети од страна на судовите. ДКСК побара од Управата за јавни приходи да спроведе преглед на средства во 30 нови случаи во 2013 година, при што УЈП обвини тројца службеници со даночна стапка од 70 % за непријавени средства, по завршувањето на постапките за прегледување на средства кои биле започнати во претходните години. Што се однесува до судирот на интереси, ДКСК прими 1 459 изјави за судир на интереси во 2013 година. Таа исто така изврши систематска проверка на секторот на судството и покрена прекршочни постапки против 32 судии за недоставување на изјави за судир на интереси. Вкупно 196 случаи со потенцијален конфликт на интереси биле обработени од страна на ДКСК во 2013 година, а во 15 случаи на службениците им е дадена јавна опомена. ДКСК не е овластена да наметне какви било други казни за судир на интереси, по поништување на делови од Законот за судир на интереси од страна на Уставниот суд во 2010 година. Отсуството на регистар на избрани и именувани функционери продолжува да ја отежнува ефективната контрола на средствата и конфликтот на интереси. Во случаите каде што ДКСК иницира прекршочна постапка за неподнесување на изјави за имот или изјави за конфликт на интереси, слабата примена од судовите на казни кои се на располагање ја поткопува нејзината работа и не испраќа доволно предупредувачки пораки на државните службеници кои ги злоупотребуваат правилата.

СВКПС при Министерството за внатрешни работи иницираше *дисциплински постапки* против 12 јавни службеници во 2013 година, а 6 од нив потоа беа казнети од страна на судовите. СВКПС исто така иницираше кривична постапка во 6 случаи поврзани со корупција. Царинската управа ги подобри мерките за внатрешна контрола, донесе нов код на однесување и организираше обука за борба против корупцијата за вработените. Дисциплински постапки кои не се поврзани со корупција се поведени против царински испостави во 2013 година, но беа поднесени кривични пријави против двајца царински службеници за шверцување. Царинската управа треба да ги засили напорите за борба против корупцијата и треба да се здобие со технички капацитет самостојно да ги извршува посебните истражни мерки, кои спаѓаат во рамките на нејзините законски надлежности.

Што се однесува до *политичка партија и финансирање на изборна кампања*, има недостатоци и во законската регулатива и нејзиното спроведување. Овластувањата и ресурсите на Државниот завод за ревизија треба да бидат подобрени за да се овозможи ефективна контрола на потеклото на донации. Правилата за верификација на трошоци треба уште повеќе да се зајакнат. Затворање на банкарски сметки за кампања и третманот на долгови за кампања допрва треба да се регулира за да се спречи злоупотреба. Казни за прекршување на релевантното законодавство почнаа да се наметнуваат во пракса, но веродостојната евиденција допрва треба да се развива во оваа област и недостатокот на транспарентност и одговорност на политичките партии во однос на финансирањето на партиите и понатаму останува загриженост.

Пресуди во рамките на Кривичниот законик за злоупотреба на *постапките за јавни набавки* падна на само 6 во 2013 година, во споредба со 12 во претходната година. Законот за јавни набавки беше изменет за да вклучи криминални казни (затвор) за прекршување на тендерските постапки, сепак нивното позитивно влијание врз интегритетот на системот за јавни набавки, како и нивната пропорционалност и спроведливост допрва треба да се докажат во пракса. За поблаги прекршувања на законот не се предвидени административни казни. Сè уште не постои институција која е овластена да обезбеди ефективна и навремена контрола и надзор на јавните набавки, концесии, јавни-приватни партнерства и извршување на договорите. Корупцијата во јавните набавки останува сериозен проблем.

Законот за слободен *пристап до информации од јавен карактер* и неговата примена и понатаму се недоволни. Механизмот за извршување за прекршување на овој закон е неефикасен и во пракса не се наметнуваат казни. Политичките партии остануваат исклучени од листата на иматели на информации, ослободувајќи ги од режим за извршување. Свеста на јавноста за Националната комисија за заштита на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер сè уште е мала. Транспарентноста и отчетноста на јавните институции и претпријатијата и на јавните расходи, и понатаму се недоволни.

Во 2013 година, ДКСК и Академијата за судии и јавни обвинители организираа обуки за анти-корупциски активности достигнувајќи бројка од повеќе од 700 учесници. Сепак, останува уште многу да се направи во однос на јакнењето на капацитетите и подигнување на свеста на граѓаните. Спроведувањето на антикорупциското

законодавство и резултатите остануваат во голема мерка невидливи за јавноста. Системот на внатрешна контрола во централната и локалната администрација останува слаб и механизмите за дојавување во јавниот и приватниот сектор допрва треба да се постават. Релевантните тела за борба против корупцијата треба да бидат проактивни и да се фокусираат на системски проблеми. Довербата на јавноста во нивната ефикасност и независност треба да се подобри за да ги поттикне граѓаните да се спротивстават и да ја откријат корупцијата, како и со поголема независност на судството и слобода на медиумите да се зајакнат анти-корупциските напори.

Фундаментални права

Земјата е веќе потписничка на повеќето од **меѓународните инструменти за човекови права**. Натамошен напредок е направен со ратификација на Третиот дополнителен протокол кон Европската конвенција за екстрадиција. Европската повелба за регионални или малцински јазици сè уште не е ратификувана. Генералното собрание на ОН ја избра земјата да биде членка на Советот за човекови права на ОН за периодот 2014-2016.

Во текот на период за кој се известува, **Европскиот суд за човекови права** (ЕСЧП) утврди дека земјата ја прекршила Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) во 6 случаи, главно во врска со правото на правично судење и еднаквост на третман, процедурални права во врска со притвор и лишување од слобода, како и на основаноста на притворот. Во истиот период се поднесени нови 407 тужби до телото за донесување одлуки. Предлог акциски план за спроведување на пресудата во случајот *Ел Масри* беше поднесен до Комитетот на министри на Советот на Европа. Бирото за застапување на државата пред ЕСЧП изработи Акциски план за извршување на некои 50 постари пресуди против државата, главно во врска со прекумерното траење на судските постапки. Сепак, вкупно 92 пресуди за повреди сè уште не се извршени. Вработенитево Бирото и понатаму обезбедуваат обуки во рамките на програмата за обуки на Академијата за судии и обвинители. Повеќе внимание треба да се посвети на заштита на процедуралните права поврзани со апсење, притвор и фер судење, во согласност со обврските на земјата според ЕКЧП. Налозите за притвор, а оттука и негово продолжување треба да бидат целосно образложени во согласност со судската практика на ЕСЧП. Новите измени и дополнувања на Кривичниот закон, кои предвидуваат хемиска кастрација за престапниците повратници осудени за сексуална злоупотреба на деца, треба да бидат придружени со соодветни заштитни мерки кои ќе гарантираат дека третманот е даден целосно врз доброволна и информирана основа, во согласност со забраната за нечовечко или понижувачко постапување или казнување.

Канцеларијата на Народниот правобранител продолжи да ги извршува своите функции на Национален превентивен механизам (НПМ); играјќи ја централна улога во **спречувањето на тортура и лош третман**. Иако без доволно ресурси, НПМ одржа цврст пристап кон идентификување на нечовечки или понижувачки услови во местата за притвор, а исто така ги интегрира организациите на граѓанското општество во неговата работа. Во 2013 година, НПМ изврши 32 превентивни посети и предупреди за лошите услови за притвор во голем број објекти. Сепак, има ограничено следење на дадените препораки и уште постојат понижувачки услови. Во 2013 година, имало 18 приговори поднесени до Канцеларијата на Народниот правобранител во врска со лош третман или прекумерна употреба на сила од страна на полицијата, а Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи доби 57 жалби за прекумерна употреба на сила од страна на полицијата (во споредба со 73 жалби во 2012 година). Беше поднесена кривични пријави против еден полицаец за лош третман. Останува загриженоста во врска со малиот број на завршени истраги во случаите на лош третман. Постои континуирана неказнивост во врска со активностите на безбедносните сили. Во однос на затворите, бројот на претставките на затворениците доставени до Канцеларијата на Народниот правобранител продолжува да се намалува со 247 претставки поднесени во 2013 година (278 претставки во 2012 година), иако беа потврдени 93 повреди, во споредба со 84 во 2012 година. Еден затворски службеник бил казнет за тешки телесни повреди и осуден на затвор, во случај инициран од страна на Народниот правобранител.

Во однос на **затворскиот систем**, Законот за извршување на санкциите беше изменет, за воведување на јавно-приватно партнерство и трансформирање на затворската служба за обезбедување во ново тело (затворска полиција). Должноста за обезбедување здравствена заштита во казнено-поправните установи беше префрлена од Управата за извршување на санкции на националниот систем на здравствена заштита во согласност со препораките на Европските затворски правила. Годишниот буџет на затворскиот систем се зголеми за 11% во 2014 година и продолжи изградбата на повеќе затвори, но сепак некои затвори добија намалени финансиски средства и покрај растечкиот број на затвореници и не беа во можност да ги покријат основните трошоци за одржување. Бројот на вработени во Управата за извршување на санкции и во неколку казнено-поправни установи се зголеми малку. Продолжуваат *ад хок* активностите за обуки, а подготвени се и почетните и континуираните програми за затворскиот персонал. Затворскиот систем и натаму останува критично без недоволно средства и кадар. И покрај

отворањето на новиот затвор во Куманово, зголемувањето на вкупната бројка на затвореници значи дека системот продолжува да страда од пренатрупаност. Во некои објекти сè уште постојат супстандардни услови, а особено загрижуваат објектите за малолетници. Потребно е поголемо користење на алтернативни санкции и нестарателски мерки пред судењето. Ограничени финансиски и човечки ресурси го отежнуваат обезбедувањето на здравствената заштита и постои итна потреба да се обезбеди соодветен пристап до психијатриски услуги за затворениците кои страдаат од тешка ментална болест. Управувачките и административните капацитети на затворите остануваат слаби. Сè уште не се воспоставени ефикасни инспекциски процедури, кои би можеле да помогнат во справувањето со постојаните прекршоци. Потребно е да се прошират овластувањата на Управата за извршување на санкциите, за да се обезбеди ефикасно управување и надзор на затворскиот систем. Допрва треба да се преземат соодветни мерки за борба против корупцијата меѓу затворскиот персонал и насилството меѓу затворениците. Националната стратегија за затворскиот систем допрва треба да се развие. Допрва треба да се воведат служба за условна казна (пробација).

Во областа на **слободата на изразување** и медиумите, нов Закон за медиуми влезе во сила во декември 2013 година, со кој се уредуваат основните обврски, заштитата и слободите на медиумите. Широката употреба на постапките за клевета продолжува да влијае врз слободата на изразување. Откако клеветата беше декриминализирана кон крајот на 2012 година, покренати се околу 580 граѓански тужби за клевета во судовите, вклучително и против новинари, а и од политичари против други политичари, со што се испраќа негативна порака до јавноста и медиумите. Започнати се многу судски постапки, а потоа последователно прекинати, со што се зголемува загриженоста дека постапките за клевета се користат како средство за притисок. И Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета и новиот Закон за медиуми содржат занемарливи одредби за несудски средства, како што се правото на одговор или исправка. Потребно е да се развијат и поддржат алтернативни механизми за решавање на ваквите видови спорови, заради подобрување на медиумската култура. Работничките права сè уште недоволно се спроведуваат во однос на медиумите, што исто така придонесува кон континуираниот проблем на автоцензура. Што се однесува до јавното рекламирање, одредбите за транспарентност во Законот за аудио и аудио-визуелни медиумски услуги, треба да се почитуваат во целост и треба да се поведе повеќе сметка за да се осигури дека јавните средства се користат заради обезбедување информации од вистински јавен интерес, наместо да се промовираат владините активности. Во декември 2013 основано е саморегулаторно тело од страна на самите медиумски актери, во форма на Совет за етика на медиумите, воден од седмочлен одбор со широка застапеност на медиумите, медиумските здруженија и јавноста, но тоа допрва треба да стане оперативно и да почне да разгледува претставки од јавноста. Истражувачкото новинарство сè уште е слабо и треба да се унапредува преку континуирана едукација и обука на новинари, вклучувајќи и запознавање со најдобрите практики од други земји. Немаше пријави на инциденти за насилство врз новинарите во периодот на известување. Медиумите во моментот играат занемарлива улога во истражување и разоткривање на корупцијата и организираниот криминал.

Во областа на **слободата на собирање и здружување**, севкупната ситуација е задоволителна. Немаше случаи на злоупотреба на законодавството или забрани за регистраци.

Слобода на мислата, совеста и религијата генерално се гарантирани со закон и се спроведуваат. Бројот на регистрирани верски субјекти останува на 31.

Во областа на **правата на жените и родовата еднаквост**, постигнат е напредок во спроведување на националниот акциски план 2013-2016 за родова рамноправност. Кадарот на Одделението за родова рамноправност во Секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика е зголемен малку и зајакнат е капацитетот на локалните комисии за еднакви можности. Постои зголемување на свеста во општеството од потребата за борба и спречување на семејното насилство. Сепак, останува уште многу да се направи за да се обезбеди долгорочно влијание врз родовата еднаквост. Сеуште постојат дискриминаторски обичаи, традиции и стереотипи, а социјално-регресивните трендови во општеството се поттикнати од некои делови од медиумите, како и од страна на некои национални политики и иницијативи.

Во однос на **правата на децата**, се измени Законот за заштита на децата, меѓу другото, со воведување на стручни испити за персоналот од градинките. Се усвои Законот за правда за децата, заменувајќи го Законот за малолетничка правда и зајакнувајќи ја заштитата во согласност со меѓународните стандарди, особено во однос на третманот на децата жртви и сведоци, алтернативните санкции и бесплатната правна помош за малолетните престапници. И покрај подобрувањата во законската рамка, лошите материјални услови, недостаток на основно образование и систематска рехабилитација за малолетници лишени од слобода продолжуваат да бидат предмет на сериозна загриженост. Центрите за социјална работа кои работат со малолетните престапници, остануваат критично без недоволно кадар и средства. Иако се одржаа некои обуки за професионалци за малолетничка правда, останува да се воведат постојани програми за континуирана обука. Недоволно внимание се посветува на

следење и на систематско собирање на податоци и анализа во областа на правата на децата. Сè уште се потребни понатамошни напори за подобрување на здравјето и исхраната на децата, со посебна грижа за ромските деца. Потребно е, исто така, да се направи повеќе околу подобрување на инклузијата на маргинализираните деца, особено децата со посебни потреби, во образовни и социјални системи. Деца со посебни потреби и децата од ромската заедница најмногу страдаат од стигма, дискриминација и сегрегација. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди квалификуван персонал во националните институции и соодветна инфраструктура неопходна за поддршка на процесот на инклузија.

Инклузијата на **социјално ранливи лица и/или лица со посебни потреби** не е подобрена. Речиси една третина од населението се соочува со сиромаштија. Националното координативно тело формирано за следење на спроведувањето на Конвенцијата на ОН за правата на лицата со посебни потреби не се состана во 2014 година. Во комуналните станбени единици за лица со посебни потреби, кои се дел од процесот на деинституционализација во моментов се сместени повеќе од 70 луѓе. Спроведувањето на Националната стратегија 2010-2018 за еднакви права на лицата со посебни потреби останува несоодветно.

Во областа на **политиките за анти-дискриминација**, Министерството за труд и социјална политика изврши преглед и ја потврди потребата за измена на Законот за анти-дискриминација. Професионализацијата на Комисијата за заштита од дискриминација, вклучувајќи го и воспоставувањето на нејзин технички секретаријат и префрлувањето на надлежноста на товарот на докажување беа идентификувани како најитни прашања. Комисијата прими 84 претставки во 2013 година. Таа откри наоди за дискриминација во 4 случаи врз основа на етничко потекло, политичка припадност, личен и социјален статус и припадност на маргинализирани групи. Тековниот недостаток на наоди и недостигот на кадар продолжува да ја попречува нејзината ефикасност. Работата на Комисијата при обработка на претставките треба да биде надополнета со активности за подигање на свеста во насока на спречување и заштита од дискриминација и промовирање на подобро разбирање на нејзината работа и на антидискриминаторската политика воопшто.

Во однос на **правата на лезбијки, хомосексуалци, бисексуалци, транссексуалци и интерсексуалци (ЛГБТИ)**, насилните инциденти од претходниот период на известување не се повториле. Сепак, сторителите на овие инциденти сè уште не се кривично гонети. Потребни се континуирани напори за зголемување на свеста и почитување на разликите во општеството и намалување на нетолеранцијата пренесувана преку медиумите.

Работничките и правата на синдикално организирање генерално се почитуваат. Синдикатите пријавиле тешкотии при основање во некои компании. И синдикатите и организациите на работодавачи се борат за привлекување на нови членови и зголемување на нивното влијание.

Над една четвртина од жалбите поднесени до Канцеларијата на Народниот правобранител во 2013 година (70 од 261), во врска со **правата на сопственост**, се однесуваат на постапувањата на управните органи и Управниот суд. Прекршувања на правата на сопственост беа потврдени во 109 случаи во 2013 година. 7% од надоместоците кои ги наплатува Катастарот не се во согласност со законски применливите стапки и потребна е поголема транспарентност во однос на наплатата на административни такси.

Напредокот во однос на заштитата на **заедниците** и културните права е попречен поради недоволни финансиски и човечки ресурси, како и неадекватна соработка помеѓу надлежните органи. Агенцијата за остварување на правата на заедниците застапени со помалку од 20% го зголеми нејзиниот персонал и продолжи да соработува со надлежните органи на државната управата и организации на граѓанското општество; сепак, нејзините активности и понатаму се ограничени поради недостаток на државно финансирање. Исто така, постои постојан недостаток на средства за вработените во Управата за образование на јазиците на припадниците на заедниците при Министерството за образование и наука, како и во Управата за афирмирање и унапредување на културата на заедниците при Министерството за култура. Системските мерки за обезбедување на примена на етничките, културни и јазични права на сите заедници се недоволни и остануваат главно финансирани од донатори. Спроведувањето на Стратегијата за интегрирано образование е попречена и поради ограничените средства. Продолжува поделбата по етнички линии во училиштата, како и инциденти на меѓуетничко насилство во средните училишта. Продолжија објавите на интернет кои вршат поделба на етничка основа, како и навивањата на спортски настани и демонстрации, кои понекогаш се влошуваат од неизбалансиран медиумски известувања.

Одделението за спроведување на Стратегијата за **Ромите** во рамки на Министерството за труд и социјална политика беше зајакната со нови вработувања; меѓутоа координацијата меѓу надлежните останува несоодветна. Локалните акциски планови за Ромите се попречени поради ограничени финансиски ресурси. Активните мерки на пазарот на трудот кои се однесуваат на Ромската популација се неефикасни поради административни барања кои Ромите не можат да ги исполнат. Предрасудите и дискриминацијата против Ромите продолжуваат, особено во областа на вработувањето. Во текот на минатата година, беше развиена наставна програма на ромски јазик и

култура за основно образование и беа испечатени учебници, но поделбата на Ромите во училиштата продолжува, а бројот на ромски деца во специјалните училишта е несразмерно висок. Стереотипизација се случува на социјалните мрежи. Иако проектите во неколку приоритетни области се во тек, тие се главно водени од донаторски средства, бидејќи државните буџетски распределби остануваат непроменети. Во март 2014 година, на четвртиот состанок одржан по семинарот во 2011 за следење на состојбата на Ромите и Роми бегалци, се изготви сеопфатен преглед на препораките за политиката и се даде можност за поголема координација на напорите и споделувањето на информации. Оттогаш е направен мал напредок за спроведување на оперативните заклучоци од состанокот, особено во областа на легализација и обезбедување на социјални станови. Законски измени се потребни и за решавање на прашања во врска со граѓанска регистрација и добивање на лични документи за идентификација за оние кои во минатото биле одбиени.

Дирекцијата за **заштита на лични податоци**, дополнително го зголеми бројот на извршени инспекции, од кои 60% беа спроведени во приватниот сектор и 40% во здравствениот сектор и судството. Речиси кај половина од овие инспекции се потврдени прекршоци. Бројот на жалбите на Дирекцијата беше стабилен, 404 во 2013 година, од кои 62 % се поврзани со злоупотреба на податоци на социјални мрежи. Генерално, бројот на откриени и потврдени прекршоци беше зголемен за речиси пет пати, од 56 во 2012 година до 254 во 2013 година, како резултат на проактивниот пристап на Дирекцијата. Активностите за подигање на свеста на јавноста исто така продолжија, што резултираше со 30% пораст во посетители на веб-страницата на Дирекцијата. Бројот на контролори и службеници за заштита на податоците е зголемен и нивната обука е подобрена, но исто така четворица од персоналот си заминаа. Дирекцијата го достави својот прв извештај до Европавда за заштита на лични податоци во системот на јавното обвинителство. Законодавството за засегнатиот сектор, сè уште не е усогласено со законодавството за заштита на податоци и потребни се далеку поголеми напори за да се обезбеди дека Дирекцијата е систематски консултирана за сите нови политики и нацрт-закопи. Заради целосно усогласување со *acquis* потребно е и дополнително прилагодување на законодавството за заштита на податоци .

Заклучок

Земјата веќе ги има завршено поголемиот дел од реформите и ги има воспоставено потребните правни и административни структури во оваа област. Сепак, постои ризик од влошување во некои области, вклучувајќи го судството и борбата против корупција. Потребни се дополнителни напори за заштита на независноста на судиите, за да се подобри квалитетот на правдата и да се олесни пристапот до правдата. Многу поголем фокус треба да се даде на ефикасно спроведување на постојната рамка за фундаментални права, особено во однос на финансирање, екипирање, подигнување на свеста, меѓуинституционална соработка и стратешко планирање, особено во области како што се затворите, правата на децата, анти-дискриминација, правата на ЛГБТИ и Ромите. Состојбата со слободата на изразување и понатаму е проблематична и потребни се поголеми напори за подобрување на културата на медиумите.

4.24. Поглавје 24: правда, слобода и безбедност

Во областа на **миграции**, Законот за странците дополнително е усогласен со ЕУ *acquis*, особено за заедничките стандарди и постапки за реадмисија на државјани на трети земји, правото на семејно обединување, долгорочен престој и условите за прием на државјани на трети земја за целите на научните истражувања. Веќе е воспоставена базата на податоци за странци, која опфаќа азил, миграции и визи, а на крајните корисници и администратори им се дава обука, со цел базата да стане функционална во текот на есента. Граничните контроли се засилени, а бројот на откриени нерегуларни мигранти е зголемен за 66% во 2013 година (за вкупно 1132), во споредба со 2012 година (682). Бројот на откриени обиди за шверц исто така е зголемен, за околу 44%. Најголем број на случаи се откриени на граничниот премин со Грција. Сè уште се потребни понатамошни напори, особено на границите со Грција и Србија, каде е главниот транзитен пат за нелегална миграција. Во 2013 година, 1 328 луѓе се вратени според спогодбата со ЕУ за реадмисија, која продолжува да се спроведува без проблеми. Во однос на сместување и инфраструктура, физичките услови и административниот капацитет на Центарот за странци сè уште не се доволни за да се справат со зголемениот број на мигранти кои транзитираат низ земјата. Капацитетот за развој на миграциона политика останува слаб и сè уште се потребни понатамошни систематски напори и стратешко планирање за управување со миграциските текови. Земјата нема доволен капацитет за приведување и идентификување на нерегуларни мигранти без документи. Во минатото, ова често го попречуваше започнувањето на постапки за враќање, што го намали предупредувачкиот ефект на мерките за контрола на граница.

Во 2013 година, се поднесоа 1 323 барања за **азил** (значително зголемување од 527 во 2012 година); меѓутоа, во

1266 случаи (96 %) постапката за азил била прекината бидејќи се сметало дека барателите целосно го повлекле нивното барање со напуштање на прифатниот центар. Реновирањето на Центарот за азил е во тек и неговиот капацитет е малку подобрен со вработување на три дополнителни членови. Тој продолжува да биде цел на организирани криминални групи вклучени во шверц на мигранти и потребни се и посилни мерки за да се отстрани овој феномен. Треба да се зајакне соработката помеѓу Одделението за азил при Министерството за внатрешни работи и Центарот за азил со цел да се подобри пристапот до постапката за азил. Центарот има приемни часови во кои барателите на азил може да се сретнат со определен претставник на единицата за азил, но тие се ограничени на два часа, двапати неделно и не постои постојан претставник во рамки на Центарот. Воспоставувањето на база на податоци за проверка на лични податоци, фотографии и отпечатоци од прсти на барателите на азил сè уште напредува многу бавно и сè уште постојат тешкотии во обезбедување толкувач за време на интервјуата со барателите на азил. Управниот суд продолжува да постапува по жалбите за азил, повеќе на техничка отколку суштинска основа. Стапката на признавање на азил сè уште е многу ниска. Во 2013 година, статус на бегалец е доделен на 1 лице, а во првата половина на 2014 на 10 лица, од кои сите доаѓаат од Сирија. Во моментот има 543 лица под супсидијарна заштита. Што се однесува до достапноста на услугите, Одделението за азил обезбеди 54 баратели на азил со документи за идентификација во 2013 година (пораст од 31 минатата година) и подготвени се информативни брошури за постапката за азил и прием. Програмата за интегрирање на корисниците на меѓународна заштита е усвоена и Центарот за интеграција на бегалци и странци продолжи да ја спроведува Стратегијата за интеграција, вклучувајќи и преку изградба на 20 социјални станбени единици. Во 2013 година, 340 лица, вклучувајќи ги и признатите бегалци и лица на кои им е доделена супсидијарна заштита, го користеле правото за бесплатна здравствена помош доделена според измените на Законот за здравствено осигурување. Сепак, на ниту еден барател на азил сè уште не му е одобрена правна помош според изменетиот Закон за бесплатна правна помош.

Во областа на визната политика, земјата повеќе години добро напредува. Законодавството во голема мера е усогласено и врската помеѓу дипломатските и конзуларни претставништва, Националниот визен систем Н-ВИС и Визниот центар во Министерството за надворешни работи е во функција од 2009 година.

Спроведувањето на безвизниот режим за патување во ЕУ продолжува непречено во целост, но во 2013 година се зголемија нерегуларните текови на миграција. Националните власти продолжија да соработуваат за справување со неосновани барања за азил направени од членовите на Шенген и асоцијативните земји. Покрај водење кампањи за јавно информирање, властите продолжија да вршат проактивни гранични контроли, патроли за надзор и анализа на ризик, како и засилување на истражните мерки и активности. Во јуни 2014 година, Уставниот суд пресуди дека делови од Законот за патни исправи, според кои одземањето на патни документи на присилно вратени лица во одредени околности, се неуставни. Во текот на периодот на известување, беа поднесени кривични пријави против 8 лица според кривичните одредби во врска со олеснувањето на злоупотребата на безвизниот режим. И покрај овие активности, бројот на барања за азил се зголеми за 15 % помеѓу 2012 и 2013 година. Долгорочните политики и мерки за решавање на причините за овој феномен се уште бараат структурни напори и инвестиции на соодветни ресурси, особено за подобрување на социјалната и економска инклузија на најранливите групи. Во септември 2014 година, германскиот парламент усвои измени и дополнувања на националното законодавство за азил за вклучување на земјата во листата на безбедни земји на потекло.

Во однос на **надворешните граници и Шенген**, се отвори заеднички контакт центар со Србија и беа извршени 404 заеднички патроли на границите со Косово, Бугарија, Албанија и Србија во 2013 година. Продолжи добрата соработка и размена на најдобри практики со Фронтекс, вклучително и преку заеднички операции за безбедност на зелените делови од границите, борба против криминални активности поврзани со украдени возила и нелегалната миграција и мрежата за анализа на ризик во Западен Балкан (МАРЗБ). Кадровското екипирање на единицата за внатрешна мобилност е завршено, а обуките и опремувањето се подобрени. Граничната полиција доби дополнителна опрема за видео надзор, сепак, шест полициски станици за надзор на границите сè уште треба да бидат поврзани со централната база на податоци на Министерството за внатрешни работи. Сè уште се потребни дополнителни напори за зајакнување на капацитетот за управување на Националниот координативен центар за гранично управување (НКЦГУ), бидејќи внатрешната координација и соработката со министерствата останува слаба.

Во областа на **судската соработка во граѓански и кривични предмети**, Третиот дополнителен протокол на Европската конвенција за екстрадиција беше ратификуван и влезе во сила на 1 март 2014 година. Исто така, беа

ратификувани измените и дополнувањата на три билатерални договори со Босна и Херцеговина за спроведување на одлуки од кривичниот суд, за екстрадиција и правна помош во граѓански и кривични предмети. Две спогодби беа потпишани со Црна Гора за меѓусебна правна помош во граѓански и кривични предмети и за извршување на кривични судски пресуди. Во 2013 година, во земјата имало 1 809 барања за меѓусебна правна помош во кривични прашања и 1 734 барања за граѓански прашања. Барањата беа испратени до другите земји во 1303 кривични прашања и 931 граѓански прашања. Земјата издаде 114 барања за екстрадиција и доби 12, како и обработи вкупно 19 барања за трансфер на осудени лица. Земјата соработувала со Белгија, Унгарија, Словенија, Словачка, Романија и Шведска во рамки на нејзината спогодба за соработка со Европска правда.

Во областа на **полициската соработка и борбата против организиран криминал**, продолжува регионалната и меѓународната соработка на полето на спроведувањето на законот преку Европол и Интерпол. Околу 225 налози за апсење беа издадени во 2013 година. Оперативна апликација СИЕНА за безбедна размена на осетливи и информации со Европол стана функционална. Назначен е офицер за врска за Европол. Подготовките за формална Работна спогодба со Европскиот полициски колеџ (ЦЕПОЛ) се добро напреднати, со цел да се овозможи на националните тела за спроведување на законот да имаат корист од стекнатите искуства на ЦЕПОЛ.

Измените на Законот за внатрешни работи воведоа систем на кариера заснован на заслуги за полицијата, врз основа на компетентност на работа. Беше донесена Стратегија за управување со човечки ресурси и политика на регрутирање заснована на заслуги. Бирото за јавна безбедност при Министерството за внатрешни работи беше реорганизирано за да ги зајакне капацитетите, да ја подобри полициската изведба и да ги имплементира европските стандарди. Реорганизацијата воведоа национален модел на разузнавање за спроведување на кривични разузнавачки анализи на сите нивоа со примена на методологијата 5x5x5. Пилот проектот за националниот модел на разузнавање е под раководство на Секторот за внатрешни работи Скопје. Беа издадени нови стандардни оперативни процедури и насоки со цел подобрување на стандардот на извршени истраги на регионално, локално и централно ниво, како и обезбедување на поефикасно и поефективно споделување на информации. Беа издадени нови постапки за поднесување барања за специјални истражни мерки. Законот за електронски комуникации беше изменет, земајќи го предвид поништувањето на Уставниот суд од 2010 година на одредени статии во врска со пристап до комуникациски мрежи. Во рамки на новиот Закон за кривична постапка, кој почна да се применува од крајот на 2013 година, продолжи обуката на полицијата и јавните обвинители. Беше потпишан Протоколот за соработка во кривичните постапки помеѓу Министерството за внатрешни работи, Јавното обвинителство и Царинската управа, но практичната соработка треба дополнително да се подобри. Голем број на важни правни акти кои се однесуваат на Законот за кривична постапка се уште не се донесени. Од 2011 година, донесена е една одлука за воспоставување на истражен центар, но сè уште не е спроведена. Основната обука на 330 полициски кадети која започна во 2012 година беше завршена со вработување на 318 нови полицајци. На крајот на 2013 година, Министерството за внатрешни работи именува дополнителни 400 полициски кадети, а во тек е и нивната обука. Сè уште недостасува силен и независен надворешен механизам за надзор на полициските сили.

Во 2013 година, Одделението за борба против организиран криминал поднесе 85 кривични пријави против 603 лица до канцеларијата на специјализираното Основно јавно обвинителство за борба против организиран криминал и корупција. Кадровското екипирање на Секторот продолжи да се подобрува. Голем број на успешни постапки беа спроведени против организирани криминални групи вклучени во шверц со дрога, изнудување, криумчарење на мигранти, олеснување на злоупотреба на безвизниот режим, фалсификување на пасоши и перење пари. Во четири операции успешно се прекинати меѓународните рути за трговија со марихуана и отсечен е еден меѓународен канал за шверц на мигранти, како и откриена е вклученост на еден полицаец и еден жител на центарот за прием на азил во Скопје. Беше откриена и обвинета 14-члена криминална група, вклучувајќи и 6 цариници. Во 2013 година, 271 наредба беа издадени за примена на специјални истражни мерки во 51 случај. Сепак, употребата на таквите мерки од страна на Царинската управа и Финансиската полиција сè уште е ограничена, што делумно се должи на несоодветните човечки и технички ресурси. Владата назначи членови на Националниот координативен центар за борба против организиран криминал од различни тела за спроведување на законот. Сепак, останува да се види колку ова координативно тело ќе функционира во пракса. Националната криминалистичко-разузнавачка база на податоци сè уште не е во функција. Борбата против организиран криминал и корупција е основна во борбата против криминалната инфилтрација на политички, правни и економски системи.

Во 2013 година, Управата за финансиско разузнавање (УФР) пријави 25 случаи на сомнителни трансакции поврзани со *перење пари* на истражните власти и јавното обвинителство (во споредба со 29 во 2012 година). Исто

така, во 2013 година станаа правосилни осудителни пресуди против 41 лице кои беа обвинети во претходните години, по завршување на судската постапка.

Беа донесени Национална стратегија и Акциски план за борба против *трговија со луѓе* за 2013-2016 година. Тие беа развиени во соработка со работната група на меѓувладина агенција, организациите на граѓанското општество и меѓународни организации, а особено се фокусираат на борбата против принудна работа. Во февруари 2014 година беа усвоени Програми за поддршка и интеграција на жртви на трговијата со луѓе и за поддршка и реинтеграција на децата жртви на трговија. Министерството за внатрешни работи започна кампања за интегриран пристап кон превенција на трудова експлоатација во земјите на потекло и дестинација. Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција спроведе неколку јавни кампањи и работилници за подигање на свеста, во соработка со нејзините партнерски институции. Групата на експерти на Советот на Европа за акција против трговија со луѓе (ГРЕТА) го објави својот прв извештај за земјата во 2014 година, утврди дека биле преземени неколку важни чекори во оваа област, но и дека сè уште постојат голем број предизвици, како што се развој на мулти-дисциплинарен пристап кон идентификација на жртвите и помош и натамошно зајакнување на мрежата на социјални работници. Вкупно 15 жртви на трговија со луѓе беа идентификувани во 2013 година, што претставува пораст за осум од претходната година. На локално ниво, мобилните тимови одговорни за рана идентификација на ризици, директна помош и поддршка на семејствата ги продолжија нивните активности, вклучувајќи и во однос на жртвите од Центарот за жртви на трговија со луѓе. Во Центарот, кој работи заеднички со Владата и граѓанските организации, сместени се девет жртви во 2013 година. Сегашното ниво на финансирање на лекувањето и реинтеграцијата е несоодветно. Центарот нема објекти посветени специјално за деца и нема капацитет да се справи со жртви мажи. Во 2013 година, Основниот суд Скопје I осуди 85 лица за трговија со луѓе. Земјата и натаму останува извор, дестинација и транзитна земја за трговија со луѓе за сексуална експлоатација и принудна работа. Националните власти, во соработка со граѓанското општество, треба да обезбедат непречен пристап за жртвите до помош, поддршка и заштита, како и нивна реинтеграција во општеството.

Единицата за *компјутерски криминал* која се наоѓа во рамки на Одделот за сузбивање на организиран и сериозен криминал и форензика при Министерството за внатрешни работи се спои во еден Оддел за компјутерски криминал и дигитална форензика, формирајќи поефикасна и поефективна истражна единица.

Што се однесува до **борбата против тероризмот**, УФР поднесе две известувања за сомнителни трансакции во однос на финансирање на тероризам до агенциите за спроведување на законот во 2013 година. Земјата ќе треба да ги засили своите капацитети за превенција од радикализација, вклучително и да развие соодветни мерки за справување со феноменот на борци во странство.

Во поглед на **соработката на полето на дроги**, беше донесена новата Национална стратегија за дроги 2014-2020 и Акциски план 2014-2017 во мај 2014 година. Продолжи добрата соработка помеѓу државната фокусна точка и Европскиот мониторинг центар за дрога и зависности од дрога (ЕМЦДДА), вклучувајќи и учество во обука. Продолжи успешната заедничка соработка меѓу полицијата и Царинската управа за заплена на дрога. Одделот за недозволена трговија со дрога во Министерството за внатрешни работи беше зајакнат со двајца нови вработени. Бројот на вработени на локално ниво исто така беше зголемен.

Забележан е позитивен развој во областа на **царинската соработка**. Царинската управа учествуваше во четири меѓународни операции и два проекти за откривање на недозволена трговија со фалсификувани стоки, дроги, експлозиви, како и високо-ризични хемикалии. Интензивизирана е соработката и размената на разузнавачки податоци со царинските органи на соседните земји и пошироко од регионот. (*Види Поглавје 29 – Царинска унија*). За мерките против **фалсификување на еврото**, *види Поглавје 32 – Финансиска контрола*.

Заклучок

Земјата веќе достигна високо ниво на усогласување на законската регулатива во оваа област, а административните и судски структури се во напредна фаза. Беа направени понатамошни подобрувања во областа на полициската соработка и борбата против организиран криминал и трговија со луѓе. Меѓутоа, во некои сектори напредокот останува бавен, во однос на подобрување на инфраструктурата, капацитетот и стратешкото планирање кои се потребни за целосно и ефикасно спроведување на постојните политики. Тука спаѓаат, особено, миграции и азил. Отсуството на независен систем за надворешен надзор на полицијата, исто така треба да се реши.

4.25. Поглавје 25: Наука и истражување

Учеството на земјата во **рамковната програма** на ЕУ за истражување (РП7) продолжи да се зголемува. Целокупната стапка на успех е 15,9 %, во споредба со просекот на ЕУ од 21,6 %. Бројот на мали и средни претпријатија вклучени во РП7 во проекти за истражување се зголеми, но бројот на успешни баратели на грантови Марија Кири Скловска, сè уште, е многу мал. Спогодбата за асоцијација на земјата во новата програма на ЕУ за истражување и иновации Хоризонт 2020 (покрива 2014-20 година) беше потпишана во јули 2014 година и овозможува ретроактивно учество на субјектите од земјата како на 1 јануари 2014 година. Спроведувањето на договорот е на добар пат, но потребни се зголемени напори за да се одговори на предизвиците за соработка во рамките на Хоризонт 2020.

Многу ограничен напредок беше направен во однос на насловот **Европска истражувачка област**, целта од 3 % од БДП беше инвестирана во истражување (со моментално инвестирање на земјата помало од 0.30 % од БДП). Беше усвоена Националната програма 2014-20 за повисоко образование и научни и истражувачки дејности. Беше номиниран набљудувач на Комитетот на Европската истражувачка област.

Земјата разви капацитет за следење на спроведувањето на Националната стратегија за иновации, изготвена во согласност со иницијативата **Иновациска Унија**. Фонд за иновации и технолошки развој беше создаден со цел обезбедување техничка помош за основање компании, грантови за кофинансирање на спиноф и стимулирање на трансферот на технологија, Министерството за образование и наука обезбеди грантови за поддршка на објавување на научни статии во меѓународни изданија. Административниот капацитет за следење на спроведувањето на Националната стратегија за иновација е веќе воспоставен. Земјата беше активна во соработката на регионално ниво и ја потпиша Регионалната стратегија за иновации на Западен Балкан, донесена во октомври 2013 година.

Заклучок

Постигнат е добар напредок во областа на наука и истражување. Неопходната административна структура за учество во Хоризонт 2020 е воспоставена, но треба да го зајакне капацитетот. Потребни се понатамошни напори за дејства поврзани со Европската истражувачка област, а особено нивото на инвестиции во истражувањето треба да се зголеми. Сепкупно, подготовките во областа на наука и истражување се во тек.

4.26. Поглавје 26: Образование и култура

Во поглед на Европските стандарди за **образование, обука и млади**, беше ревидирано спроведувањето на законодавството за основно и средно образование. Пристапот до услугите кои се однесуваат на раниот детски развој е значително подобрен како резултат на подобрувањето на институциите и инфраструктурата. Сепак, напредокот во однос на учеството остана скромно, далеку под нивото на ЕУ. Големи разлики во раниот детски развој и предучилишното образование сè уште постојат помеѓу различни етнички групи и помеѓу урбаните и руралните области. Стапката на предвремено напуштање на училиштето постепено опаѓа и стапката на завршување на високото образование е во пораст. Процесот на децентрализација во образованието напредува.

Спроведувањето на Стратегијата 2013-2020 година за стручно образование и обука напредуваше бавно, но со зголемена динамичност. Преземени се чекори за воспоставување на институционална поставеност за Националната рамка на квалификации за доживотно учење. Процесот на упатување на Европската рамка на квалификации започна во мај 2014 година. Отпочнувањето на нови програми за стручно образование и обука врз основа на ажурираните информации за пазарот на трудот продолжува и во 2014 година, привлекувајќи стотици студенти.

Земјата потпиша спогодба со ЕУ овозможувајќи ѝ на земјата целосно да учествува во новата Еразмус+ програма. Со програмата „Млади во акција“ се вклучија зголемен број млади луѓе од земјата во меѓународните активности.

Во јули 2014 година беше потпишано учеството во новата програма за култура „Креативна Европа“ (2014-2020 година). Вклучувањето на земјата во процесот Љубљана продолжи да се фокусира на реставрација и ревитализација на своето културно наследство. Беше потпишана спогодба за културна соработка со Косово.

Треба да се зајакнат административните капацитети на одговорните институции за да се обезбеди ефикасно спроведување на донесените стратегии и законодавство, вклучувајќи и следење на политиката. Потребно е подобро планирање на трошоците кое ги зема предвид стратешките приоритети и потреби за учество во механизмите за координација на ЕУ.

Заклучок

Одреден напредок е постигнат во областа на образование, обука, млади и култура. Пристапот до предучилишно образование е подобрен. Стручниот центар за образование и обука и центрите за образование за возрасни имаа

корист од зајакнатите човечки ресурси. Потребна е постојана посветеност за да се обезбеди спроведување на донесените политики. Подготовките во областа на образованието и културата се во умерено напредната фаза.

4.27. Поглавје 27: Животна средина и климатски промени

Во однос на **животната средина**, во областа на *хоризонталното законодавство*, Законот за национална инфраструктура на просторни податоци овозможува понатамошно усогласување со Директивата за инфраструктура на просторни информации во Европската заедница. Исто така, беше донесен Законот за ратификација на протоколот за стратешка оценка на животната средина. Јавната консултација и координација со граѓанското општество остануваат недоволни. Пристапот до информациите за животната средина сè уште треба да се подобрува.

Постигнат е само ограничен напредок во спроведувањето на националниот план за заштита на *квалитетот на воздухот*. Во текот на одржлив период минатата зима, беа евидентирани нивоа на загадување на воздухот (PM₁₀) значително над границите на ЕУ. Недостатокот на доволно финансиски ресурси и понатаму е пречка за нормално функционирање и одржување на Државната мрежа за мониторинг на квалитетот на воздухот. Усогласувањето со *acquis*-то продолжи со донесувањето на Законот за контрола на емисии од испарливи органски соединенија и со законодавството за спроведување поврзано со оценување на квалитетот на воздухот и праговите на емисиите за загадувачите. Земјата стана полноправна членка на Гетеборшкиот протокол.

Започна спроведувањето на интегрираниот систем за *управување со отпад*. Беа формирани регионални тела за управување со отпад и започна подготовката на регионалните планови за управување со отпад. Административниот капацитет за спроведување на законодавството е подобрен, но и понатаму останува недоволен како на централно, така и на локално ниво.

Усогласувањето со *acquis*-то е помалку напреднато во областа на *квалитет на водата*. Структурите за управување со речните сливови се утврдени, но сè уште не се функционални. Слабата координација помеѓу надлежните органи и понатаму го попречува спроведувањето на законодавството. Земјата треба да се справи со недостатоците во системот за мониторинг на водите. Подготовката за инвестирање во инфраструктурата заостанува и нивото на финансирање не е доволно за да ги задоволи тековните потреби. Потребни се поголеми напори во примената на начелото „загадувачот плаќа“ и, исто така, треба да се преземе активност за да се утврди соодветен систем за одредување на цената на водата. Овој недостаток на напредок и понатаму го отежнува функционирањето на пречистителните станици и го подложува на ризик инвестирањето во секторот.

Усогласувањето со *acquis*-то за *заштита на природата*, особено за природните живеалишта и дивата фауна и флора е одложено. Нема постигнат напредок во областа на идентификација на идните места од Натура 2000. Развиени се и треба да се спроведат планови за управување со заштитените подрачја. Направени се одредени напори за подобрување на финансирањето на спроведувањето на плановите за управување, но мерките кои се во сила сè уште се недоволни. Не се завршени националната стратегија и поврзаниот акциски план за заштита на природата. Прекуграничната соработка продолжи во однос на Дојранското езеро.

Беше донесено законодавство за спроведување за да се усогласи националното законодавство во однос на *контролата на индустриското загадување и управување со ризици* со Директива Севесо II. Постапките за интегрирано спречување и следење на загадувањето се во тек, но значително заостануваат.

Во областа на *хемикалиите*, постигнат е одреден напредок во спроведувањето на Регулативата која се однесува на регистрација, евалуација, одобрување и ограничување на хемикалиите (PEOOX). Административниот капацитет останува недоволен. Беше донесено ново законодавство за спроведување во областа на *бучава*. Сепак, развојот и спроведувањето на стратешките карти на бучава заостануваат.

Земјата активно учествува во механизмот на ЕУ за **цивилна заштита**. Беше донесена националната стратегија за заштита испасување 2014-2018, заедно со акциски план за утврдување на врската со Заедничкиот комуникациски и информациски систем на ЕУ за вонредни ситуации. Продолжи трилатералната соработка со институциите од Албанија и Косово во областа на кризи и вонредни ситуации.

Земјата треба да развие сеопфатна политика и стратегија за **климатски промени**, во согласност со очекуваната рамка 2030 на ЕУ за политиките во областа на клима и енергетика. До Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени беше доставена третата национална комуникација за климатски промени. Земјата редовно се придржува кон ставовите на ЕУ во меѓународен контекст, но сè уште нема преземено заложби за ублажување до 2020 година, како што се бара согласно со Договорот од Копенхаген. Земјата треба, до првиот квартал од 2015 година, да го даде нејзиниот предвиден национално утврден придонес кон Климатската спогодба за 2015 година кој би бил доследен на оние од ЕУ и нејзините земји-членки.

Постигнат е напредок во развојот на националниот план за приспособување: показателите за ранливост од климатските промени беа планирани за осум сектори, десет локални органи ги подготвија нивните социо-економски проценки на ранливост на населението и беше утврден систем за рано предупредување од поплави. Законот за животна средина беше изменет со цел да се обезбеди систем за собирање и управување со податоци кој се користи за подготовка на национален инвентар на емисии на стакленички гасови. Усогласувањето на националното законодавство со регулативата за механизмот за следење треба да биде приоритет. Беа воведени мерки за да се зголеми свеста и да се унапреди соработката помеѓу заинтересираните страни, но истите треба дополнително да се зајакнат.

Земјата редовно учествуваше во проектот за животна средина и клима на Регионалната мрежа за пристапување. Меѓуинституционалната работна група за климатски промени треба значително да се зајакне со цел да биде во можност да одговори на потребата за поефикасно дејствување во однос на климатските прашања на одржлив начин, не само врз основа на секој проект одделно.

Беа направени занемарливи напори за зајакнување на административниот капацитет за спроведување и извршување на законодавството, со што останува во голема мера недоволен, како на национално, така и на локално ниво. Координацијата меѓу соодветните тела и понатаму е неефективна. Заинтересираните страни сè уште се недоволно вклучени во процесот на одлучување. Спроведувањето на законодавството сè уште не е ефикасно. Системот за следење на животната средина и информирање не е соодветен. Инвестициите во секторот и понатаму се ниски во однос на тековните потреби. Заштитата на животната средина и барањата за климатските промени сè уште не се доволно интегрирани во креирањето на политиките и спроведувањето на истите во други области.

Заклучок

Постигнат е мал напредок во областите на животната средина и климатските промени. Административните капацитети треба да се зајакнат во сите области и Владата треба повеќе да соработува со граѓанското општество и другите заинтересирани страни. Потребни се стратешко планирање и значителни напори за да се осигури дека националното законодавство е усогласено со *acquis-mo* и дека тоа законодавство е спроведено. Инвестирањето треба значително да се зголеми, особено во секторите за отпад и вода. Земјата треба, до првиот квартал од 2015 година да го даде нејзиниот предвиден придонес кон Климатската спогодба за 2015 година. Свкупно, подготовките во областа на животната средина се во умерено напредната фаза, додека подготовките во областа на климатските промени се во рана фаза.

4.28. Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита

Како дел од *хоризонталното законодавство*, беше донесен буџетот за двегодишната програма за **заштита на потрошувачи** за 2014-15 година резултирајќи со зголемено советување и поголема свест за правата на потрошувачите низ целата земја. Министерството за економија потпиша спогодби за добра практика со индустриски здруженија кои застапуваат различни гранки со цел обезбедување на конкурентност и заштита на потрошувачите на соодветните пазари. Воспоставени се Совети на локални потрошувачи во некои градови, вклучувајќи го и Скопје. Организацијата на потрошувачите е умерено ефикасна, продолжува да нуди образовни и советодавни активности и ја зголемува свеста за проблемите на потрошувачите. Распределбата од Буџетот на Владата за заштитата на потрошувачите е зголемена за 10 %, но финансирањето сè уште е недоволно. Недостатокот од административни и финансиски ресурси продолжува да го отежнува ефикасното спроведување на политиките за заштита на потрошувачите.

Сите институции вклучени во *безбедноста на производите* (Државен санитарен и здравствен инспекторат, Агенција за храна и ветеринарство и Државен пазарен инспекторат) ја засилија својата инспекција на пазарот, како и редовните инспекции и оние спроведени по жалбите на потрошувачите. Продолжуваат информативните кампањи, семинари и предавања за учениците. (Види *Поглаве 1 — Слободно движење на стоки*). Евиденцијата на земјата во спроведувањето на законодавството во оваа област продолжува да се подобрува и надзорот на пазарот да се зајакнува.

Преземени се одредени активности за да се подигне свеста за правата на потрошувачите во однос на *прашањата кои не се поврзани безбедноста*, особено потрошувачкиот кредит и купување пакет аранжмани за одмор и да се алармираат потрошувачите за нефер пазарно однесување. Регулаторните тела одговорни за електронски комуникации и надзор на пазарот на осигурување се единствените регулатори на пазарот кои се активно вклучени во заштитата на потрошувачите. Организацијата на потрошувачи предвидува советување за услугите понудени од страна на јавните претпријатија и мрежни индустрии, употребата на гаранции и правото на бесплатна поправка, банкарство, осигурување и прашања поврзани со храна. Супервизорите на пазарот и другите регулаторни тела сè уште имаат потреба од дополнителна обука со цел да се обезбеди ефикасна заштита на потрошувачите.

Законодавството за **јавно здравје** е изменето и беа ажурирани околу 800 медицински упатства. Соработката и размената на информации помеѓу националните и странските медицински институции е подобрена. Инвестицијата во нова медицинска опрема, санацијата на медицински центри и обуката на здравствените работници продолжува. Започната е изградбата на нов клинички центар во Скопје. Во употреба се електронски здравствени картички, електронски рецепти и електронски систем на закажување на прегледи. Преземени се мерки за да се обезбеди медицинска нега од страна на стручен кадар во рурални области без здравствени центри. Одржливото спроведување на здравствената политика на Владата продолжува да стои во место поради недоволни финансиски ресурси и несоодветно обучен кадар. Капацитетот за планирање и спроведување на програмите за јавно здравство на локално и регионално ниво и понатаму е слаб и ова ја ограничува ефективната децентрализација на здравствениот сектор.

Законот за заштита од пушење е изменет за да се дозволи полицијата и даночните органи да го следат спроведувањето на *контролата на тутунот* (забрана на пушење) заедно со нивните редовни инспекции. Спроведувањето на законите останува задоволително и воопшто е подобро во урбаните средини отколку во другите.

Плановите на земјата за криза и пандемија и реакција во однос на *заразните болести* се одобрени од страна на Владата. Националниот систем за рано и брзо предупредување е во функција. Беше изготвена повеќесекторска анализа за подготвеноста да се одговори на 55 закани по здравјето во согласност со меѓународните здравствени прописи. Околу 95 % од населението е опфатено со задолжителните програми за имунизација. Спроведени се годишната програма за ХИВ/СИДА и Националната стратегија 2013-2017 година, за борба против ХИВ/СИДА и воведени се молекуларни дијагностички тестови. Беа распределени Протоколи за тестирање на чувствителноста во сите микробиолошки лаборатории како дел од Националната стратегија за антимикробна резистенција. Капацитетот на лабораториите за тестирање на микробиолошката резистенција треба дополнително да се подобри. Антибиотиците се продаваат без лекарски рецепт, не земајќи ја предвид стратешката цел за зајакнување на микробиолошката резистенција.

Беше донесена Програма за трансплантација за 2014 година (која се применува за *тквива, клетки и органи*). Ќе се искористат буџетски средства (речиси 0,5 милиони евра) за воспоставување на централен информациски систем за земање примероци, обработка, испитување на соодветност на ткиво, складирање, замена, трансплантација, опремување на четири здравствени установи и јавна кампања.

Потребни се дополнителни напори за усогласување на националното законодавство со *acquis-to* во областа на *правата на пациентите во прекуграничната здравствена заштита*, признавање на медицинските рецепти и сериозни прекугранични закани по здравјето.

Финансиската распределба за *лекови* е зголемена и нивната администрација е подобрена, но потребен е постратешки пристап кон нивната регистрација.

Беше усвоена, исто така, годишната Програма за здравствена заштита на лица со *ментални пречки во развојот*. Таа ја нагласува важноста на деинституционализацијата и заедницата за ментална здравствена заштита. Бројот на вработени и финансиските средства на менталните здравствени установи и понатаму се недоволни. Одржливоста на постојните центри на заедниците за метално здравје и понатаму се сериозен проблем.

Мерките за *спречување на употреба на дрога* се фокусирани особено на обуката на здравствените работници. Законодавство за ортопедски помагала е изменето за да се зголемат правата на лицата со користење на овие уреди, како дел од намалувањето на *нееднаквостите во здравството*. За некои од возрасните ризични старосни групи е предвиден *скрининг* за рано откривање на рак на дојка, дебело црево и грлото на матката. Регистарот за рак останува делумно функционален. Соработката со Државниот завод за статистика за податоците за морталитет сè уште не е договорена. До сега сè уште не е обезбедено одржливо финансирање за редовен скрининг на грлото на матката, дојката и дебелото црево. Во областа на *здрава животна средина, вклучувајќи спречување на повреда*, проценката на здравствените ризици од загадувањето на воздухот сè уште не е завршена, ниту пак има програма за тестирање на радон во почвата и во градежната опрема, или програма за био-мониторинг. (*Види Поглавје 27 — Животна средина и климатски промени*). Капацитетот за спречување на здравствено-еколошките ризици треба да се подобри. Постои ограничено финансирање за лекување на *ретки болести*.

Заклучок

Постигнат е одреден напредок во областа на заштита на потрошувачите и здравствената заштита, но ограничените финансиски ресурси и слабите оперативни структури, особено во областа на заштитата на потрошувачите, продолжуваат да го попречуваат понатамошниот развој. Потребни се соодветни финансиски ресурси за тековното функционирање на здравствениот систем со цел да се обезбеди неговата одржливост. Свкупно, подготовките во оваа област се во умерено напредната фаза.

4.29. Поглавје 29: Царинска унија

Значителни измени беа направени во **царинското законодавство**, кои вклучуваат воведување на одредби за заеднички транзит, вклучувајќи за поднесување на електронски декларации за транзит и транзитни гаранции, и примена на меѓународно развиени критериуми за идентификување и анализа на ризик. Беше донесена Царинската тарифа за 2014 година, во согласност со последните измени на Комбинираната номенклатура на ЕУ. Беше издаден првиот сертификат за овластен економски оператор. Во рамките на ЦЕФТА, од 1 април 2014 година, Србија, Албанија, Црна Гора и Република Македонија започнаа со примена на регионалната конвенција за Пан-Евро-Мед преференцијални правила за потекло.

Во однос на **административниот и оперативниот капацитет**, новиот компјутеризиран транзитен систем, кој е предуслов за пристапување кон Конвенцијата за заедничка транзитна постапка, е ставен во функција. Одржувањето на системот допрва треба да се осигури, а потребна е и понатамошна обука на вработените. Развојот на новиот систем за обработка на царински декларации и системот за интегрирана тарифна околина е во тек. Беа воведени нови електронски системи за поедноставување на царинските постапки за деловно работење. Електронската размена на податоци меѓу Царинската управа и Управата за јавни приходи овозможи воведување на поедноставена постапка за поднесување на ДДВ пријави за увоз. Подобрени беа оперативните капацитети за царински контроли и борбата против прекуграничниот криминал. Стандардите за професионална одговорност и интегритет и мерките за внатрешна контрола беа систематски применувани. Управувањето со ризик и меѓу-институционалната соработка беа дополнително развиени. Продолжи соработката со деловната заедница, а соработката со царинските органи на соседните земји, како и во поширокиот регион беше исто така проширена. Царинските објекти на граничните премини Блаце и Богородица беа надградени.

Заклучок

Забележан е напредок во областа на Царинска унија. Административниот капацитет на царинската администрација е подобрен, иако, сè уште, е потребна подобра одржливост на финансиските ресурси. Приоритети за наредната година се пристапување кон Конвенцијата за заедничка транзитна постапка и довршување на двата ИТ системи кои се во подготовка. Свкупно, подготовките во оваа област се во напредна фаза.

4.30. Поглавје 30: Надворешни односи

Во однос на **заедничката трговска политика**, земјата продолжи да ги координира своите позиции и сè повеќе да ги усогласува своите политики со позициите и политиките на ЕУ, вклучително и во рамките на Светската трговска организација. Земјата е претседавач со Централноевропскиот договор за слободна трговија (ЦЕФТА) во 2014 година и ја координира работата на неговите комитети.

Во поглед на **билатералните спогодби со земји кои не се дел од ЕУ**, земјата ратификуваше спогодба за заштита на инвестиции со Азербејџан. Бројот на ратификувани билатерални спогодби за заштита на инвестиции се искачи на 39, од кои 35 се во сила а 18 се со земји-членки на ЕУ.

Подготовките во областа на **развојната политика и хуманитарната помош** остануваат во рана фаза.

Заклучок

Постигнат е ограничен напредок во областа на надворешните односи, особено во поглед на заедничката трговска политика. Институционалниот капацитет на земјата сè уште не е доволен за целосно учество во трговските, развојните и хуманитарните политики на ЕУ. Во целост, подготовките во областа на надворешните односи се во умерено напредната фаза.

4.31. Поглавје 31: Надворешна, безбедносна и одбранбена политика

Продолжи тековниот **политички дијалог** меѓу ЕУ и Република Македонија за прашања од надворешната и безбедносна политика. (За информации во врска со односите со други земји од процесот на проширување и со ЕУ земји-членки, *види Политички критериуми – Регионални прашања и меѓународни обврски.*)

Во однос на заедничката надворешна и безбедносна политика (ЗНБП), земјата, кога беше потребно, се усогласи со 33 од вкупно 45 декларации на ЕУ и одлуки на Советот (73 % усогласувањ). (Во однос на Меѓународниот кривичен суд, *види Политички критериуми – Регионални прашања и меѓународни обврски.*) Земјата не се усогласи со одлуките на Советот за воведување *рестриктивни мерки* како одговор на руското незаконско припојување на Крим и настаните во источна Украина. Земјата гласаше во корист на Резолуцијата на Генералното собрание на ОН за територијалниот интегритет на Украина.

Како дел од мерките за *неширење оружје*, земјата поднесе извештај до ОН за спроведувањето на Акциската програма на ОН за превенција, борба и искоренување на недозволената трговија со мало или лесно оружје. Во согласност со обврските од Конвенцијата за касетна муниција (Осло-Конвенција) и соодветната владина одлука, голем дел од муницијата беше уништена. Земјата го ратификуваше Договорот за трговија со оружје на ОН во март 2014 година.

Земјата продолжи активно да учествува во *соработката со меѓународните организации*. Земјата е избрана за член на Советот за човекови права на ОН за периодот 2014-2016 година. (*Види Поглавје 23 – Судство и фундаментални права*).

Претставниците на Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации учествуваа во студиски посети кај нивните колеги од релевантните институции во Чешка, Полска и Словачка.

Земјата продолжи да учествува во цивилни и воени операции за управување со кризи во **заедничката безбедносна и одбранбена политика** (ЗБОП). Во моментов има 156 војници распоредени во Меѓународните сили за безбедносна помош во Авганистан, а 11 во воената операција на ЕУ во Босна и Херцеговина, ЕУФОР АЛТЕА. Земјата официјално придонесуваше кон Борбената група на Европската унија 2014-2020 од март 2014 година и учествуваше во вежбите „Соседни низини“ 2013 година и „Брз Лав“.

Заклучок

Земјата продолжи да учествува во цивилните и воени операции за управување со кризи. Усогласувањето на земјата со декларациите на ЕУ и одлуките на Советот во областа на надворешната и безбедносна политика се влошува во споредба со претходните години и треба да се подобри. Свкупно, подготовките во оваа област се во тек.

4.32. Поглавје 32: Финансиска контрола

Документот 2015-2017 година за **јавна внатрешна финансиска контрола** беше донесен во август 2014 година. Фокусот сега треба да биде на спроведување на соодветниот акциски план со особен акцент на подобрување на раководната одговорност. Исто така, потребни се дополнителни напори за завршување на сертифицирањето на внатрешните ревизори и за зајакнување на спроведувањето на внатрешната ревизија. Комитетот за финансиско управување и контрола и Комитетот за внатрешна ревизија треба да се состануваат на квартална основа, но се немаат состанато од септември 2012 година. Беа издадени упатства за подготовка на стратегиите за управување со ризик и за нивно спроведување, но поголем дел од институциите, сè уште, ги немаат спроведено. Законот за финансиска инспекција, исто така, треба да се спроведе. Реформата на јавната внатрешна финансиска контрола треба подобро да се интегрира во тековниот процес на реформа на јавната администрација.

Ресурсите за **надворешна ревизија** на Државниот завод за ревизија не се зголемени соодветно поради дополнителните обврски кои му се дадени. Стратегијата за спроведување на стандардите утврдени од страна на Меѓународната организација на врховни ревизорски институции е во процес на спроведување. Државниот завод за ревизија, сè уште, не е заштитен во Уставот и неговата финансиска независност, особено, не е сè уште гарантирана во практика. Парламентот сè уште нема воведено формална постапка за преглед на ревизорските извештаи на Заводот. Меѓутоа, Заводот продолжи да ги врши своите обврски на одговорен и професионален начин.

Националниот координатор за авторизација пријави 20 неправилности поврзани со **заштита на финансиските интереси на ЕУ**, од кои две беа упатени до Јавниот обвинител за понатамошно разгледување. Националната стратегија 2014-16 година за заштита на финансиските интереси на ЕУ се уште не е донесена.

Во 2013 година, властите евидентираа осум случаи (266 банкноти) на **фалсификувани евра**. Централната дирекција за спречување на фалсификување пари соработува и учествува во обуките кои ги одржува Европската полиција. Воспоставена е нова електронска база на податоци за фалсификување и се користи од страна на Министерството за внатрешни работи, но допрва треба да се направи достапна за сите останати соодветни институции.

Заклучок

Одреден напредок е направен во областа на финансиска контрола со донесувањето на документот за јавна внатрешна финансиска контрола и во областа на заштита на еврото од фалсификување. Спроведувањето на начелата за раководна одговорност останува ограничено во областа на јавна внатрешна финансиска контрола. Државниот завод за ревизија, сè уште, не е заштитен во Уставот и неговата финансиска независност, особено, не е сè уште гарантирана во практика. Свкупно, подготовките се во умерено напредна фаза.

4.33. Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби

Не е направен напредок во областите **традиционални сопствени ресурси, ресурси на данок на додадена вредност** или **ресурси на бруто национален доход**. Меѓутоа, одреден напредок беше направен во клучните области на политиките кои се однесуваат на исправна примена на финансискиот систем. *(За развојот во овие области, види поглавје 6 — Оданочување, 18 — Статистика, 29 — Царинска унија и 32 — Финансиска контрола.)*

Одреден напредок беше направен во подобрување на **административната инфраструктура** за борба против даночно затајување и измама и намалување на обемот на сивата економија, иако решавањето на овие прашања останува значаен предизвик. Административниот капацитет на институциите кои се директно вклучени во системот

на сопствени ресурси (царина, оданочување, статистика и финансиска контрола) треба, дополнително, да се зајакне. Целосно оперативна координативна структура за да се обезбеди точна пресметка, сметководство, предвидување, собирање, плаќање и контрола на сопствените ресурси и известување на ЕУ за спроведувањето на правилата на ЕУ за сопствени ресурси ќе треба да се утврди и во догледно време. Подготовките во оваа област се во рана фаза.

Заклучок

Ограничен напредок беше направен во ова поглавје. Треба да се утврди административната рамка за применување на правилата за сопствени ресурси. Свкупно, подготовките во областа на финансиски и буџетски одредби се во рана фаза.

Статистички анекс

СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ

Република Македонија

Основни податоци	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Население (во илјади)		2 031	2 049	2 053	2 057	2 060	2 062
Вкупна површина на земјата (km ²)		25 713	25 713	25 713	25 713	25 713	25 713

Национални пресметки		2001	2009	2010	2011	2012	2013
Бруто домашен производ (БДП) (во милиони од националната валута)		233 840	410 734	434 112	459 789	458 621п.	473 019п.000
Бруто домашен производ (БДП) (во милиони ЕДП (во евра по глава на жител)		3 839	6 703	7 057	7 473	7 454п.	7
БДП (во стандарди на куповна моќ (СКМ) по глава на жител)		1 890	3 269	3 434	3 630	3 651п.	3
БДП (во стандарди на куповна моќ (СКМ) по глава на жител)		4 955	8 453прек.	8 866	8 994п.	9 045п.	:
БДП (во стандарди на куповна моќ (СКМ) по глава на жител), во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-28 = 100)		25	36б	36	36	35	35
Реална стапка на пораст на БДП: промена од претходната година на обемот на БДП		-4.5	-0.9	2.9	2.8	-0.4п.	2.9проц.
Пораст на вработеноста (податоци за национални сметки), во однос на претходната година		-1.7	2.5	1.5	3.1	0.5п.	:
Раст на продуктивноста на трудот: пораст на БДП (константни трошоци) по вработено лице, во однос на претходната година (во %)	1)	-2.9	-3.4	1.4	-0.3	-20.1п.	:
Раст на трошоци по единица труд, во однос на претходната година (во %)		-0.8	9.9	1.8	-6.5	-0.7п.	:
**3-годишна промена (Т/Т-3) во индексот на раст на трошоци по номинална единица труд (2005 = 100)		:	:	:	:	:	:
Продуктивноста на трудот по вработено лице: БДП (во СКМ по вработено лице во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-27 = 100)		46.5	60.2прек.	58.3	:	:	:
Бруто-додадена вредност според главни							
Земјоделство, шумарство и рибарство (во %)		:	:	11.5	10.9	10.3п.	:
Индустрија (во %)		:	:	21.5	21.6	17.8п.	:
Градежништво (во %)		:	:	6.3	7.4	7.9п.	:
Услуги (во %)		:	:	60.8	60.0	64.1п.	:
Расходи на финална потрошувачка, како дел од БДП (во %)		94.8	95.7	93.8	93.4	93.2п.	94.6
Бруто инвестиции во основни средства, како дел од БДП (во %)	2)	14.8	19.9	19.1	20.6	23.0п.	24.3проц.
Промени во резервите, како дел од БДП (во %)		4.2	6.3	5.8	5.6	6.4п.	:
Извоз на стоки и услуги, во однос на БДП (во %)		42.7	39.2	46.6	54.9	53.6п.	53.9
Увоз на стоки и услуги, во однос на БДП (во %)		56.6	61.0	65.3	74.5	76.3п.	72.8

Индустрија	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
------------	------	------	------	------	------	------	------

Индекс на обемот на индустриско производство (2010 = 100)		95.9	105.1	100.0	107.0	104.1	107.4
---	--	------	-------	-------	-------	-------	-------

Стапка на инфлација и домашни цени	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Индекс на потрошувачки цени (ИПЦ), промена во однос на претходната година		5.5	-0.8	1.6	3.9	3.3	2.8
**Годишна промена во индексот на дефлација на домашни цени (2010 = 100)		:	:	:	:	:	:

Платен биланс	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Платен биланс: Тековна сметка вкупно (во милиони евра)	3)	-263	-457прек.	-144	-189	-226	-147
Платен биланс тековна сметка: трговски биланс (во милиони евра)	3)	-588	-1 560прек.	-1 448	-1 648	-1 757	-1 584
Платен биланс тековна сметка: Нето услуги (во милиони евра)	3)	-21	16прек.	37	97	46	78
Платен биланс тековна сметка: нето услуги (во милиони евра)	3)	-30	-47прек.	-100	-131	-148	-182
Платен биланс тековна сметка: нето тековни трансфери (во милиони евра)	3)	377	1 133прек.	1 367	1 494	1 632	1 542
од кои владини трансфери (во милиони евра)	3)	55	35прек.	31	77	60	43
**3-годишно назадување на просекот на тековната состојба на сметка		:	-8.9	-7.2	-3.8	-2.5	-2.5
**Петгодишна промена во размената на светскиот увоз и извоз на стоки и услуги (во %)	4)	:	19.4	12.9	23.1	-8.3	-7.2
Нето странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)		499.0	136.9	158.6	336.8	110.7	252.7
Странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)		1.0	8.1	1.4	0.0	-6.0	-1.2
од кои СДИ на економијата за која се известува во земјите на ЕУ-28 (во милиони евра)		:	:	:	:	:	:
Странски директни инвестиции (ФДИ) во економијата за која се известува (во милиони евра)	3)	500	145прек.	160	337	72	251
од кои СДИ на земјите од ЕУ-28 на економијата за која се известува (во милиони евра)	5)	:	135.6	139.4	218.2	83.9	175.3
**Нето меѓународна инвестициска позиција, во однос на БДП (во %)		:	-53.9	-51.4	-53.1	-56.1	-59.5

Јавни финансии	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Општ државен дефицит/суфицит, во однос на БДП (во %)		:	-2.6	-2.4	-2.5	-3.8	-4.1
Општ државен долг, во однос на БДП во (во %)		48.8	23.8	24.2	28.0	34.1	36.0

Финансиски показатели	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Бруто-девизен долг на целата економија, во однос на БДП (во %)	6)	44.2	56.4прек.	58.2	64.9	69.4	67.7р
Бруто-девизен долг на целата економија, во однос на вкупниот извоз (во %)	6)	108.4	148.2прек.	127.8	120.9	131.7	127.7
Понуда на пари: М1 (банкноти, монети, краткорочни депозити, во милиони евра)	7)	415	854прек.	933	997	1 072	1 138
Понуда на пари: М2 (М1 плус депозити со ороченост до две години, во милиони евра)	7)	1 145	3 040прек.	3 277	3 523	3 540	3 545
Понуда на пари: М3 (М2 плус инструменти што може да се нудат на пазарот, во мил. евра)	7)	1 267	3 388прек.	3 781	4 147	4 330	4 558
Вкупен кредит по монетарни финансиски институции спрема резиденти (консолидиран) (во милиони евра)		620	2 913прек.	3 102	3 367	3 551	3 779
**Годишна промена во одговорностите на финансискиот сектор (%)		:	:	:	:	:	1.2

**Приватни кредитни текови, консолидирани, во однос на БДП (%)		:	:	:	:	:	:
**Приватен долг, консолидиран, во однос на БДП (во %)		:	:	:	:	:	:
Каматни стапки: секојдневна парична стапка, годишно (%)	8)	11.68	6.01прек.	3.78	2.17	2.10	1.86
Каматна стапка на кредитирање (една година), годишно (во %)	9)	23.00	10.00	5.50	5.50	4.23	3.75
Каматна стапка на депозити (една година), годишно (во %)	9) 10)	:	:	:	:	1.00	0.75
деvizен курс на еврото: со просечен период (1 евро = ... национална валута)		60.913	61.273	61.515	61.529	61.524	61.566
Индекс на ефективен девизен курс (2005 = 100)	11)	88.6	106.8	106.3	107.2	108.5	109.9
**3 годишна промена (Т/Т-3) во индексот на ефективен девизен курс, 42 држави (2005 = 100)		:	:	:	:	:	:
Вредност на резервни средства (вклучувајќи и ...)		844	1 598	1 715	2 069	2 193	1

Надворешна трговија со стоки	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Вредност на увозот: сите стоки, сите ...		1 884	3 616	4 130	5 034	5 068	4 969
Вредност на извозот: сите стоки, сите ...		1 290	1 930	2 528	3 201	3 115	3 213
Трговски биланс: сите стоки, сите партнери ...		-595	-1 686	-1 601	-1 833	-1 953	-1 757
Услови на трговија (ценовен индекс на извозот / ценовен индекс на увозот * 100)	12)	97	110	90	94	:	:
Удел на извозот спрема ЕУ-28 земји во вредност од вкупниот извоз (во %)		58.4	61.9	65.5	63.7	65.2	72.6
Удел на увозот од ЕУ-28 земји во вредност од вкупниот увоз (во %)		62.2	54.5	55.3	56.2	60.2	62.6
Демографија	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Општа стапка на природна промена на населението (стапка на природен прираст): број на раѓања минус умирања (на илјада жителски)		5.0	2.3	2.5	1.6	1.7	1.9
Стапка на смртност кај новороденчиња: смртност на деца под една година (на 1000 живородени)		11.9	11.7	7.6	7.6	9.8	10.2
Животен век при раѓање: мажи (години)		70.9	72.3	72.9	73.1	73.0	73.2
Животен век при раѓање: жени (години)		75.6	76.7	77.2	77.2	76.9	77.2

Пазар на труд	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Стапка на стопанска активност меѓу 20–64: дел од населението меѓу 20–64, што е стопански активно (во %)		:	70.1	70.4	70.1	69.6	70.4
*Стапка на вработеност меѓу 20–64: дел од населението меѓу 20–64, што е вработено (во %)		:	47.9	48.1	48.4	48.2	50.3
Стапка на вработеност мажи (20–64) (во %)		:	58.4	58.4	57.8	57.5	59.7
Стапка на вработеност жени (20–64) (во %)		:	37.1	37.5	38.8	38.7	40.7
Стапка на вработеност меѓу 55–64: дел од населението меѓу 55–64, што е вработено (во %)		27.7	34.6	34.2	35.4	35.4	37.9
Вработеност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (во %)		:	:	:	18.1нев.	17.3	18.7
Индустрија (во %)		:	:	:	24.1нев.	23.6	23.5
Градежништво (во %)		:	:	:	6.2нев.	6.3	6.9
Услуги (во %)		:	:	:	51.6нев.	52.7	50.6

Стапка на невработеност: дел од работната сила што е невработен (%)		30.5	32.2	32.0	31.4	31.0	29.0
Стапка на невработеност на мажи (во %)		29.5	31.8	31.9	31.8	31.5	29.0
Стапка на невработеност на жени (во %)		32.0	32.8	32.2	30.8	30.3	29.0
Стапка на невработеност на млади: дел од работната сила меѓу 15–24, што е невработен (%)		56.1	55.1	53.7	55.3	53.9	51.9
Стапка на долгорочна невработеност: дел од работната сила што не бил вработен 12 месеци или повеќе (%)		26.5	26.3	26.7	25.9	25.5	23.9

Социјална кохезија	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Просечни номинални месечни надници и плати		10 552	19 957	20 553	20 847	20 902	21 145
Индекс на реални надници и плати (индекс на номинални надници и плати поделен со индексот на инфлација) (2000 = 100)	13)	98.1	158.7b	160.8	157.0	152.3	:
*Предвременно напуштање образование и обука: дел од населението меѓу 18-24 со најниско		:	16.2	15.5	13.5	11.7	11.4

Животен стандард	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Број на патнички возила во однос на големината на населението (број на илјада)		152.1	137.7прек.	151.0	152.1	146.4	168.0
Број на претплати за мобилна телефонија во однос на големината на населението (број на илјада жители)		109.0	948.4	1 098.2	1 104.9проц.	1084.6	1083.9

Инфраструктура	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Густина на железничка мрежа (функционални линии на km ²)		27	27	27	27	27	27
Должина на автопати (километри)		145	251	251	259	259	259

Иновации и истражување	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Јавни расходи на образование во однос на БДП (во %)		3.6	3.6	3.7	3.5	4.0p	:
*Бруто-домашен расход на истражување и развој во однос на БДП (во %)		0.30	0.20	0.22	0.22	:	:
Процент на домаќинства што имаат пристап до интернет дома (во %)		:	42.0e	46.0	55.0	58.3	65.1

Животна средина	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
*Индекс на емисии на стакленички гасови, еквивалентен на CO ₂ (1990 =	14)	92.6	73.6	:	:	:	:
Енергетски интензитет на стопанството (kg на еквивалент во нафта на 1 000 евра БДП при 2000 константни цени)		720.4	575.7	573.3	606.7	578.5проц.	:
Електрична енергија добиена од обновливи извори во однос потрошувачка на електрична енергија (во %)		9.2	15.4	28.0	15.2	11.7проц.	:
Патен шпедитерски транспорт (врз основа на тон-км) (во %)	15)	87.0	89.0прек.	89.0	91.8	93.2	92.4

Енергија	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Примарно производство на сите енергетски производи (во илјади тони енергија (ТОЕ))		1 642	1 607	1 616	1 736	1 518проц.	:
Примарно производство на мазут (во илјади		0	0	0	0	0	:
Примарно производство на цврст јаглен и лигнит (во илјади ТОЕ)		1 419	1 293	1 194	1 410	1 246проц.	:

Примарно производство на природен гас (во илјади ТОЕ)		0	0	0	0	0	:
Нето-увоз на сите енергетски производи (во илјади ТОЕ)		1 011	1 273	1 271	1 435	1 450проц.	:
Бруто-потрошувачка на енергија во земјата (во илјади ТОЕ)		2 677	2 810	2 879	3 131	2 974проц.	:
Производство на електрична енергија (во илјади GWh)		6.4	6.8	7.3	6.8	6.3проц.	:

Земјоделство	Заб.	2001	2009	2010	2011	2012	2013
Индекс на обемот на производство на земјоделски стоки и услуги (при производни)		90.2	102.9	107.7	96.8	94.7	103.0проц.
Искористена земјоделска површина (во илјади хектари)		1 244	1 014	1 121	1 120	1 267	1 260
Сточарство: добиток (во илјади грла, крај на периодот)		265	252	260	265	251	238
Сточарство: свињи (во илјади грла, крај на периодот)		189	194	191	197	177	167
Сточарство: овци и кози (во илјадници грла, крај на периодот)		1 286	849	854	839	796	807
Производство и искористување на млеко на фармите (вкупно полномасно млеко, во илјади тони)		201	343	347	376	350	381
Производство на култури: жита (заедно со ориз) (во илјади тони ожнеано)		474	609	541	555	460	562
Производство на култури: шеќерна репка (во илјади тони ожнеано производство)		38	0	0	0	0	0
Производство на култури: зеленчук (во илјади тони ожнеано производство)		667	804	887	845	704	702

: = недостапно

прек. = прекин во серијата

проц. = проценето

п. = привремено

нев. = неверодостојни или несигурни податоци

* = индикатор Европа 2020

** = индикатор на Постапката за макроекономски дисбаланс (ПМД)

Фусности:

- 1) БДП во константни цени од претходната година.
- 2) 2013: податоци кои ги засегаат сите бруто инвестиции, не само бруто инвестициите во основни средства.
- 3) 2001: конвертирано со користење на просечен годишен девизен курс.
- 4) Изворот на податоци користен за светскиот извоз на стоки и услуги Светскиот економски преглед, април 2014 год.
- 5) Податоците за доток на СДИ по земји се добиваат единствено за категориите Капитал во акции и Кредитна компонента за останатиот капитал.
- 6) 2001: делумно покривање на податоците.
- 7) 2001: со исклучок на податоците за штедилниците.
- 8) Каматните стапки се пресметуваат како изборен просек. До 2001 год.: податоците ги покриваат трансакциите со целокупно доспевање склучени на институционалниот пазар на пари. Други години: податоците опфаќаат билатерални трансакции преку ноќ.
- 9) Крај на година (31 декември).
- 10) Во 2012 год., Народната банка на РМ вовеле два депозитарни инструменти за банките, депозит преку ноќ и 7 дневен депозит. Стапката на депозитот преку ноќ беше 1 %, а на 7 дневни депозити беше 2 % на крајот од годината.
- 11) НЕЕР (номинален ефективен девизен курс).
- 12) Индекс (претходна година = 100) на соодносот на индексите Paasche на единица вредност.
- 13) Прекин во серијата предизвикан од воведувањето на нов концепт на бруто приход.
- 14) Дел од инвентарот на стакленички гасови подготвени во контекст на Третото национално соопштение (UNFCCC).

15) Прекин во серијата, предизвикан од вклучување на гасоводен превоз.